

UCHWAŁA NR XL/69/2017
RADY GMINY SADKI

z dnia 28 grudnia 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Sadki na lata 2017-2020

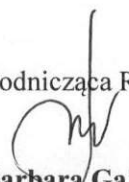
Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1875 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu Rada Gminy uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sadki na lata 2017- 2020”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Sadki.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko- Pomorskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy

Barbara Gajewska

UZASADNIENIE

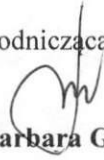
Zgodnie z art. 7 ust.1 pkt.9 ustawy z dnia 8 marca o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1875) do zadań własnych gminy należą sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Ponadto art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.) nakłada na gminę obowiązek sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami. Program ten na podstawie art. 87 ust. 3 cytowanej wyżej ustawy zostaje przyjęty przez **Radę Gminy**, po uzyskaniu opinii **Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**.

Celem programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami w gminie. Przeanalizowane zostały dokumenty strategiczne dotyczące zarówno województwa kujawsko-pomorskiego, jak i Gminy Sadki w zakresie ochrony zabytków. Analiza zasobów kulturowych gminy pozwala wyznaczyć kierunki działań w obszarach zachowania dziedzictwa kulturowego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sadki na lata 2017-2020 został pozytywnie zaopiniowany przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu Delegatura w Bydgoszczy pismem nr WUOZ.DB.RDZ.5121.11.2017

W związku z powyższym zasadne jest podjęcie przedmiotowej uchwały.

Przewodnicząca Rady Gminy

Barbara Gajewska

Załącznik do uchwały Nr XL/69/2017

Rady Gminy Sadki

z dnia 28 grudnia 2017 r.

GMINA SADKI 2017

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gmina Sadki 2017-2020

ZABYTKI GMINY SADKI

(źródło: dane Gminy Sadki)

Spis treści

Spis treści.....	
Załączniki.....	
Wstęp.....	
1. Słowniczek pojęć.....	
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	
5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa krajobrazu kulturowego Gminy Sadki.....	
5.2.1. Położenie, zarys historii i podstawowe dane opisowe miasta Sadki.....	
5.2.2. Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków GEZ.....	
5.2.3. Zabytki nieruchome o dużym znaczeniu, w tym zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	
5.2.4. Zabytki ruchome.....	
5.2.5. Zabytki archeologiczne.....	
6. Analiza szans i zagrożeń.....	
7. Założenia programowe.....	
8. Instrumentarium realizacji opieki nad zabytkami.....	
8.1. Instrumenty prawne.....	
8.2. Instrumenty finansowe.....	
8.3. Instrumenty społeczne.....	
9. Zasady oceny realizacji programu.....	
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami i realizacja.....	
11. Główne opracowania wykorzystane do przygotowania programu.....	
Zestawienie (pogrupowane) zabytków nieruchomych w obrębie Gminy Sadki, wpisane do rejestru zabytków.....	
(źródło : dane od Gminy Sadki, pozyskane i opracowane przez WKZ Toruń i przekazane autorowi).....	
1. Dwór w Broniewie.....	
2. Park w Broniewie o powierzchni ok. 1,5 ha.....	
3. Park Dworski w Dębowie.....	
4. Stajnia i magazyn	
5. Żrebiętnik	
6. Owczarnia	
7. Stodoła	
8. Wozownia	
9. Stajnia	

10. Zespół pałacowy
11. Kościół rzymsko-katolicki parafii Św. Wojciecha
12. Cmentarz Rzymsko-katolicki parafii św. Wojciecha

Załączniki

Załącznik I Pomniki przyrody na obszarze gminy Sadki

Załącznik II Ewidencja stanowisk archeologicznych Gminy Sadki

Załącznik III Zabytki nieruchome ujęte w GEZ

Załącznik IV Zabytki wpisane do rejestru z terenu Gminy Sadki

Załącznik V Zabytki ruchome Gminy Sadki

Załącznik VI Wybrane obszary ochrony konserwatorskiej

Wstęp

Obowiązek wykonania gminnego programu opieki nad zabytkami określa ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dn. 23 lipca 2003 r.¹ Program sporządzany jest na okres 4 lat, z założeniem ewaluacji jego wykonania co 2 lata. Celem programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami w gminie. Przeanalizowane zostały dokumenty strategiczne dotyczące zarówno województwa kujawsko-pomorskiego, jak i Gminy Sadki w zakresie ochrony zabytków. Analiza zasobów kulturowych gminy pozwala wyznaczyć kierunki działań w obszarach zachowania dziedzictwa kulturowego. Po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków danego województwa, program przyjmowany jest przez Radę Gminy. Jego aktualizacja po 4 latach powinna wziąć pod uwagę dotychczasową realizację programu, zmieniające się warunki kulturowe, społeczne, gospodarcze i finansowe gminy oraz nowe uwarunkowania prawne.

¹Dz.U. z 2014 r. poz.1446 ze zm. i z 2016 poz. 1330 ze zm.

1. Słowniczek pojęć

Ustawa o ochronie zabytków w art. 3² podaje następujące wyjaśnienie pojęć z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) **zabytek** – nieruchomość lub rzecz ruchoma, jej części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) **zabytek ruchomy** – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) **zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) **prace konserwatorskie** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) **prace restauratorskie** – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) **roboty budowlane** – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) **badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

²Tamże, s. 1 i następne.

- 10) **badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) **badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) **historyczny zespół budowlany** – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związki z wydarzeniami historycznymi;
- 14) **krajobraz kulturowy** – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ochrona zabytków według art. 4³ polega na działaniach, których celem jest:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

³Tamże, s. 3.

Art. 87. ust. 2 przywołanej ustawy ustala dla wszystkich programów, w tym programów, gminnych następujące ogólne cele ochrony nad zabytkami:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) kreślenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, które eliminują sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania jest art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.⁴. Między innymi czytamy:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
3. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

⁴Tamże, s.37

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Prawne regulacje dotyczące ochrony zabytków w Polsce odnajdujemy w następujących ustawach:

- 1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – ochrona zabytków jest obowiązkiem państwa i każdego obywatela;⁵
- 2) głównym akcie prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce – Ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁶, w tym szczególnie w następujących jej artykułach:

Art. 6.⁷

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome, będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome, będące w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

- a) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- b) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych **i nowych form gospodarki**, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

⁵Konstytucja RP, art. 5, art.6 ust. 1 i art. 86

⁶Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm. i z 2016 poz. 1330 ze zm.).

⁷Tamże, s.3 i następne.

c) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.),

d) instrumentami muzycznymi,

e) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

f) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3) zabytki archeologiczne, będące w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 19.

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) parków kulturowych.

Art. 20.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego nie wpisanego do rejestru

do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;**
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;**
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta)
w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.**

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Przepisy dotyczące ochrony nad zabytkami na poziomie krajowym znajdujemy, także w następujących dokumentach szczegółowych:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2012r., poz. 647 ze zm. i z 2016 r. poz. 1330 ze zm.);
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2013r., poz. 1469 ze zm. i z 2015 r. poz. 290 ze zm.);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013r., poz. 1232 ze zm. i z 2017r. r. poz. 519);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013r., poz. 627 ze zm. i z 2017 r. poz. 60);
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2014r., poz. 518 ze zm. i z 2014 r. poz. 2147);
- Ustawa z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012r., poz. 406 ze zm. i z 2017r. poz. 862);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2014r., poz. 1118 i z 2017 r. poz. 60).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012r., poz. 987 i z 2016 r. poz. 352);
- Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012r., poz. 642 ze zm. i z 2013 r. poz. 829).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy zawarte w:

- Ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2011r., Nr 123, ze zm. i z 2016 r. poz. 1506.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014-2017

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017 jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisów art. 84 i art. 85 ust. 1 u.o.z.

W programie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w 3 grupach problemowych:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Na podstawie analizy stanu przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami sformułowano cel główny programu:

Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji, które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

W Programie poruszono kilka zagadnień, do najważniejszych należą:

- a. podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.),
- b. porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C),
- c. zwiększenie społecznego zaangażowania w ochronę zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie przez

organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.).

d. wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków,

e. zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Główne cele Programu Krajowego:

1. Cel główny *Krajowego programu – Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków*

Wyzwanie – Dziedzictwo kulturowe stanowi naturalny kapitał dla rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków, stanowi także naturalną podstawę wzmacniania tożsamości społecznej – cel główny *Krajowego programu* zakłada, poprzez zaplanowane w celach szczegółowych działania, wzmocnienie roli dziedzictwa w życiu społecznym oraz wzmocnienie świadomości roli dziedzictwa dla rozwoju społecznego.

2. Cel szczegółowy 1 – *Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce*

Wyzwanie 1 – Uporządkowanie i ujednolicenie stanu wiedzy o zasobie zabytków w Polsce polegające na sporządzeniu kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C), uporządkowaniu rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C) (usunięcie „martwych wpisów”), opracowaniu diagnozy stanu zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych;

Wyzwanie 2 – wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego wpływające na kompleksowość działań ochronnych i ich integrację z ochroną przyrody.

3. Cel szczegółowy 2 – *Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków*

Wyzwanie 1 – Podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony

zabytków wraz z podniesieniem jakości procesów decyzyjnych w administracji dotyczących ochrony zabytków.

4. Cel szczegółowy 3 – *Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji*

Wyzwanie 1 – zwiększanie dostępu do dziedzictwa i jego aktywna promocja – narzędzia do podnoszenia świadomości społecznej o funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się wszystkich poziomów tożsamości.

- **Narodowa Strategia Kultury na lata 2007-2013** wraz z jej **Uzupełnieniem na lata 2004-2020**. Określono następujące cele Strategii Kultury:

Cel strategiczny/nadrzędny: Zrównoważenie rozwoju kultury w regionach.

Cele częściowe/uzupełniające:

1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
2. Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury.
3. Wzrost udziału kultury w PKB.
4. Zachowanie dziedzictwa kulturowego[...].
5. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.
6. Wzrost uczestnictwa w kulturze.
7. Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych.
8. Efektywna promocja twórczości.
9. Promocja polskiej kultury za granicą.
10. Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem.
11. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
12. Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Dokumenty na poziomie krajowym dotyczące opieki i ochrony nad zabytkami w sposób ogólny wyznaczają kierunki działań programu gminnego.

Dokumenty strategiczne na poziomie hierarchicznie niższym (terytorialnym) nawiązują do wskazań na poziomie regionu. Również program opieki nad zabytkami dla Gminy Sadki został sporządzony w nawiązaniu do głównych założeń tych dokumentów.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

W procesie zarządzania rozwojem regionalnym Gmina Sadki kieruje się wytycznymi zawartymi w wojewódzkich dokumentach strategicznych i programowych na poziomie województwa, które obejmują całokształt zjawisk i czynników istotnych dla rozwoju województwa. Do najważniejszych dokumentów na poziomie województwa należą:

- **Plan Zagospodarowanie Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego**

(Uchwalony w 2003 roku Uchwałą nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 23 czerwca 2003 r. z późniejszymi aktualizacjami). Plan nie wskazuje imiennie zabytków z terenu Gminy Sadki. Plan w dziale V Polityka zagospodarowania przestrzennego województwa zawiera ogólne wytyczne w kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego.

Celem głównym zagospodarowania przestrzennego regionu jest **„Poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie jakości życia mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju”**. W planie zagospodarowania przestrzennego województwa przyjęto między innymi 14 celów szczegółowych pomocnych realizacji celu głównego.

Wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych na potrzeby turystyki ma przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności regionu, również pod względem ekspozycji dziedzictwa kulturowego.

Ważnym jest wskazanie, że zachowanie dziedzictwa kulturowego wymaga przestrzegania następujących zasad:

- zachowania dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń,
- harmonijnego kształtowania krajobrazu kulturowego,
- dbałości o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego zostały określone w Planie w układzie trzech sfer (osadnicza, przyrodnicza i kulturowa, techniczna). Ze względu na charakter problemu ochrony dziedzictwa kultury, ważne są 2 sfery działania określone w Planie. Pierwsza z nich to sfera osadnicza, gdzie podstawowe kierunki działań związane z rozwojem i kształtowaniem sieci osadniczej zakładają wzmocnienie jej potencjału, podniesienie jakości życia mieszkańców, wykorzystanie walorów turystycznych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego. W drugiej sferze - środowiska przyrodniczego i kulturowego - zapisano, że dla zachowania dziedzictwa kulturowego województwa dla potrzeb przyszłych pokoleń konieczne jest kontynuowanie działań w zakresie ochrony walorów krajobrazu kulturowego.

Do zadań polityki przestrzennej PZP województwa w dziedzinie ochrony zabytków należy między innymi:

- a) Ochrona różnorodności dziedzictwa kulturowego wykształconego w wyniku wielu procesów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej.
- b) Ochrona zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej.
- c) Wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym.
- d) Unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego, np.: dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo.
- e) Stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tożsamyh dla tradycji miejsca, których podtrzymywanie jest racjonalne np.: targowe w śródmieściach miast średniowiecznych.
- f) Eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o wysokich walorach kulturowych, w szczególności zabytków rangi światowej, europejskiej i krajowej oraz wybitnych dóbr kultury współczesnej.
- g) Komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy – uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość.

W związku z tym, w gminnych dokumentach planistycznych należy:

- zidentyfikować istniejące i potencjalne konflikty funkcjonalno-przestrzenne związane z ochroną walorów kulturowych,
- zidentyfikować elementy charakterystyczne krajobrazu kulturowego oraz określić zasady ich ochrony,
- określić elementy charakterystyczne w przypadku dóbr kultury współczesnej, które winny zostać zachowane.

• **Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020**

(Uchwała nr XLI/693/13 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2013 roku)

W Strategii zidentyfikowano osiem obszarów problemowych ujmując je w formie 8 celów strategicznych. Na uwagę zasługuje cel strategiczny: Tożsamość i dziedzictwo.

Główną ideą działań projektowanych w ramach tego celu jest zbudowanie identyfikacji regionalnej mieszkańców i stworzenie rozpoznawalnego wizerunku województwa na zewnątrz.

W ramach celu strategicznego „Tożsamość i dziedzictwo” realizowane są zadania ważne dla 3 priorytetów:

- modernizacja przestrzeni wsi i miast,
- silna metropolia,
- nowoczesne społeczeństwo.

Elementami, które będą mogły być wykorzystane przy kreowaniu tożsamości i wizerunku regionu, to np. wspólne dziedzictwo materialne i niematerialne regionu kujawsko-pomorskiego, wspólnota interesów społeczno-gospodarczych mieszkańców województwa, patriotyzm gospodarczy, silne związki z siedzibami województwa. Ważnym czynnikiem integracji społeczeństwa jest kultura regionalna.

Istotne jest, jak czytamy w dokumencie, stworzenie rozpoznawalnych w kraju i za granicą wydarzeń kulturalnych województwa kujawsko-pomorskiego, kojarzonych z regionem jako wysokiej jakości, atrakcyjna oferta kulturalna, a w związku z tym warta uczestnictwa. Ponadto zakłada się w Strategii działania na rzecz rozbudowy istniejących oraz tworzenia nowych instytucji kultury.

Budowanie tożsamości regionalnej to proces długofalowy, wymagający działań kompleksowych, skierowanych do wszystkich mieszkańców. Bardzo ważną rolę w tym zakresie odgrywa edukacja, stąd wśród pierwszych działań będzie opracowanie i wdrożenie regionalnego programu służącego nabywaniu wiedzy o województwie, a także przygotowanie zgodnych z podstawą programową materiałów z zakresu edukacji regionalnej dla przedszkoli, szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z województwa kujawsko-pomorskiego. Wśród działań bardzo szczegółowych planuje się na przykład przygotowanie i upowszechnienie form edukacyjnych sprzyjających budowie tożsamości regionalnej, np. gier związanych z województwem kujawsko-pomorskim (planszowych, elektronicznych, on-line) oraz budowę tożsamości poprzez sport (wybór regionalnych dyscyplin sportu, promowanych w szkołach i wspieranych w klubach sportowych, co pozwoli na osiągnięcie specjalizacji województwa).

Dziedzictwo regionu, wymaga zachowania (m.in. tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów), odpowiedniej ekspozycji, poprawy dostępności, a także prezentacji w atrakcyjnej dla różnych osób formie.

Dopiero dzięki stworzeniu warunków do wzbudzania ciekawości posiadanymi dobrami, wartościami, oddziaływanie na wiele zmysłów, możliwe jest zrozumienie, wzbudzenie zainteresowania, chęć pogłębiania wiedzy i czynne włączenie się w działania na rzecz zachowania i upowszechniania posiadanego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Przedstawione powyżej założenia celu strategicznego „Tożsamość i dziedzictwo”, będą zrealizowane za pomocą następujących kierunków działań i już obecnie zidentyfikowanych przedsięwzięć:

Podsumowując założenia Strategii w obszarze dziedzictwa kulturowego, podstawowe kierunki działań to:

1. Budowa tożsamości regionalnej województwa.
2. Zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu.
3. Wsparcie działań ratowniczych tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa.
4. Rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym.
5. Promocja marki województwa.

Działania edukacyjne i promocyjne programu opieki nad zabytkami dla Gminy Sadki oparte są na powyższych wytycznych.

- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego
2014-2020**

(Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 został przyjęty przez komisję Europejską 16 grudnia 2014 r., ze zmianami przyjętymi Uchwałą Nr 7/284/17 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 22 lutego 2017 r.)

Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 jest podstawowym instrumentem realizacji celów Strategii Plan modernizacji 2020+ województwa kujawsko-pomorskiego. Głównym celem RPO WK-P 2014-2020 jest wprowadzenie zmian w województwie kujawsko-pomorskim polegających na podniesieniu konkurencyjności województwa oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców.

Działania Programu RPO WK-P 2014-2020 podzielone zostały na priorytety. Wskazano 11 osi priorytetowych. Założenia związane z ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego przedstawiono w osi priorytetowej 4: Region przyjazny środowisku - celu tematycznego 6: Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami, priorytet inwestycyjnym 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Celem szczegółowym Priorytetu Inwestycyjnego 6c jest podniesienie atrakcyjności obiektów kultury regionu kujawsko-pomorskiego poprzez zachowanie dziedzictwa kulturowego i jego wykorzystanie dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu jako źródła realnych korzyści ekonomicznych.

Wsparcie w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 6c skierowane zostanie na projekty infrastrukturalne, realizowane w instytucjach kultury, bibliotekach, archiwach, muzeach, obiektach i na obszarach zabytkowych, obszarach przemysłowych o wartościach historycznych, a także na konserwację zabytków ruchomych i materiałów archiwalnych, stanowiących dziedzictwo dokumentacyjne. Dofinansowanie uzyskają inwestycje w obiekty zabytkowe o znaczeniu regionalnym, wynikające ze Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020+.

- **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami 2017-2020**

(Uchwała nr XXXI/518/17 z dnia 24 kwietnia 2017 r. Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego)

Opisane w Programie kierunki działań mają ułatwić wprowadzanie skutecznych rozwiązań różnorodnych problemów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Program nie stanowi zamkniętego katalogu zadań do realizacji w latach 2017-2020, jest jedynie wskazaniem kierunku przyszłych działań.

Skuteczne kreowanie polityki opieki nad dziedzictwem kulturowym w regionie wymaga podejmowania działań, zgodnych z dokumentami strategicznymi. Zawarte w nich cele i treści przekładają się na działania wspierające ochronę materialnych i niematerialnych elementów dziedzictwa kulturowego. W okresie opracowywania gminnego programu opieki nad zabytkami program wojewódzki na lata 2017–2020 nie zawierał konkretnych wskazań dla obiektów z terenu gminy Sadki poza wskazaniem zespołu dworsko-parkowego w miejscowości Samostrzel jako obiektu zagrożonego.

Jak czytamy w dokumencie: „wczesne rozpoznanie zagrożeń, identyfikacja ich przyczyn i wdrożenie działań, zmierzających do ich eliminacji - zarządczych (właściciel, j.s.t), nadzorczych (organ nadzoru budowlanego, służba konserwatorska) oraz uruchomienie robót zabezpieczających (właściciel, w ostateczności organ w drodze wykonania zastępczego), powinno być systemowym elementem przeciwdziałania stratom w dziedzictwie”.

Przyczyny zagrożeń zabytków mogą być niezależne od właściciela lub zarządcy lub zależne od czynnika ludzkiego. Czasami przyczyny zagrożenia mogą zaistnieć równolegle i synergicznie, doprowadzając do nieodwracalnych zniszczeń.

Zmiany w technikach wytwarzania i przetwórstwa przemysłowego i rolnego, jakie dokonały się w ciągu ostatniego stulecia, doprowadziły do upadku pierwotnych funkcji całych grup typologicznych obiektów przemysłowych (jak gazownie, odlewnie, zakłady metalowe itp.) i przetwórstwa rolno-spożywczego (młyny wietrzne i wodne, gorzelnie, olejarnie, octownie, stodoły, spichlerze itp.). Przeżytkiem stały się liczne fabryki, folwarki, magazyny, dworce i stacje kolejowe, inne obiekty kolejowej infrastruktury, powstałe do obsługi trakcji parowej oraz kolejek wąskotorowych.

Współczesne, społecznie akceptowalne standardy mieszkalnictwa zarówno w mieście,

jak i na wsi, powodują z jednej strony odrzucanie pewnych typów domów wiejskich (jak np. tzw. „poniatówki”) i miejskich (dawne przyfabryczne domy robotnicze) z drugiej – zjawisko powstawania indywidualnej zabudowy mieszkalnej na terenach podmiejskich bez uwzględnienia cech stylu otoczenia.

Adaptacje zabytków architektury do nowych funkcji mogą wiązać się z przekształceniami lub ubytkami substancji oryginalnej – w granicach dopuszczonych pozwoleniem konserwatora. Zagrożeniem jest wprowadzanie nieprzemyślanych, „efemerycznych” funkcji, które szybko upadają, stawiając właściciela lub inwestora przed koniecznością dokonania kolejnych zmian, niejednokrotnie kosztem substancji i wartości zabytkowych obiektu.

Samowolne prowadzenie prac budowlanych i konserwatorskich przy zabytkach, powoduje zagrożenie prowadzenie prac przy zabytkach bez wymaganego pozwolenia właściwego konserwatora zabytków. Takie działania dotknięte są sankcjami przewidzianymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Sprawca może zostać ukarany grzywną oraz zobowiązany do przywrócenia zabytku do poprzedniego stanu (art. 45, art. 117).

Ze względu na otoczenie społeczno-gospodarcze istnieją także historyczne obiekty trudne do adaptacji, jak np.: budynki mieszkalne o konstrukcji szachulcowej – z uwagi na koszty ogrzewania i stany techniczne; obiekty niepodatne na adaptację – z uwagi na ciasnotę („poniatówki”).

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu wskazuje jako zagrożony zespół pałacowo-parkowy w miejscowości Samostrzel w gminie Sadki.

Procedury przeciwdziałania zagrożeniom od strony organizacyjnej powinny być elementem zarządzania dziedzictwem, zapisanym w lokalnych programach opieki nad zabytkami.

Zalecaną drogą jest aktywne poszukiwanie nowych funkcji publicznych obiektów zabytkowych (edukacja, zdrowie i pomoc społeczna, kultura), komunalnych (mieszkalnictwo) lub komercjalizacja (włączanie do ofert inwestycyjnych). Pożądany efekt - to rewaloryzacja takich zabytków, rozumiana bezpośrednio, jako „przywrócenie wartości”. Należy kierować się zasadą, że nowe, współczesne funkcje winne być dostosowane do zabytku powierzchni, kubatury, układu przestrzennego, gdyż dostosowanie zabytku do zbyt rozbudowanej funkcji prowadzi do nadmiernych przekształceń.

Wskazuje się w Programie, aby udzielający dotacji preferowali projekty dotyczące zabezpieczeń obiektów zagrożonych oraz mające na celu ochronę przed zagrożeniami - jak na przykład:

- montaż instalacji sygnalizacji pożaru w obiektach drewnianych;
- prace zabezpieczające zabytki architektury zagrożone katastrofą budowlaną, zabytki ruchome zagrożone zniszczeniem - także nieużytkowane, w tym nagrobki i kaplice pozbawione opieki (cmentarze historyczne);
- wykonanie projektów adaptacji zabytków o upadłej funkcji pierwotnej do funkcji współczesnej (np. przemysłowych, powojennych, kolejowych, folwarcznych, domów wiejskich);
- wzmożenie ochrony konserwatorskiej grodzisk i budownictwa ludowego – poprzez (np.) tworzenie parków kulturowych, skansenów;
- wspieranie projektów „miękkich” (NGO, wolontariat) mających na celu porządkowanie obiektów historycznych, zarówno rejestrowych i jak i ewidencyjnych, oraz popularyzację ich wartości materialnych i niematerialnych (pamięć i edukacja) - takich jak: cmentarze, umocnienia obronne z okresu II wojny światowej.

Pozostałe dokumenty strategiczne na poziomie województwa nawiązują pośrednio do zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Dotyczy to szczególnie działań związanych z programowanym rozwojem turystyki w oparciu o występujące w regionie obiekty zabytkowe i przyrodnicze.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Program gminny uwzględnia, także ustalenia i wnioski zawarte w dokumentach strategicznych na poziomie gminy:

- **Strategia Rozwoju Gminy Sadki do 2020 roku**

Aktualna Strategia jest aktualizacją poprzedniej z nową perspektywą czasową.

W Strategii wskazano na konieczność sporządzenia programu zachowania dziedzictwa, co już nastąpiło. Poza tym w dokumencie postulowane jest:

- wykorzystanie walorów i potencjału gminy w zakresie agroturystyki, turystyki ekologicznej (ścieżki rowerowe, zaprzęgowe, do jazdy konnej) łącznie z szeregiem gwarantowanych atrakcji (ogniska, uroczystości wiejskie, obiekty kultury sakralnej oraz dziedzictwa narodowego, lokalne atrakcje kulinarne, folklorystyczne) itd.,

- restytucja obiektów gminnego dziedzictwa narodowego, rozwój funkcji rekreacyjnych i turystyczno-edukacyjnych w południowej części gminy w oparciu o pradolinę Noteci, lokalne kompleksy leśne oraz rzekę Noteć.

Rozwój funkcji turystycznej (rozumianej jako szansa wykorzystania zasobów gminy w zakresie wzrost dochodów uzyskiwanych z turystyki poprzez zróżnicowanie oferty turystycznej) sprawi że:

- na terenie gminy powstaną nowe miejsca pracy w obszarach związanych z turystyką,
- opracowanie i wdrożenie oferty turystycznej gminy wpłynie na zwiększenie dochodów z turystyki,
- wypoczynkiem na terenie gminy zainteresują się także osoby preferujące turystykę specjalistyczną i agroturystykę (obecnie na terenie gminy brak oferty dla tej grupy),
- szersza oferta turystyczna stanowi zabezpieczenie przed wahaniami koniunkturalnymi,
- część z oferowanych nowych usług turystycznych może być rozwijana także poza sezonem letnim.

- **Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sadki**

(Uchwała nr X/56/2015 Rady Gminy Sadki z dnia 3 września 2015 roku)

Na terenie gminy większość obiektów zabytkowych związana jest z dawnymi majątkami ziemskimi (zespoły dworskie, folwarczne i pałacowe), w mniejszym stopniu natomiast są to obiekty użyteczności publicznej czy indywidualne budownictwo zagrodowe- jak czytamy w dokumencie. W Studium wymieniono główne zabytki z terenu gminy Sadki.

Określono także zasady ochrony konserwatorskiej ze wskazaniem zasięgu obejmowania i opisem ograniczeń. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, a także umieszczanie na zabytku urządzeń technicznych, tablic, reklam i napisów, wymaga pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Dla obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie Gminy wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

„A” - strefę pełnej ochrony konserwatorskiej

„B” - strefę ochrony konserwatorskiej

„W” - strefę ochrony archeologicznej

„K” - strefy ochrony ekspozycji i krajobrazu

Strefa „A” pełnej ochrony konserwatorskiej

Strefa pełnej ochrony konserwatorskiej wyznaczona jest dla obiektów i obszarów szczególnie wartościowych. Celem wprowadzenia strefy „A” jest wszystkim zachowanie zabudowy historycznej i jej rekonstrukcja, zachowanie towarzyszącej historycznej zieleni komponowanej, usuwanie obiektów dysharmonizujących, dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zespołu zabytkowego i eliminacja funkcji uciążliwych.

Wszelkie prace prowadzone w tym obszarze wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej

Strefa ochrony konserwatorskiej wyznaczona dla terenów zawierających znaczną część elementów historyczne ukształtowanej struktury przestrzennej o wartościach kulturowych. Obszary objęte strefą „B” podlegają rygorom w zakresie utrzymania historycznego

rozplanowania i zasadniczych elementów istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy.

Celem działalności konserwatorskiej w strefie „B” jest: zachowanie historycznego układu zabudowy (linie zabudowy, proporcje gabarytów i wysokości, podziały historyczne, wkomponowanie w krajobraz naturalny), zachowanie zabudowy historycznej (jej konserwacja i rewitalizacja), dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji, zachowanie kompozycji i układów zieleni historycznej, parków i cmentarzy, usuwanie obiektów dysharmonizujących.

Działania inwestycyjne na obszarze strefy „B” powinny być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Obejmuje to remonty, modernizacje, adaptacje obiektów zabytkowych, uzupełnienia zabudowy, wprowadzanie małych form architektonicznych, lokalizacje nowych obiektów, korekty układu przestrzennego.

Strefa „W” ochrony archeologicznej

Strefa „W” obejmuje tereny o rozpoznanej, na podstawie badań, zawartości ważnych relikwów archeologicznych. Na obszarze strefy wszelka działalność inwestycyjna musi być poprzedzona badaniami archeologicznymi na koszt inwestora. Zakres prac archeologicznych określony zostaje na etapie uzgadniania projektu budowlanego.

W strefie „W” dopuszcza się działalność inwestycyjną pod warunkiem przeprowadzenia wyprzedzających badań archeologicznych na koszt inwestora.

Sposoby ochrony, działania konserwatorskie: na obszarze strefy „W” wszelkie prace ziemne wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem zabytków, szczegółowy zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych określony zostaje na etapie uzgodnienia projektu budowlanego i wydania decyzji, egzemplarz dokumentacji z badań archeologicznych podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Strefa „K” ochrony krajobrazu

Strefa „K” obejmuje tereny krajobrazu integralnie związanego z zabytkowym zespołem, stanowiące jego najbliższe otoczenie.

Celem działalności konserwatorskiej w strefie „K” jest zachowanie elementów krajobrazu naturalnego i urządanego, rzeźby terenu, historycznych relacji przestrzennych, usuwanie

elementów dysharmonizujących, konserwacja krajobrazu naturalnego, rekultywacja i odtwarzanie fragmentów zniszczonych. Sposoby ochrony, działania konserwatorskie: na obszarze strefy „K” wymagane jest uzyskanie pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dla wprowadzania nowych inwestycji.

Ogólnie Studium zawiera charakterystykę gminy, opis jej potencjału oraz wskazuje cele i kierunki rozwoju. Ochronę dóbr kultury materialnej regulują przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które obok ochrony przez organy państwowe określają kompetencje gminy w tym zakresie, zawierające warunki ochrony konserwatorskiej obszarów i obiektów chronionych prawem na poziomie kraju i prawem lokalnym. Studium nie jest aktem prawa miejscowego ale pośrednio jest dokumentem niezbędnym do planowania działań inwestycyjnych w obszarze obiektów zabytkowych. Studium uwzględnia materiały instytucji związanych z ochroną kultury materialnej jako obligatoryjne wytyczne do planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego. Warunki ochrony konserwatorskiej określają przedmiot ochrony, zakres ochrony oraz sposób użytkowania zabytków.

Warunki ochrony konserwatorskiej obowiązują:

- a) organy administracji rządowej,
- b) organy administracji samorządowej,
- c) służby komunalne,
- d) państwowe i samorządowe jednostki organizacyjne,
- e) osoby prawne,
- f) osoby fizyczne.

Główne cele ochrony zasobów kulturowych gminy Sadki, ujęte w Studium, obejmują:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy Sadki,
- zachowanie i ekspozycja zasobów krajobrazu kulturowego oraz jego struktury,
- zachowanie i formowanie wysokiej jakości środowiska antropogenicznego oraz zapewnienie jego trwałego i zrównoważonego użytkowania.

Warunki konserwatorskie winny być przestrzegane szczególnie przy:

- określaniu prawa miejscowego i przepisów gminnych,
- opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
- wydawaniu decyzji dot. gospodarki terenami i podziałów własnościowych,

- wydawaniu decyzji dot. sposobu użytkowania i eksploatacji obiektów (budynków i obszarów) objętych ochroną konserwatorską.

W Studium wyznaczono tereny chronione, objęte strefą ochrony konserwatorskiej ze względu na wartości kulturowe.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa krajobrazu kulturowego Gminy Sadki

5.2.1. Położenie, zarys historii i podstawowe dane opisowe miasta Sadki⁸

(na podstawie książki „Sadki. Dzieje i współczesność” Sławomir Kamosiński. Wydanie drugie. Poprawione i rozszerzone. Sadki 2009)

Gmina Sadki jest gminą wiejską, położoną w zachodniej części powiatu nakielskiego, znajdującego się w zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, przy granicy z województwem wielkopolskim. Od strony północnej i zachodniej gmina Sadki graniczy z położonymi w województwie wielkopolskim, w powiecie pilskim, gminami Łobzenica i Wyrzysk. Od strony południowej i wschodniej gmina Sadki graniczy z innymi gminami powiatu nakielskiego - z gminami Kcynia, Nakło nad Notecią i Mroczą. Gmina zajmuje powierzchnię 15 369 ha, a zamieszkuje ją około 7400 osób. Sieć osadnicza gminy składa się z 22 miejscowości wiejskich, które wchodzą w skład 14 sołectw.

Sołectwa Gminy:
Anieliny
Bnin
Broniewo
Dębionek
Dębowo
Jadwiżyn
Kraczki
Liszkówko, Glinki
Łodzia
Mrozowo
Radzicz, Machowo
Sadki
Samostrzel
Śmielin

(źródło : dane Urzędu Gminy)

⁸Źródło: S. Kamosiński "Sadki. Dzieje i współczesność", Sadki 2009.

Wieś Sadki położona jest przy drodze krajowej nr 10. Jej udział w łącznej liczbie mieszkańców gminy wynosi ok. 28 %. Większość ludności (72 %) mieszka w pozostałych miejscowościach gminy, co wskazuje na dominującą rolę rolnictwa w lokalnej gospodarce. Największe zespoły zabudowy mieszkaniowej znajdują się we wsi Sadki. W pozostałych miejscowościach, z uwagi na ich typowo rolniczy charakter, przeważa zabudowa zagrodowa, tj. budynki mieszkalne, inwentarskie i gospodarcze. Natomiast zabudowa wielorodzinna związana jest z przedwojennymi zespołami dworsko-folwarcznymi lub gospodarstwami rolnymi okresu powojennego. Zabudowa usługowa występuje głównie we wsi Sadki - dominującym ośrodku usługowym gminy, natomiast w pozostałych miejscowościach reprezentowana jest przede wszystkim przez obiekty oświatowe. Podobnym rozmieszczeniem cechuje się zabudowa techniczno-produkcyjna, która również skupiona jest w Sadkach, a w innych miejscowościach związana jest głównie z przetwórstwem rolno-spożywczym.

Historia

Pierwsze, udokumentowane ślady aktywnej działalności człowieka na terenie dzisiejszych Sadek i okolicznych miejscowości pochodzą, według archeologów, z okresu neolitu (4500 - 1800 lat p.n.e). Bogate znaleziska z epoki żelaza z okresu halsztackiego (około 700 - 400 lat p.n.e.) i lateńskiego (około 400 lat p.n.e. do początków naszej ery), a także okresu wpływów rzymskich (początek naszej ery do VI wieku naszej ery), zlokalizowano również na terenie gminy Sadki. Cmentarzysko kultury pomorskiej z okresu halsztackiego odkryto w Dębowie. W gminie Sadki archeolodzy natrafili również na liczne monety pochodzące z czasów Cesarstwa Rzymskiego. Te luźne znaleziska świadczą o częstych kontaktach pramieszkańców Sadek i okolicznych miejscowości z kupcami przybyłymi z Cesarstwa Rzymskiego.

Największym, odkrytym w 1972 roku cmentarzyskiem pradziejowym jest, jak dotąd - cmentarzysko w miejscowości Osiek nad Notecią. Cmentarzysko użytkowane było przez ludność kultury pomorskiej i wielbarskiej w okresie od 550 lat p.n.e. do III wieku naszej ery. Na obszarze około 1,5 ha odkryto 581 obiektów: groby ciałopalne, groby skrzynkowe, groby podkoszowe, groby popielnicowe oraz jamowe, paleniska i ogniska ofiarne. W tym kompleksie natrafiono również na grób wojownika, w którym znaleziono popielnicę w kształcie pucharka oraz nożyce, noże żelazne, ostrogę, grot oszczepu, krzesiwo i pozostałości wiadra. Średniowieczna wieś Sadki na trwałe związała się z kultem świętego Wojciecha. W przekazie, który jest legendą, dowiadujemy się, że fundatorem kościoła parafialnego w Sadkach był król

Bolesław Chrobry. Król, idąc z Prus z ciałem męczennika świętego Wojciecha, poszukiwał przeprawy przez rzekę Noteć. Chcąc uniknąć kontaktu z nieprzychylną mu załogą potężnego grodu nakielskiego, skierował się w stronę Sadek, aby odszukać znajdujący się w pobliżu, mało uczęszczany, „bród na rzece Rokicie i Noteci”. Odpoczynek przygotowano na wzgórzu sadkowskim, wzniesieniu wyraźnie górującym nad resztą terenu. W ten sposób chciano zapewnić wszystkim utrudzonym wędrowcom maksymalne bezpieczeństwo. Gdy odszukano w pobliskim Samostrzelu miejsce przeprawy, wspomniany „bród”, Bolesław Chrobry z radości rozkazał pobudować w miejscu odpoczynku kościół, którego był jedynym fundatorem. Stał się on zatem swoistym wotum wdzięczności dla Boga za wskazanie dalszej, bezpiecznej drogi prowadzącej przez obszary Pałuk do Trzemeszna i Gniezna (jak głosi legenda). Według historyków kościoła, pierwszą świątynię fundowali i uposażyli tutaj książęta piastowscy w XII lub XIII wieku, w okresie rozbiecia dzielnicowego Polski.

Po raz pierwszy wiarygodne źródła historyczne wymieniają wieś Sadki pod datą 23 kwietnia 1288 rok. W tym dniu opat klasztoru cystersów w Byszewie, Engelbert, podpisał umowę z arcybiskupem gnieźnieńskim, Jakubem Świnką. Na jej mocy klasztor zrzekł się na rzecz arcybiskupa dziesięcin z tzw. klucza dobrowskiego, a przejął dziesięciny z szesnastu wsi kasztelani nakielskiej. W latach panowania pierwszych władców z dynastii Jagiellonów: Władysława Jagiełły, Władysława Warneńczyka i Kazimierza Jagiellończyka, Sadki i najbliższe okolice były nękane przez częste rabunkowe najazdy rycerzy Zakonu Krzyżackiego i rycerzy z Nowej Marchii. Sadki na przestrzeni wieków od XV do XVIII położone były przy głównym trakcie łączącym Nakło z Jastrowiem przez Radzicz, Łobżenicę i Złotów. Parafia Sadki istniała prawdopodobnie od XII lub XIII wieku. Jest ona więc najstarszą na obszarze dzisiejszej gminy Sadki. Omawiana parafia wchodziła w skład arcybiskupstwa gnieźnieńskiego i była jedynym kościołem parafialnym w okolicy. Od XIII wieku, na mocy ustaleń soboru powszechnego w Rzymie na Lateranie w 1215 roku, ulega rozbudowie sieć administracji kościelnej.

Piętnastowieczne Sadki były królewszczyzną i wsią parafialną, należącą do starostwa nakielskiego. Tu znajdował się drewniany kościół, wzmiankowany po raz pierwszy w źródłach historycznych w 1411 roku. Sadki prawdopodobnie w XVI wieku były lokowane na prawie chełmińskim. Lokacja wsi na prawie chełmińskim polegała na tym, że osadnik, który był człowiekiem wolnym, otrzymywał łan chełmiński ziemi, czyli 30 morgów (16,8 ha). Poprzez nadanie ziemi stawał się kmieciem i zobowiązany był do płacenia z użytkowanej ziemi czynszu. Kmieć był osobiście wolny i gdy wywiązał się ze swoich

powinności, mógł opuścić wieś. Na czele wsi stał sołtys posiadający znacznie większe gospodarstwo niż kmiecie. Miał on prawo do pobierania czynszów oraz kar sądowych. Przewodził on również wiejskiej ławie sądowej, która była lokalnym sądem. On odpowiadał za zasiedlenie wszystkich łąnów kmieciami.

Przyjąć należy, że wieś lokowano w sposób typowy dla tego okresu, wokół kościoła nad rzeką Rokitką. W 1511 roku wydzielono dla osadników 19 łąnów rolnych. Jednołanowe zagrody chłopskie nazywano powszechnie „area” czyli siedliskiem. W siedlisku wszystkie budynki były wykonane z drewna. Centralne miejsce w area zajmował dom, który zazwyczaj stał szczytem do drogi, częściej po prawej stronie podwórza. Był to wolno stojący budynek niepołączony jednym dachem z innymi budynkami gospodarskimi. Stodoła i chlew w siedlisku to dwa oddzielne budynki. Mieszkańcy Sadek zajmowali się głównie pracą na roli, która stanowiła główne i zazwyczaj jedyne źródło utrzymania. Jesienią siano żyto i pszenicę, na wiosnę natomiast zboże jare, głównie owies.

W 1660 roku, po potopie szwedzkim, Sadki były wyludnione, a gospodarstwa kmieci przekształcały się w nieużytki. We wsi nie było wtedy nawet sołtysa.

Na mocy traktatu rozbiorowego z 15 stycznia 1772 roku zawartego pomiędzy Prusami, Rosją i Austrią, wieś królewska Sadki 13 września 1772 roku utraciła niepodległość i stała się częścią państwa pruskiego. Sadki przez cały XIX wiek były rozwarstwione na dwie osady: wieś Sadki i kolonię Sadki, Wieś Sadki traktowana była jako osada polska istniejąca niezmiennie od początków państwa polskiego. Liczyła ona w połowie XIX wieku 527 mieszkańców. Z tej liczby 399 osób było wyznania rzymskokatolickiego, co było równoznaczne z uznaniem narodowości polskiej tych osób, 155 osób przyznawało się do wyznania ewangelickiego i uznawano ich, że są narodowości niemieckiej, 33 mieszkańców określono jako Żydów. Wieś Sadki składała się z 56 domów i liczyła 1349 hektarów - 1009 ha stanowiły grunty orne, 251 ha łąki. Znacznie mniejszą osadą była kolonia Sadki, w której w omawianym okresie historycznym było 38 domów i 338 mieszkańców, W kolonii Sadki przeważały osoby wyznania ewangelickiego (było tam 211 osób tego wyznania, katolicy byli 127 osobową mniejszością). Wieś ta liczyła 595 ha. Z tej liczby 449 ha stanowiły pola uprawne a 82 ha łąki. W opinii społeczności polskiej wsi Sadki, kolonię Sadki powołano wyłącznie w celu germanizacji mieszkającej tu od wieków ludności polskiej. Kolonia Sadki utworzona u schyłku XVIII wieku otaczała wieś z kierunków: wschodniego, północnego i zachodniego. Dodatkowym argumentem potwierdzającym odczucia polskich mieszkańców Sadek było to, że wskutek nasilenia akcji germanizacyjnych w drugiej połowie XIX wieku, w 1876 roku,

wobec tendencji zniemczania nazw miejscowości, zniemczono nazwę kolonia Sadki na Sadkowiec lub Schlossberg bei Nakle lub Sadke. U schyłku XIX wieku i początkach XX Wielkopolska, do której należały Sadki i Sadkowiec, przeżywa przyspieszony rozwój gospodarczy. Sprzyjało temu pruskie prawo, w którym od 1890 roku wprowadzano szereg regulacji, które chroniły producentów rolnych i ich majątki, pozwalały na korzystanie z preferencyjnych kredytów. Skutkiem poprawy koniunktury rynkowej był wzrost zamożności mieszkańców Sadek. Wieś się bogaciła i dlatego odważnie podejmowano nowe inwestycje. Budowano w Sadkach pierwsze zakłady przemysłu rolno - spożywczego. Powstała gorzelnia rolnicza, którą powołano jako spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością.

Dnia 21 września 1901 roku przez wieś Sadki i Sadkowiec uruchomiono linię kolejki wąskotorowej. Była ona własnością działającej od 1894 roku spółki akcyjnej - Wyrzyskie Koleje Państwowe. Poprawa koniunktury w rolnictwie sprzyjała także ruchowi budowlanemu. W Sadkach powstawały typowe dla gospodarstw towarowych założenia folwarczne. Pierwszy folwark powstał w centrum wsi (obecnie siedziba Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej)⁹.

Kultura, sport i rekreacja na terenie gminy

Placówki kulturalne na terenie gminy:

Gminny Dom Kultury w Sadkach, świetlice wiejskie w miejscowościach Bnin, Dębowo, Jadwiżyn, Łodź, Radzicz, Liszkówko, Mrozowe, Kraczki, Śmielin, Samostrzel oraz Gminną Bibliotekę Publiczną w Sadkach wraz z filiami w Dębowie i Radziczu. Sieć tą można uznać za zaspokajającą potrzeby gminy, a pożądanym działaniem są modernizacje istniejących placówek.

Wśród obiektów sportowych zlokalizowanych na terenie gminy wymienić należy:

boisko sportowe orlik w Sadkach, boiska zakładowe w Mrozowie, Dębowie i Dębionku oraz ścieżkę sportowo-przyrodniczą w Anielinach, na której, na trasie długości ok. 1,5 km, ustawionych jest 11 stacji z przyrządami do ćwiczeń gimnastycznych.

Na terenie gminy działa szereg organizacji pozarządowych o charakterze kulturalnym i sportowym: Towarzystwo Kulturalne Gminy Sadki, Stowarzyszenie Kobiet na Rzecz Środowiska Wiejskiego, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Anieliny i Łodzi „ŻAKUS”, Stowarzyszenie Kulturalno-Społeczne na Rzecz Rozwoju Wsi Parafii p.w. Św. Michała Archaniola w Dębowie, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Mrozowe i Samostrzel „Kłós”, Stowarzyszenie razem dla Anielin, Stowarzyszenie przyjaciół szkoły w Bninie, Stowarzyszenie

⁹źródło: "Sadki. Dzieje i współczesność" Sławomir Kamosiński. Wydanie drugie. Poprawione i rozszerzone. Sadki 2009

Młodzieży „Puella”, Stowarzyszenie Kół Gospodyń Wiejskich Gminy Sadki, Stowarzyszenie Miłośników Kultury Krajeńsko-Pałuckiej.

Przy Gminnym Ośrodku Kultury prężnie działają m.in. zespoły folklorystyczne: Zespół „Sadkowanie” oraz Dziecięcy Zespół Folklorystyczny „Jabłoneczka”.

Kościół

Na obszarze gminy kościoły parafialne rzymsko-katolickie funkcjonują w Sadkach, Dębowie, Radziczu i Śmielinie. Ponadto funkcjonują kaplice w Dębionku, Samostrzelu, Mrozowie i Kraczkach. W gminie nie ma kościołów innych wyznań. Na obszarze gminy funkcjonują cmentarze parafialne rzymsko-katolickie w Sadkach, Dębowie i Radziczu.

Parafia:	obejmuje:
Sadki	Sadki oraz kaplice w Samostrzelu (Bnin, Jadwiżyn) i Mrozowie
Dębowo	Dębowo, Broniewo, cz. Dębionka, cz. Śmielina, Małocin (gmina Nakło)
Radzicz	Radzicz, cz. Dębionka, Machowo, cz. Kracek
Śmielin	cz. Śmielina, Anieliny, Łódzia

Uwarunkowania wynikające ze stanu ładu przestrzennego i wymogów ochrony przyrody

Gmina Sadki jest gminą rolniczą, a w jej krajobrazie dominują pola uprawne oraz zabudowa zagrodowa. Analizując ich wzajemne powiązania można stwierdzić, że dotychczasowy rozwój osadnictwa odbywa się w sposób harmonijny, uwzględniający z jednej strony potrzeby gminy i jej mieszkańców, a z drugiej ograniczenia związane z wysoką jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej i obszarami cennymi przyrodniczo, a także wymaganiami zachowania zwartości istniejących jednostek osadniczych (unikanie nadmiernego rozpraszania się zabudowy). Zauważalne na obszarze gminy zaburzenia ładu przestrzennego uwarunkowane są czynnikami historycznymi i wiążą się z wprowadzeniem, po II Wojnie Światowej, gospodarki uspołecznionej w dawnych zespołach dworsko-folwarcznych. Pierwotna struktura funkcjonalna i przestrzenna tych zespołów, wynikająca z nieistniejącej już struktury społeczno-gospodarczej, stała się zbędna, a często celowo była niszczone. Szansą na rewitalizację takich zespołów,

a w konsekwencji właściwe kształtowanie ładu przestrzennego, jest poszukiwanie nowych kierunków rozwoju, m.in. w branży turystycznej.

Obszar gminy, pod względem ukształtowania terenu, podzielony jest na dwie części. Większość obszaru gminy leży w granicach Pojezierza Krajeńskiego, wchodzącego w skład Pojezierza Południowo-pomorskiego, natomiast południowa część położona jest w Dolinie Środkowej Noteci, stanowiąc teren płaski lub falisty, częściowo pagórkowaty, leżący na wysokości ok. 90 - 100 m n.p.m. i opadający wysoką krawędzią w kierunku południowym ku pradolinie. W pradolinie występują cztery poziomy terasowe: terasa zalewowa, dolinna, środkowa i górna, przy czym największy obszar zajmuje terasa zalewowa, leżąca na wysokości ok. 50 - 55 m n.p.m.

Na obszarze gminy największymi wodami powierzchniowymi są rzeki Noteć, Orla, Rokitka i odcinek Łobżonki. Lasy zajmują ok. 15,3% powierzchni gminy.

Pod względem siedliskowym dominują siedliska borowe oraz w mniejszym stopniu las mieszany i świeży, a niewielkie powierzchnie zajmują siedliska wilgotne. Znaczną część lasów stanowią lasy ochronne (wodochronne), głównie w południowej części gminy. W drzewostanie dominuje sosna z domieszką świerku, przy czym przewaga drzewostanów iglastych wpływa negatywnie na odporność lasów, czemu należy zapobiegać przez zwiększanie udziału drzewostanów liściastych.

Zgodnie z art. 40 ust. 2 ww. ustawy o ochronie przyrody, na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia, drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie aż do ich samoistnego, całkowitego rozpadu.

Oprócz form ochrony przyrody określonych w ustawie o ochronie przyrody, na terenie gminy znajdują się ponadto lasy ochronne (wodochronne), ustanowione na mocy ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach. W lasach ochronnych, zgodnie z art. 9 ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych, mogą być wznoszone budynki i budowle służące gospodarce leśnej, obronności lub bezpieczeństwu państwa, oznakowaniu nawigacyjnemu lub geodezyjnemu, ochronie zdrowia i urządzenia służące turystyce, na inne cele lasy te mogą być przeznaczone w przypadkach uzasadnionych ważnymi względami społecznymi i brakiem innych gruntów.

Obszary cenne przyrodniczo na terenie gminy Sadki

Na terenie gminy ustanowiono następujące formy ochrony przyrody:

- rezerwat przyrody „Borek”,
- Nadnotecki Obszar Chronionego Krajobrazu,
- obszary Natura 2000,

- pomniki przyrody.

Rezerwat przyrody „Borek” obejmuje obszar o powierzchni 129,71 ha, zgodnie z Rozporządzeniem Nr 100/2006 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 3 listopada 2006 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Borek” (Dz. Urz. Woj. Kujawsko-Pomorskiego z dnia 10 listopada 2006 r. Nr 138, póź. 2063). Celem ochrony w Rezerwacie jest zabezpieczenie i zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych cennych zbiorowisk leśnych - gradowych i łęgowych. Aktualny plan ochrony dla rezerwatu, obejmujący lata 2010 - 2030, został ustanowiony Zarządzeniem Nr 17/2010 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 kwietnia 2010 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Borek” (Dz.Urz. Woj. Kujawsko-Pomorskiego z dnia 11 czerwca 2010 r. Nr 103, póź. 1334).

Zarządzenie wprowadza następujące ustalenia do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń zewnętrznych :

- zakaz udostępniania rezerwatu do wykorzystania sportowego (sporty motorowe, zaprzęgi psie, trasy konne, zabawy militarne),
- podczas planowania jakiejkolwiek działalności gospodarczej i inwestycyjnej uwzględniać warunki wynikające z ochrony przyrody i krajobrazu, projektowane przedsięwzięcia na obszarach przylegających do rezerwatu muszą być uzgodnione z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Bydgoszczy.

Na podstawie Dyrektywy Ptasiej 79/409/EWG w sprawie ochrony dziko żyjących ptaków, rządy państw członkowskich Unii Europejskiej zostały zobowiązane do wyznaczenia Obszarów Specjalnej Ochrony (OSO), tworzących europejską sieć ekologiczną NATURA 2000. W związku z powyższym wyznaczony został obszar specjalnej ochrony ptaków „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” (kod obszaru PLB 300001), który, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. Nr 25, póź. 133), obejmuje południową część gminy Sadki, o powierzchni 3305,4 ha. Zgodnie z art. 27a ust. 2 ww. ustawy o ochronie przyrody, organem sprawującym nadzór nad obszarem jest Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy.

Dyrektywa Siedliskowa 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory zobowiązała rządy państw członkowskich Unii Europejskiej do wyznaczenia Specjalnych Obszarów Ochrony (SOO) tworzących europejską sieć ekologiczną

NATURA 2000. W związku z powyższym do objęcia ochroną siedliskową wskazano obszar „Dolina Noteci” (kod obszaru PLH 300004), który obejmuje m.in. gminę Sadki. Jest to obszar o znaczeniu dla Wspólnoty.

Zgodnie z art. 33 ust. 1 ww. ustawy o ochronie przyrody, zabrania się podejmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt lub wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, a także pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami, przy czym zgodnie z art. 34 ust. 1 ww. ustawy, jeżeli przemawiają za tym konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogi o charakterze społecznym lub gospodarczym, i wobec braku rozwiązań alternatywnych, regionalny dyrektor ochrony środowiska może zezwolić na realizację planu lub działań, mogących znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, zapewniając wykonanie kompensacji przyrodniczej niezbędnej do zapewnienia spójności i właściwego funkcjonowania sieci obszarów Natura 2000. Zgodnie z art. 33 ust. 2 ww. ustawy, powyższe ograniczenia stosuje się również w odniesieniu do proponowanych obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty, do czasu ich zatwierdzenia i wyznaczenia. Zgodnie z art. 33 ust. 3 ww. ustawy, projekty planów i projekty zmian do przyjętych planów oraz planowane przedsięwzięcia, które nie są bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub nie wynikają z tej ochrony, a które mogą na te obszary znacząco oddziaływać, wymagają przeprowadzenia odpowiedniej oceny oddziaływania na środowisko, na zasadach określonych w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, późn. zm.). Na obszarze gminy ustanowiono 32 pomniki przyrody - w większości pojedyncze okazy drzew.

(Załącznik I - Pomniki przyrody na obszarze gminy Sadki)

5.2.2. Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków GEZ

Z terenu gminy Sadki włączono do GEZ 130 obiektów. W Sadkach dominuje zabudowa mieszkaniowa z przełomu XIX/XX wieku. Zabytki nieruchome GEZ przedstawia **Załącznik nr III i nr IV**. Jest to głównie zabudowa mieszkaniowa murowana. Na niektórych budynkach elewacja wymaga prac restauratorskich.

Na terenach wiejskich spotykamy założenia dworsko-parkowe lub folwarczne

(Samostrzel, Broniewo, Mrozowo), obiekty użyteczności publicznej, obiekty przemysłowe, kościoły (Dębowo, Radzicz, Sadki), kapliczki (Kraczki, Sadki, Mrozowo, Samostrzel) i domy mieszkalne. Stan obiektów ewidencyjnych można określić jako dobry i dostateczny.

Ewidencja GEZ została założona w 2013 roku przez Gminę Sadki. GEZ obejmuje łącznie 130 obiektów nieruchomości w tym 5 zespołów rejestrowych (z czego 4 obiekty rejestrowe to nagrobki z cmentarza w Sadkach, który jest również wpisany do rejestru wcześniejszą decyzją).

Obszary zagrożenia dla zabytków nieruchomych

- **obszarami zagrożonymi są tereny dawnych cmentarzy** szczególnie ewangelickich lub miejsca po cmentarzach. Praktycznie wszystkie cmentarze ewangelickie podlegają dewastacji. W wielu wypadkach zachowały się w zasadzie tylko miejsca pocmentarne gdzie jedynym zachowanym elementem cmentarza jest jego drzewostan bądź grupa krzewów i zarośli rosnąca w miejscu cmentarza. Cmentarze katolickie utrzymywane są na ogół w dobrym stanie. Głównym problemem jest tu brak środków finansowych na rewaloryzację i utrzymanie oraz brak oznaczeń i tablic informacyjnych,

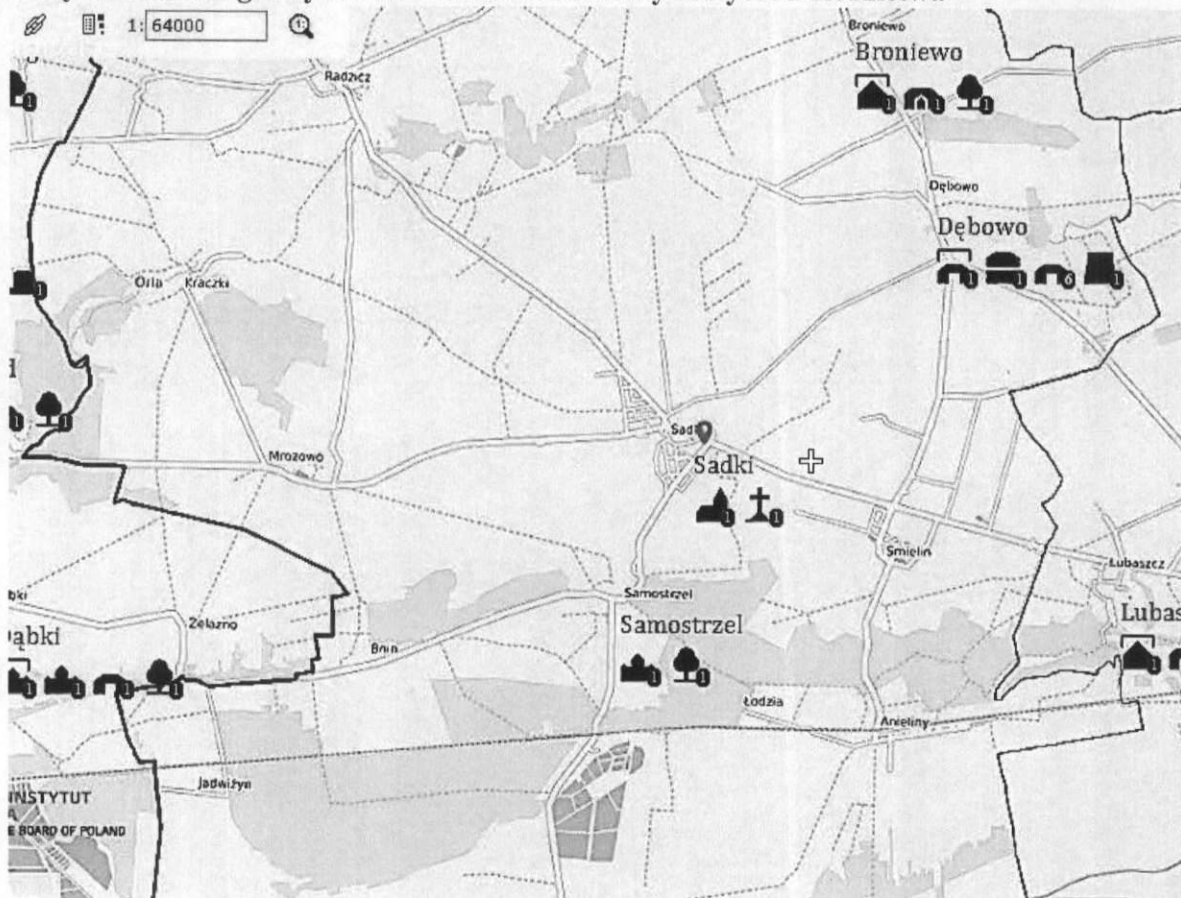
- **niedobór** środków publicznych na rewitalizację,
- **brak** powszechnej świadomości realnej i potencjalnej wartości zasobów kulturowych,
- **degradacja spowodowana wymogami współczesności** i w związku z tym prowadzonymi adaptacjami i remontami obiektów zabytkowych. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej, drzwiowej, klatek schodowych, dawnych witryn sklepowych, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkopodobna, w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PVC oraz ocieplanie płytami styropianowymi - prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów a także całych obszarów starej zabudowy, pozbawiając je charakterystycznego klimatu a co za tym idzie wartości historycznych,
- **wprowadzanie elementów obcych stylowi** - wpływ na taki stan rzeczy mają przekształcenia własnościowe obiektów nieruchomości przez właścicieli prywatnych często wykonujących prace przy zabytku bez wymaganego pozwolenia konserwatorskiego w sposób niezgodny z zasadami sztuki i techniki konserwatorskiej,
- **niewielka możliwość wykorzystania starych budynków folwarcznych** do nowoczesnej produkcji, niszczenie kompozycji podwórza folwarcznego oraz charakteru zachowanej zabudowy. Budynki te wymagają przeróbek i adaptacji, a w wielu przypadkach również znalezienia nowej funkcji.

5.2.3. Zabytki nieruchome o dużym znaczeniu, w tym zabytki objęte prawnymi formami ochrony.

W rejestrze zabytków nieruchomych WKZ Toruń znajduje się 19 obiektów (w ramach 5 zespołów). Są to najważniejsze zabytki gminy Sadki (**Załącznik nr III**).

GMINA	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATA DECYZJI	NR REJESTRU
SADKI	BRONIEWO	Założenie dworsko-parkowe: - Dwór - Park	10.06.1987	A/1157
	DĘBOWO	- Założenie dworsko-parkowe: Park Stajnia Stodoła Wolarnia Chlewnia Obora Wieża ciśnień Wozownia, ob. magazyn Dom mieszkalny	15.06.1987	A/1408
	SADKI	Kościół parafialny p.w. Św. Wojciecha	14.03.1933	A/807
		- Cmentarz rzymsko-katolicki parafii p.w. Św. Wojciecha	07.03.1989	A/1138
		- Kaplica grobowa rodziny Robowskich z ok. 1915 r. na cmentarzu parafialnym	26.05.2017	A/1723
		3 nagrobki wpisane do rejestru zabytków oddzielną decyzją: - Nagrobek Florian Kmiecika - Nagrobek ks. Stanisława Lemieża - Nagrobek Małgorzaty Szulc	21.11. 2016	B/379/1-3
		- Postument z krzyżem z nagrobka Katarzyny z Lemieżów Krotofil	12.04.2017	B/386
	SAMOSTRZEL	Założenie pałacowo-parkowe: - Pałac - Park	21.07.1970	A/884

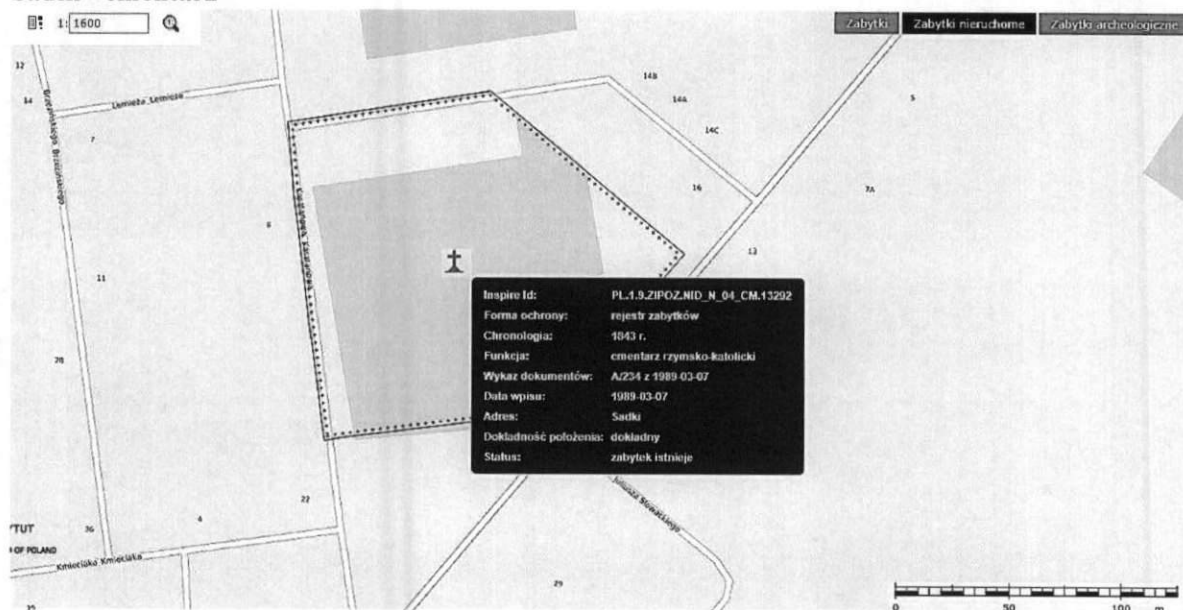
Zabytki z terenu gminy Sadki – dane: Narodowy Instytut Dziedzictwa

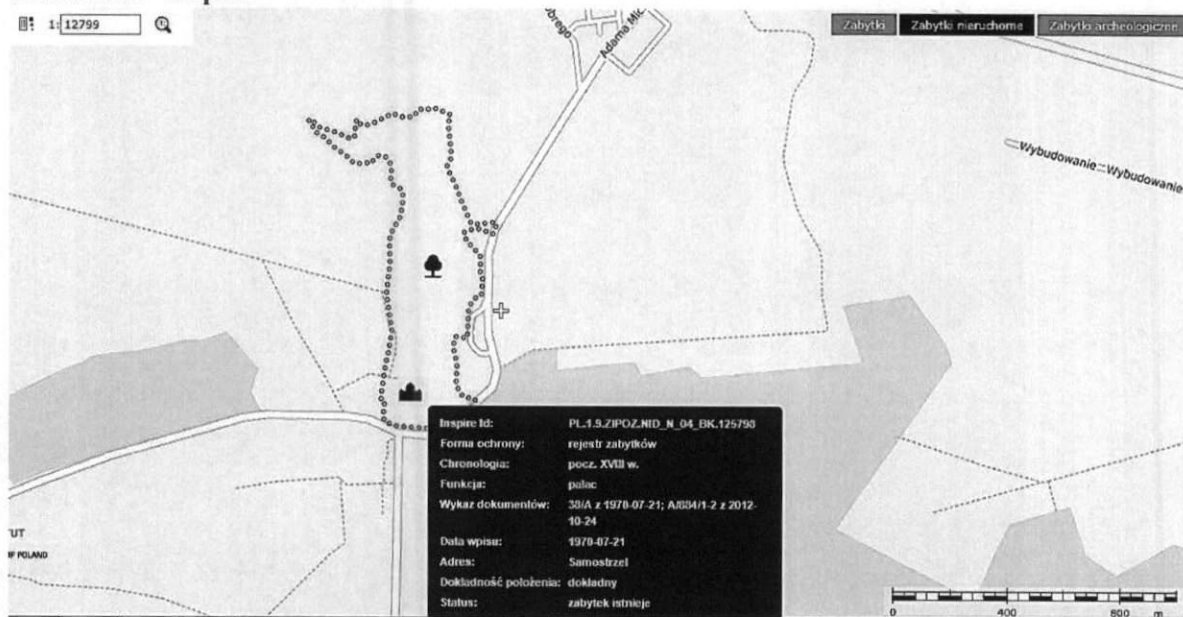
Sadki - kościół p.w. Św. Wojciecha

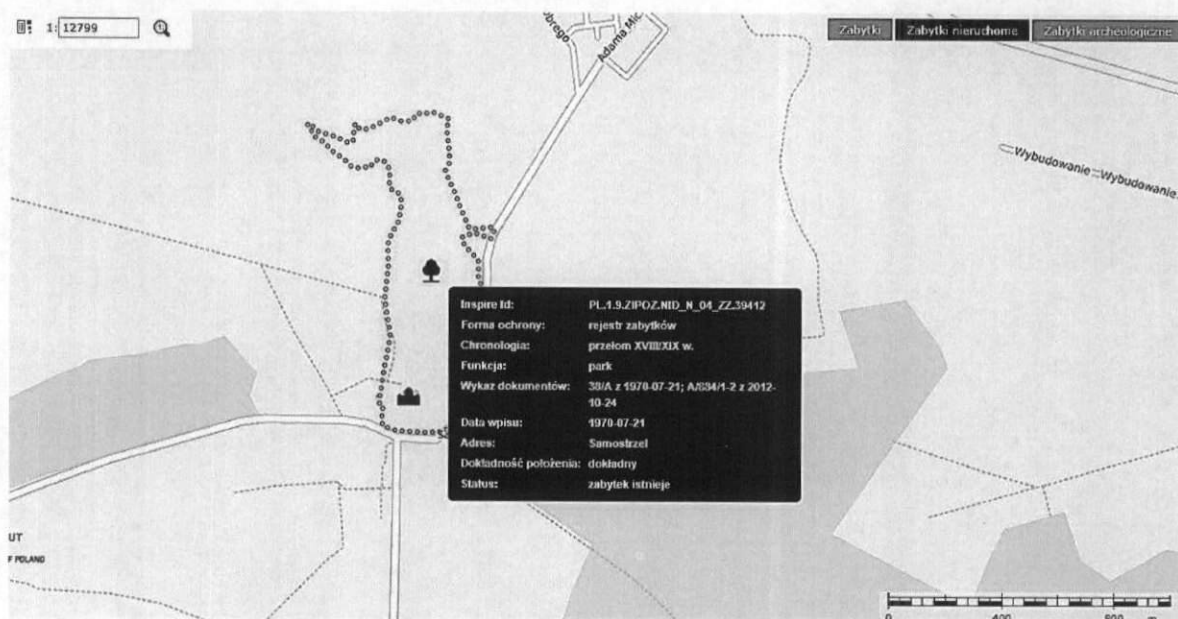

Sadki - cmentarz

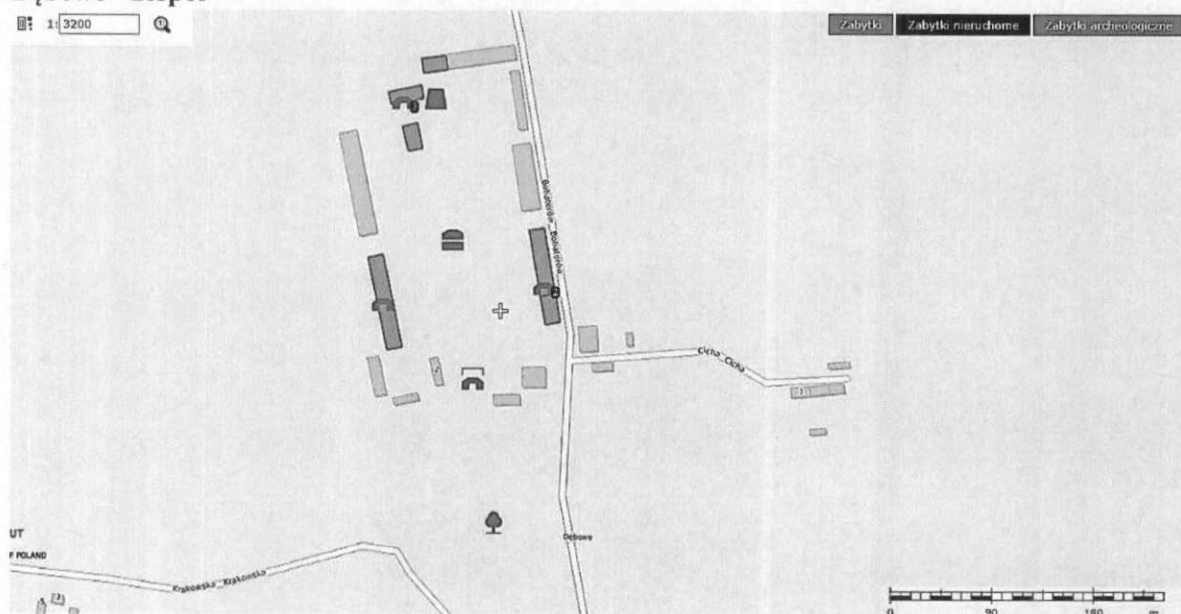

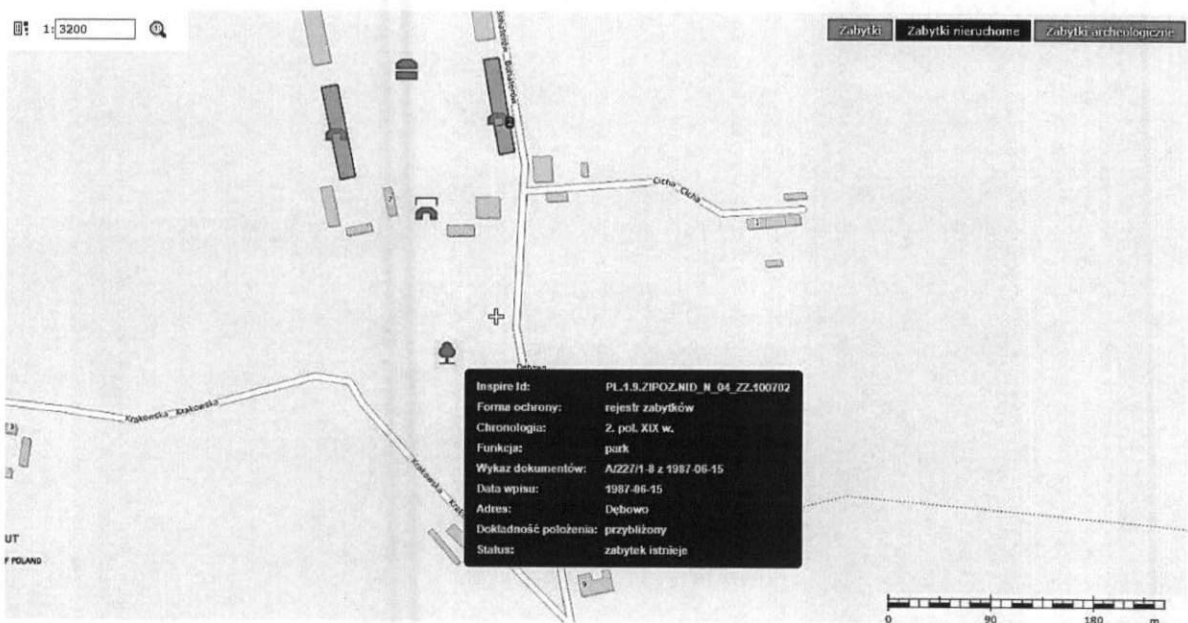
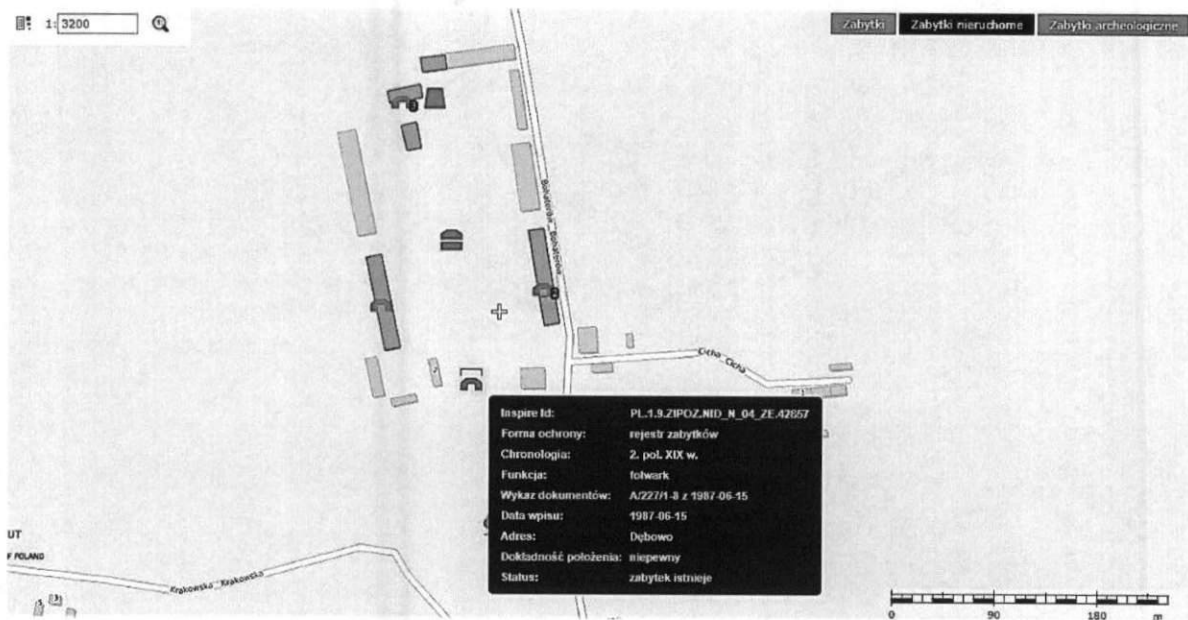
Samostrzel - zespól

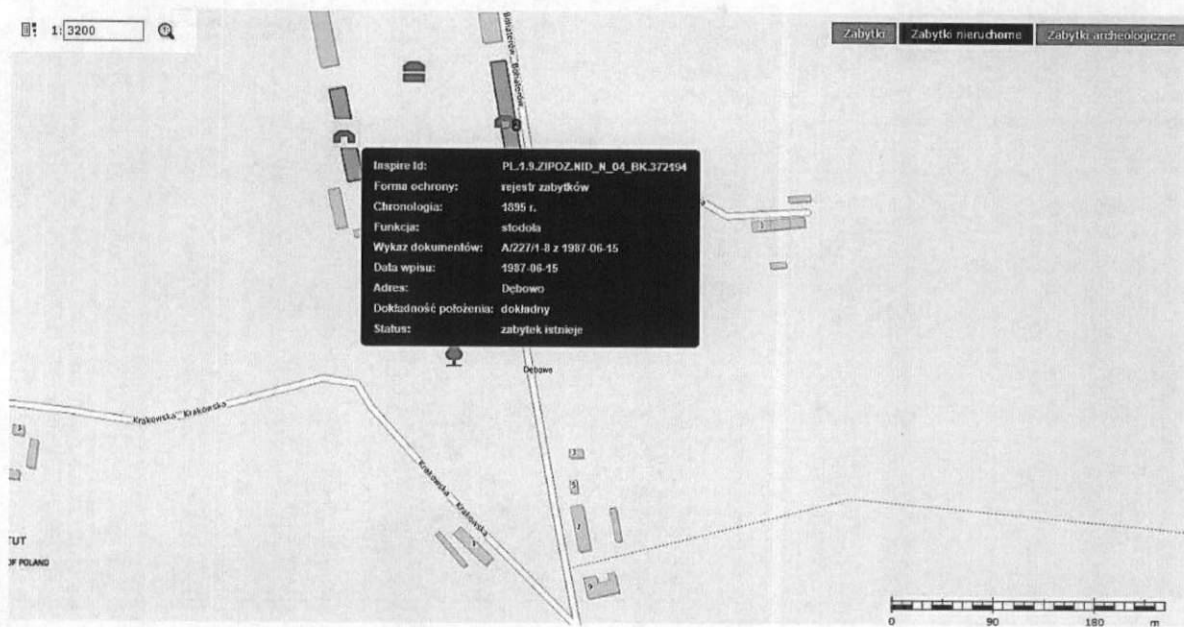

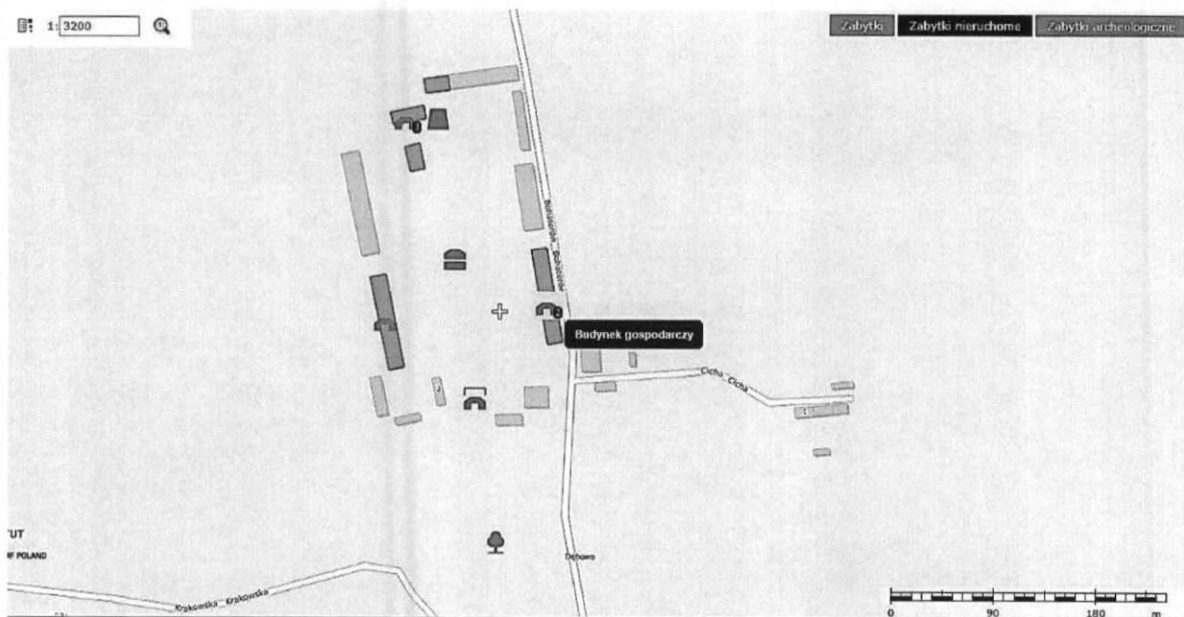

Dębowo - zespół

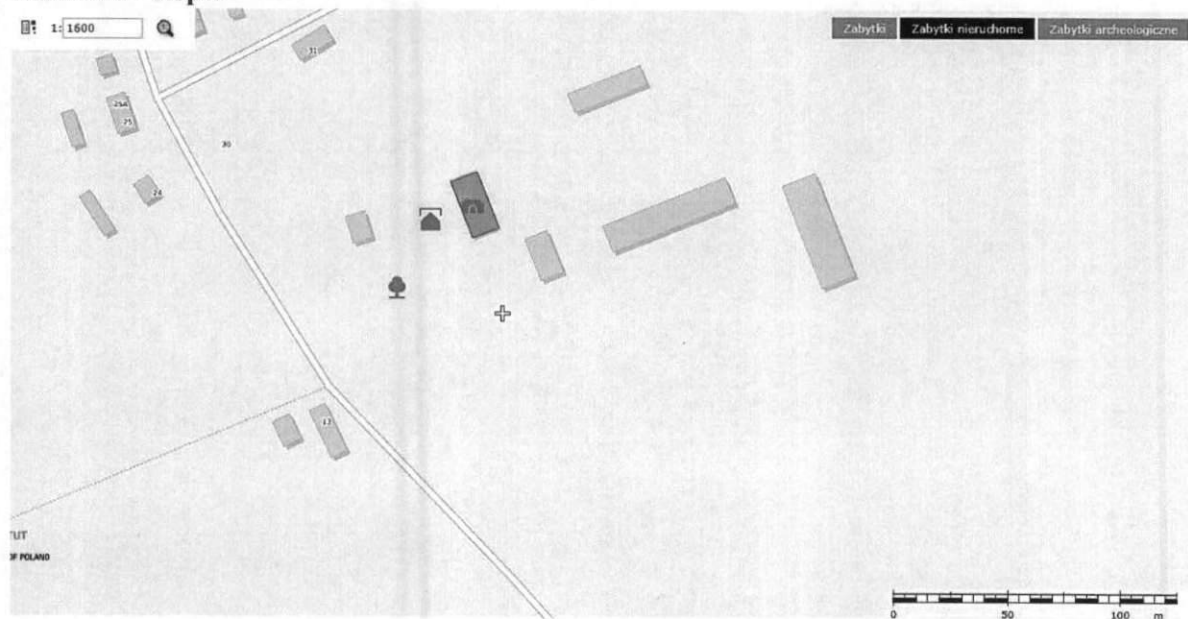

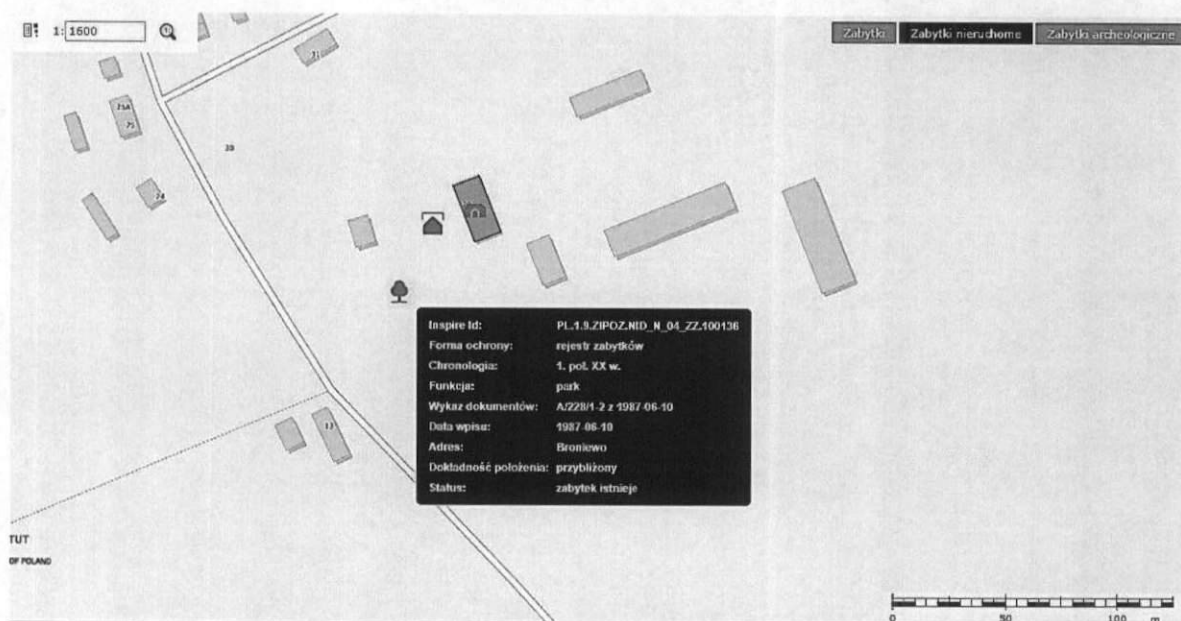

Broniewo - zespół

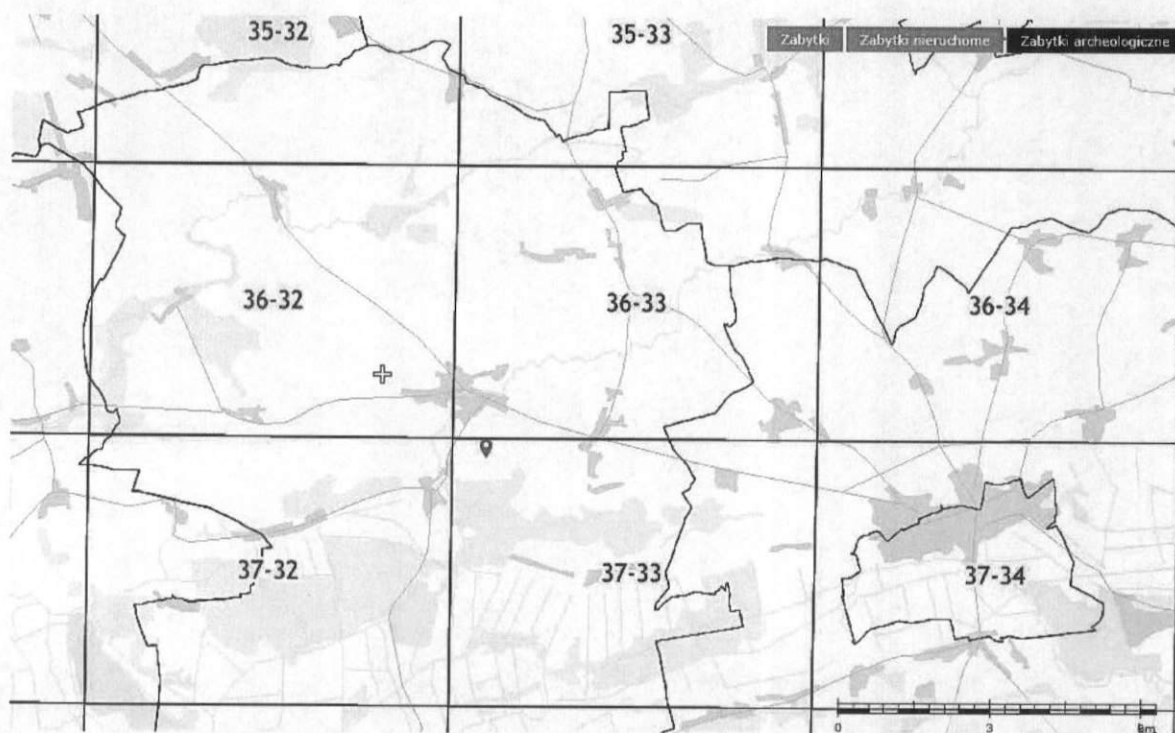
5.2.4. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome to głównie wyposażenie kościołów. Jest to zbiór otwarty. Lista zbiorcza zamknięta zabytków ruchomych WKZ nie istnieje. Opis najważniejszych zabytków znajduje się w **Załączniku nr V**.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy zlokalizowano 447 stanowisk archeologicznych, dla których WKZ posiada karty ewidencji wojewódzkiej. Jest to zbiór otwarty i z czasem ilość stanowisk może ulegać zmianie. Wśród stanowisk archeologicznych większość stanowią punkty i ślady osadnicze (**Załącznik nr II**). Pod względem chronologii dominuje osadnictwo średniowieczne, odpowiednio, 135 stanowisk z okresu późnego średniowiecza i 28 z okresu wczesnego średniowiecza. Następnie dużą grupę stanowią ślady i punkty osadnicze z okresu nowożytnego od XV wieku i później. Najstarsze stanowiska z terenu gminy pochodzą z epoki kamiennej-70, następnie późniejsze chronologicznie stanowiska z okresu lateńskiego-69, okresu wpływów rzymskich-62, kultury pomorskiej-21 i z inne, mniej liczne z okresu epoki brązu. Na terenie gminy nie występują stanowiska wpisane do rejestru zabytków WKZ.

Podział terenu gminy na obszary AZP

Teren gminy Sadki rozmieszczony jest na 8 obszarach AZP, licząc od północy odpowiednio: 35-32, 35-33, 36-32, 36-33, 37-32, 37-33, 38-32, 38-33.

Zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych.

Aby zapobiec zniszczeniu stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia badań archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycji, jak budowa budynków mieszkalnych, usługowych oraz inwestycje liniowe: przyłącza kanalizacji deszczowej, sanitarnej, gazowej, telekomunikacyjnej.

Natomiast realizacja inwestycji takich jak budowa autostrad, obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, eksploatacja żwirowni, kopalnie kruszywa, wymaga prawidłowego rozpoznania terenu pod względem faktycznej ilości stanowisk archeologicznych oraz przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych na wytypowanych stanowiskach. Należy pamiętać również o pracach ziemno-budowlanych związanych z przebudową lub rozbiórką budynków

wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków. Towarzyszące im badania archeologiczne są istotne w procesie rekonstrukcji dawnej zabudowy.

Przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych, na tym terenie.

Powierzchnia zasobów rolnych i leśnych, w jakie obfituje gmina Sadki zawiera wiele śladów osadnictwa pradziejowego. Istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali, których rozmiarów nie potrafimy ocenić. Działalność ta szczególnie zagraża cmentarzyskom. Wiele zagrożeń wynika z przyspieszonego rozwoju gospodarczego, jak już wspomniano, użycie ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwój budownictwa i budowa dróg.

W oparciu o istniejące plany inwestycyjne można wymienić obszary na terenie gminy, zagrożonych pod względem zachowania zabytków archeologicznych. Zadania te wymagają prowadzenia badań archeologicznych ze względu na niszczący charakter ich prac ziemnych. Na terenie gminy priorytetowe zamierzenia inwestycyjne wiążą się przede wszystkim z funkcjonowaniem układu drogowego, systemem wodno-kanalizacyjnym oraz rozwojem infrastruktury społecznej:

- Budowa i modernizacja sieci wodociągowej
- Budowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej
- Kanalizacja sanitarna

Stan zachowania stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków: brak zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru.

Stan zachowania zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych: dobry.

Stanowiska archeologiczne niewpisane do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową grupę (447), która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe gminy. Z powodu ich liczebności trudno określić stan zachowania każdego

pojedynczego stanowiska archeologicznego. Z pewnością można jedynie stwierdzić, że stanowiska położone na terenach niezabudowanych, nieużytkach i zalesionych nie wykazują się stanem naruszenia ich substancji zabytkowej co kwalifikuje je do stanowisk najlepiej zachowanych.

Zgodnie z art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne - bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece.

Podsumowując uwagi na temat ochrony stanowisk archeologicznych należy wskazać, że dla ochrony stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz w obrębie zabytków architektury, cmentarzy i zabytkowej zieleni, w zależności od opinii właściwej służby ochrony zabytków, mogą być wymagane:

- badania archeologiczne podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu,
- pozwolenie konserwatora zabytków na prowadzenie badań archeologicznych przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę.

W przypadku zadań inwestycyjnych związanych z pracami ziemnymi (w tym m.in. drogi, kopalnie, odkrywki, eksploatacja złóż, inwestycje kubaturowe) w zależności od opinii właściwej służby ochrony zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi mogą być wymagane:

- na etapie przygotowania projektu archeologiczne badania rozpoznawczo-powierzchniowe określające ilość stanowisk archeologicznych kolidujących z inwestycją oraz rodzaje form ich ochrony,
- na etapie wyprzedzającym realizację inwestycji, ratownicze badania wykopaliskowe na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,
- pozwolenia konserwatora zabytków na wszelkie rodzaje badań archeologicznych.

W granicach stref ochrony konserwatorskiej obowiązuje konieczność uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu.

Wszelkie prace budowlane, konserwatorskie i remontowe na obszarach oraz w obiektach ujętych w Gminnej ewidencji zabytków podlegać powinny opiniowaniu Wojewódzkim

Konserwatorem Zabytków.

6. Analiza szans i zagrożeń

Analiza uwarunkowań wynikających z charakteru środowiska przyrodniczego, stanu zabudowy i zagospodarowania oraz wyposażenia terenów w infrastrukturę techniczną pozwoliła na identyfikację najistotniejszych zagadnień, stanowiących podstawy do formułowania koncepcji rozwoju przestrzennego gminy zawartą w Studium [...].

Elementy analizy SWOT, w odniesieniu do rozwoju turystyki i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Sadki, ujętej w Studium przedstawia poniższa tabela.

Analiza SWOT

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• Bogactwo środowiska przyrodniczego • Walory środowiska kulturowego • Położenie przy ważnych szlakach komunikacyjnych • Gospodarstwa agroturystyczne w okolicy	• Zły stan niektórych obiektów zabytkowych na wsiach • Niska aktywność gospodarcza w obszarze bazy turystycznej i gastronomicznej • Mała ilość oznakowanych szlaków turystycznych
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Sąsiedztwo Bydgoszczy • Wzrost świadomości społecznej na temat wartości lokalnych zasobów • Powstanie nowych miejsc pracy w agroturystyce • Pozyskanie środków zewnętrznych na rozwój gminy	• Postępująca degradacja obiektów zabytkowych • Starzenie się społeczeństwa • Problemy w dostępie do pracy, kultury i nauki

7. Założenia programowe

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sadki na lata 2017-2020 ma służyć ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego. Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy stanu zachowania najważniejszych zabytków z terenu gminy Sadki i w dalszej części, wskazania możliwych działań do podjęcia w okresie objętym programem.

Zadania postulowane do wykonaniu w związku z realizacją gminnego programu opieki gminy Sadki, podobnie jak poprzednio to:

- bieżąca aktualizacja GEZ (w tym monitorowanie stanu zachowania zabytków) – sporządzenie kart zabytków nieruchomych wpisanych do ewidencji i rejestru zabytków, jeżeli się pojawiają nowe obiekty wstawione przez WKZ do ewidencji,
- organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych i informacyjnych prezentujących dobra kultury na terenie gminy Sadki- zgodnie z priorytetami wpisanymi w tabeli poniżej,
- oznakowanie tablicami informacyjnymi najważniejszych zabytków w gminie (kościół p.w. Św. Wojciecha, historyczne nagrobki na cmentarzu parafialnym) i promocja lokalnych szlaków turystycznych,
- porządkowanie i zabezpieczanie obiektów na terenach objętych ochroną, wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, izb pamięci itp.,
- monitorowanie stanu zachowania zabytków i uwzględnianie zagadnień związanych z ochroną zabytków w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- wdrażanie zapisów programu rewitalizacji, studiów widokowo-krajobrazowych, studiów historyczno-urbanistycznych lub innych opracowań dotyczących krajobrazu kulturowego w realizacji zagospodarowania przestrzennego gminy,
- prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: gminnych parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy,

- współpraca z parafią Św. Wojciecha w Sadkach na rzecz utrzymania dobrego stanu technicznego kościoła parafialnego w Sadkach i 4 nagrobków położonych na cmentarzu. Wszystkie obiekty są wpisane do rejestru zabytków i są najważniejszymi zabytkami w Sadkach.

Uzupełnieniem wymienionych głównych zasad ochrony prawnej obiektów i obszarów zabytkowych jest upowszechnianie informacji o wartościach historycznych, krajobrazowych i kulturowych tychże obiektów. Działanie to przyczyni się do zwiększenia społecznej roli w procesie ochrony zabytków, tak bardzo istotne w przypadku małych, lokalnych społeczności.

Edukacyjny aspekt w procesie ochrony zabytków może być realizowany poprzez m.in.:

- włączenie najbardziej atrakcyjnych obiektów zabytkowych w trasy turystyczne, ścieżki i trasy edukacyjne, za pomocą oznakowania turystycznego obszaru (drogowskazy, tablice informacyjne, mapy, przewodniki),
- uwzględnianie obiektów zabytkowych w treści map, przewodników, materiałów promocyjnych gminy,
- organizacja imprez kulturalnych, sportowych, turystyczno-rekreacyjnych,
- powstanie muzeum regionalnego bądź izby regionalnej.

Nową formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych jest ich rewitalizacja, czyli zespół działań (w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej) prowadzących do ożywienia zniszczonych, zdegradowanych obiektów i obszarów, często przez nadanie im nowych funkcji, przy jednoczesnym zachowaniu walorów historycznych, architektonicznych oraz kulturowych. W gminie Sadki program rewitalizacji obejmuje miejscowości: Dębionek, Liszkówko, Kraczk. Oddzielną grupę obiektów do odnowy stanowią zespoły folwarczne i dworsko-folwarczne, w dużej części zdewastowane a mogące stanowić ważny aspekt turystyki regionalnej.

Wiele obiektów ujętych w ramach tych zespołów już nie istnieje lub znajduje się w stanie ruiny.

Ochrona poszczególnych obiektów zabytkowych nierozzerwalnie wiąże się z ochroną wartości kulturowych krajobrazu i przestrzeni gminy. W związku z tym w zagospodarowaniu terenów obowiązują następujące zasady:

- zachowania i utrzymania terenów otwartej przestrzeni krajobrazu rolniczego,
- zachowania harmonijnego krajobrazu w aspekcie widoczności z perspektywy ciągów komunikacyjnych oraz punktów widokowych,
- zachowania istniejących zadrzewień śródpolnych oraz ich uzupełnianie,
- zachowania i ekspozycji krzyży i kapliczek przydrożnych,
- zachowania przebiegu dróg krajobrazowych wraz z ich okazałymi obsadzeniami,
- ograniczania lokalizacji wolnostojących obiektów reklamowych poza obszarami zabudowanymi.

W zakresie działań zmierzających do ochrony i zachowania zabytkowej zabudowy na terenie gminy Sadki obowiązują lub wprowadzone zostaną następujące zasady:

- zachowania wartościowej zabudowy wiejskiej poprzez zapewnienie ich dobrego stanu technicznego i estetycznego, a także prowadzenie prac rewitalizacyjnych, remontowych i konserwatorskich (z uwzględnieniem, jeśli to możliwe, ich wykonania w zakresie całych elementów, np. cały dach, cała elewacja itd. celem zahamowania tendencji odtwarzania częściowego i niestylowego),
- w okresie programowania 4 letniego zostanie podjęta uchwała o zasadach udzielania dotacji na roboty konserwatorskie w obiektach wpisanych do rejestru zabytków
- ograniczania zmian w bryle, detalach architektonicznych oraz rozmiarach obiektów,
- realizacja nowej zabudowy w sąsiedztwie zabytkowych obiektów bądź w miejscach lokalizacji dotychczasowej zabudowy historycznej, powinna być oparta o cechy istniejących obiektów,
- maksymalnego ograniczania lokalizacji wolnostojących nośników reklam w sąsiedztwie obiektów zabytkowych i w strefach ochrony konserwatorskiej, oraz reklam na obiektach zabytkowych lub ograniczenie ich do minimalnych rozmiarów.
- w okresie programowania 4 letniego opracowany zostanie plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego

W związku z powyższym poszczególne działania związane z ochroną zabytków i promocją gminy można ująć według poniższych priorytetów, które będą realizowane przez okres następnych 4 lat.

Priorytety

Priorytet I: ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM GMINY	
kierunki działań	zadania
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych	- podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację, - zabytków będących własnością gminy, - prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy, - wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach; - wspieranie rozwoju regionalnych izb pamięci, skansenów itp.
Priorytet II: OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	
kierunki działań	zadania
Rozszerzenie zasobu i ochrony środowiska kulturowego gminy	- wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego gminy, - egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w dokumentach programowych odnoszących się do zabytków (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji), - walka z samowolami budowlanymi na obszarach objętych ochroną konserwatorską.

**Priorytet III: PROMOCJA, EDUKACJA I DOKUMENTACJA WALORÓW
DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY**

kierunki działań	zadania
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	- udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej urzędu gminy, - wydawanie i wspieranie działań związanych z wydawaniem publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy, - wprowadzanie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez wspieranie i organizowanie zajęć edukacyjnych, - opracowywanie lub wspieranie prac o tematyce związanej z kulturą i zabytkami (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów m.in. zabudowy regionalnej, detalu architektonicznego, cmentarzy itp.), - włączanie do szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych) obiektów zabytkowych.

Kolejność realizacji zadań zależeć będzie od dostępności środków finansowych i decyzji Rady Gminy w Sadkach.

Program nie zakłada kwot na poszczególne priorytety, a realizacja poszczególnych zadań dokonywana będzie w zależności od możliwości pozyskania środków finansowych własnych lub zewnętrznych w następnych latach objętych okresem 4-letnim.

Budżet gminy pomimo, że uchwalany jest w formie prowizorium w perspektywie rocznej, to jest on jednak ograniczony do okresu 1 roku i przede wszystkich należy do instrumentów dynamicznych (zawsze może ulec zmianie).

Jeśli chodzi o prace remontowe dotyczące zabytków, to będą one dotyczyły obiektów nieruchomych wymienionych w GEZ, gdzie Gmina Sadki jest właścicielem - bez wskazywania konkretnej perspektywy czasowej (okres realizacji 4 lata). Poza działaniami konserwatorskimi na niektórych obiektach ewidencyjnych, pozostaje cała przestrzeń działań edukacyjnych, promocyjnych i informacyjnych.

Ogół działań programowych skoncentrowany będzie na wykonywaniu zadań ujętych w ramach priorytetów i na rzetelnym wypełnianiu wskazań zawartych w ustawie o zagospodarowaniu przestrzennym, ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami, ustawie prawo budowlane, ustawie o gospodarowaniu nieruchomościami itp., dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego. Władze Gminy Sadki posiadają świadomość dziedzictwa kulturowego znajdującego się na ich terenie.

Jednym z głównych celów Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Sadki na lata 2017-2020 jest zachowanie dziedzictwa kulturowego jako czynnika sprzyjającego rozwojowi turystycznemu gminy. Efektywność tych działań uzależniona będzie w dużej mierze od możliwości pozyskania środków zewnętrznych oraz współpracy z ludźmi i instytucjami, szczególnie z WKZ w Toruniu i parafią p.w. Św. Wojciecha w Sadkach.

8. Instrumentarium realizacji opieki nad zabytkami

8.1. Instrumenty prawne

W ramach instrumentów prawnych, którymi dysponuje gmina w dziedzinie ochrony zabytków, wskazać można najważniejsze z nich: uchwalanie planów zagospodarowania i ich zmiana, ustalanie stref ochrony konserwatorskiej, wydawanie decyzji administracyjnych.

Zgodnie z Ustawą o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku¹⁰ do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty. W odniesieniu do problemów szeroko pojętej ochrony zabytków zadania te obejmują zagadnienia (art. 7):

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- edukacji publicznej;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych, zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy;
- współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państwa.

Kompetencje Wójta:

- wydawanie zezwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości na wniosek posiadacza nieruchomości (art. 83 ustawy o ochronie przyrody) z wyjątkiem nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków;
- wydawanie decyzji w sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego (art. 51 Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym);

¹⁰Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku (Dz.U. z 2001 r., Nr 142,poz. 1591 z późn. zm.).

- prowadzenie rejestru wydanych decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu powiatowym i gminnym (art. 57 ust. 2 Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym);
- wydawanie decyzji o warunkach zabudowy (art. 60 ust. 1 Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym);
- przygotowanie sprawozdania z realizacji założeń Programu opieki nad zabytkami co 2 lata.

8.2. Instrumenty finansowe

Gmina może współfinansować wybrane prace konserwatorskie, remontowe i archeologiczne, udzielając dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich. W ramach pomocy merytorycznej gmina może, także pomagać w wykorzystaniu programów UE przeznaczonych na zabytki w formie dofinansowań dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych.

8.3. Instrumenty społeczne

W ramach działań o charakterze społecznym, gmina prowadzi działania edukacyjne, promocyjne i współpracę z organizacjami społecznymi. Edukacja i informacja są ze sobą ściśle powiązane, ponieważ dobra i właściwa informacja wzmacnia efekt edukacji. Działające w gminie szkoły pełnią istotną rolę w edukacji młodzieży.

Do realizacji programu powołany zostanie zespół spośród pracowników Urzędu Gminy w Sadkach. Realizacja gminnego programu opieki nad zabytkami podlegać będzie ocenie Rady Gminy. Wójt ma obowiązek sporządzenia co 2 lata sprawozdania z wykonania programu i przedstawienia go Radzie Gminy.

9. Zasady oceny realizacji programu

Zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obowiązek prowadzenia kontroli stanu realizacji Programu opieki nad zabytkami spoczywa na Wójcie, który sporządza co 2 lata sprawozdanie z realizacji programu i przedstawia je Radzie Gminy.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami i realizacja

Program ochrony zabytków Gminy Sadki określa pewne kierunki i cele w zakresie ochrony

zabytków znajdujących się na terenie gminy. Obowiązek dbania o zabytki spoczywa na właścicielach lub użytkownikach obiektów zabytkowych.

Głównymi źródłami finansowania **Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami**, tj. projektów związanych z zabytkami oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa są:

1. środki z funduszy europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym,
2. środki z funduszy europejskich – Regionalnego Programu Operacyjnego, dystrybuowane na poziomie województwa,
3. środki z europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej, itd.,
4. środki finansowe z budżetu państwa, przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programów ministerialnych,
5. środki wojewódzkie (dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest samorząd województwa; dotacje dla innych jednostek samorządu terytorialnego; dotacje, granty, nagrody dla innych podmiotów).

Ponadto finansowanie zadań służących realizacji Programu może odbywać się z wykorzystaniem:

- dochodów własnych instytucji kultury,
- środków własnych jednostek samorządu terytorialnego (gmina, powiat),
- środków prywatnych (np.: osób fizycznych, fundacji, stowarzyszeń, ...).

Źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w ujęciu ogólnym.¹¹

Źródło finansowania		Przedmiot finansowania
Budżet państwa	Wojewódzki Konserwator Zabytków(środki finansowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest wojewoda)	• Prace konserwatorskie i remontowe zabytkowych obiektów na terenie województwa posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym: – zabytki ruchome i nieruchome; ratownicze badania archeologiczne; dokumentacja konserwatorska, ewidencyjna i archeologiczna
	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	• Ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego; konserwacja i zabezpieczenie obiektów muzealnych oraz konserwacja i rewitalizacja zabytków, ochrona dziedzictwa kultury ludowej (Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe”, priorytet 1. „Ochrona zabytków”, priorytet 2. „Rozwój instytucji muzealnych” oraz priorytet 5. „Ochrona dziedzictwa kultury ludowej”) • Inwestycje w infrastrukturę kultury (Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – w ramach programu „Rozwój infrastruktury kultury”) Zachowanie, waloryzacja i ochrona dziedzictwa kulturowego w ramach Mecenatu Państwa • Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami (dotacje celowe przeznaczone na finansowanie lub dofinansowanie zadań z zakresu administracji rządowej i innych zadań oraz na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych jednostkom należącym i nie należącym do sektora finansów publicznych). Dotacje podmiotowe dla narodowych instytucji • Inne
	Ministerstwo Środowiska	• Wydatki bieżące i inwestycyjne na utrzymanie Parków

	– państwowe jednostki budżetowe – Parki Narodowe	Narodowych wraz z muzeami przyrodniczym • Wydatki na ochronę krajobrazu kulturowego
Jednostki samorządu terytorialnego (gminy i powiaty)		• Ochrona i konserwacja zabytków (wydatki gmin, wydatki powiatów) • Dotacje na działalność bieżącą i inwestycyjną dla instytucji kultury, w tym muzeów
Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej		W zależności od programu
Programy wspólnotowe		W zależności od programu
Jednostki administracyjne Kościołów i związków Wyznaniowych		• Wydatki bieżące i inwestycyjne na utrzymanie muzeów kościelnych i związków wyznaniowych
Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze		• Wydatki bieżące i inwestycyjne na utrzymanie muzeów PTTK • Inne wydatki (utrzymanie szlaków)

¹¹Szczegóły poszczególnych programów dostępne w instytucjach wdrażających dany program.

11. Główne opracowania wykorzystane do przygotowania programu:

- Narodowa Strategia Kultury na lata 2007-2013 wraz z jej Uzupełnieniem na lata 2004-2020.
- Krajowy Program Opieki nad Zabytkami 2014-2017.
- Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 roku.
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego.
- Strategia Rozwoju Gminy Sadki do 2020.
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami 2017-2020.
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sadki.
- Informacje otrzymane od Gminy Sadki – m.in. załącznik nr IV i V, w tym fragmenty z opracowania:
 - Sławomir Łaniecki „Nadnoteckie pałace, dwory, folwarki Krajny i Pałuk”, 2010 r.
 - Sławomir Kamosiński „Sadki, dzieje i współczesność”, 2009 r.
 - Sławomir Kamosiński „Parafie rzymsko-katolickie Gminy Sadki”, 2003 r.
 - Roczniki Parafialne parafii Sadkowskiej 1934-1939 spisane na podstawie kronik parafialnych prowadzonych przez ks. Wawrzyńca Brzezińskiego w latach 1740-1792

Przygotowanie: Artur Michalak

Załącznik I Pomniki przyrody na obszarze gminy Sadki

(źródło : Program Ochrony Środowiska dla Gminy Sadki)

Nr rej.	pomnik przyrody	lokalizacja	opis
93/S	Dąb szypułkowy	Bnin dz. nr 146	o obwodzie 384 cm, rosnący na terenie gospodarstwa
94/S	Jesiony wyniosłe - 3 szt., Dąb szypułkowy	Braniewo dz.nr85	jesiony o obwodach: 360, 285, 280 cm oraz dąb o obwodzie 392 cm, rosnące w zabytkowym parku dworskim (nr rej. zabytków A/228/1-2) w miejscowości Braniewo
95/S	Dęby bezszypułkowe -2 szt.	Dębionek dz. nr 139	o obwodach 305 i 280 cm, rosnące przy boisku szkolnym w miejscowości Dębionek
96/S	Dąb szypułkowy, Platany klonolistne - 2 szt., Lipa drobnolistna, Jesiony wyniosłe- 2 szt.	Dębowo dz. nr 169	dąb o obwodzie 340 cm, platany o obwodach 470 i 300 cm, lipa o obwodzie 320 cm oraz jesiony o obwodach 390 i 360 cm, rosnące w zabytkowym parku dworskim (nr rej. zabytków A/227/1-8) w miejscowości Dębowo
97/S	Dęby szypułkowe -10 szt.	Dębowo nr 187	o obwodach od 420 do 290 cm, rosnące na skarpie w miejscowości Dębowo
98/S	Lipy drobnolistne -2 szt.	Kraczki dz. nr 69/2	o obwodach 505 i 302 cm, rosnące w lesie (dawnym parku wiejskim) w miejscowości Kraczki
99/S	Dąb szypułkowy	Radzicz dz. nr 211/1	o obwodzie 406 cm, rosnący w miejscowości Radzicz
100/S	Aleja przydrożna złożona ze 100 drzew	Sadki dz.iu-453	w tym: 77 kasztanowców zwyczajnych o obwodach od 310 do 180 cm oraz 23 jesiony wyniosłe o obwodach od 290 do 180 cm, rosnące przy drodze Sadki - Samostrzel w miejscowości Sadki
101/S	Wiąz szypułkowy	dz.nr512	o obwodzie 420 cm, rosnący w parku wiejskim w miejscowości Sadkowski Młyn
102/S	Dęby bezszypułkowe 5szt., Buki zwyczajne odmiany czerwonej- 2 szt., Wiąz szypułkowy, Topole białe - 4 szt.	Samostrzel dz. nr 3/3 i 5/3	dęby o obwodach: 385, 373, 373, 345 i 315 cm, buki o obwodach 312 i 300 cm, wiąz o obwodzie 360 cm oraz topole o obwodach: 726, 465, 445 i 429 cm, rosnące w zabytkowym parku pałacowym (nr rej. zabytków 38/A) w miejscowości Samostrzel
103/S	Dąb szypułkowy, Derenie jadalne - 2 szt.	Samostrzel dz. nr 137	dąb o obwodzie 502 cm oraz derenie o obwodach 50 i 40 cm, rosnące w ogrodzie szkolnym w miejscowości Samostrzel
104/S	Stanowisko wawrzynka wilczełyko	Bnin dz. nr 56/1	o powierzchni 1,60 ha, znajdujące się w miejscowości Bnin
105/S	Jesion wyniosły	Samostrzel dz. nr 153/1	o obwodzie 435 cm, rosnący w pobliżu miejscowości Borek

106/S	Stanowisko wawrzynka wilczelyko	Bnin dz. nr 57/1	o powierzchni 1,40 ha, znajdujące się w miejscowości Bnin
107/S	Dęby szypułkowe - 3 szt	Samostrzel dz. nr 153/1	o obwodach: 381, 376 i 330 cm, rosnące w pobliżu miejscowości Borek
108/S	Dąb bezszypułkowy, Lipa drobnolistna	Samostrzel dz. nr 153/1	dąb o obwodzie 435 cm oraz lipa o obwodzie 387 cm, rosnące w pobliżu miejscowości Borek
109/S	Dąb szypułkowy	Samostrzel dz. nr 153/1	o obwodzie 468 cm, rosnący w pobliżu miejscowości Borek
110/S	Dęby szypułkowe - 3 szt.	Samostrzel dz. nr 153/1	o obwodach: 465, 421 i 410 cm, rosnące w pobliżu miejscowości Borek
111/S	Jesion wyniosły	Samostrzel dz. nr 153/1	o obwodzie 430 cm, rosnący w pobliżu miejscowości Borek
112/S	Grab zwyczajny	Samostrzel dz. nr 162/2	o obwodzie 335cm, rosnący w pobliżu miejscowości Borek
113/S	Dąb szypułkowy	Samostrzel dz. nr 162/2	o obwodzie 430 cm, rosnący w pobliżu miejscowości Borek
114/S	Jesiony wyniosłe - 2 szt., Dęby szypułkowe - 3 szt.	Samostrzel dz. nr 162/2	jesiony o obwodach 342 i 320 cm oraz dęby o obwodach; 345, 330 i 320 cm, rosnące w pobliżu miejscowości Borek
115/S	Dęby szypułkowe - 6 szt.	Kraczki dz. nr 81/1	o obwodach: 396, 350, 345, 330, 220 i 310 cm, rosnące w miejscowości Kraczk
116/S	Dąb szypułkowy	Samostrzel dz. nr 162/2	o obwodzie 380 cm, rosnący w pobliżu miejscowości Borek
117/S	Dąb szypułkowy, Dąb szypułkowy trójwierzchołkowy	Leśnictwo Borek	dąb szypułkowy o obwodzie 370 cm oraz dąb szypułkowy trójwierzchołkowy o obwodach 300/200/200 cm, rosnące w pobliżu miejscowości Borek
118/S	Dęby szypułkowe - 2 szt.	Leśnictwo Borek	o obwodach 390 i 360 cm, rosnące w pobliżu miejscowości Borek
119/S	Jesion wyniosły	Samostrzel nr 162/2	o obwodzie 340 cm, rosnący w pobliżu miejscowości Borek
120/S	Dęby szypułkowe - 3 szt.	Samostrzel dz. nr 162/2	o obwodach: 460, 440 i 400 cm, rosnące w pobliżu miejscowości Borek
121/S	Dęby szypułkowe - 10 szt.	Samostrzel dz. nr 162/2	o obwodach od 580 do 330 cm, rosnące przy drodze do Jadwiżyna w pobliżu miejscowości Borek
122/S	Dęby szypułkowe - 7 szt.	Samostrzel dz. nr 162/2	o obwodach: 455, 410, 395, 390, 387, 380 i 378 cm, rosnące w miejscowości Borek
123/S	Głaz narzutowy	Leśnictwo Glinki	o obwodzie 840 cm, znajdujący w pobliżu miejscowości Kraczk
124/S	Dąb szypułkowy	Liszkówko dz. nr 167/1	o obwodzie 390 cm, rosnący na terenie leśniczówki w miejscowości Glinki

Załącznik II Ewidencja stanowisk archeologicznych Gminy Sadki

(źródło : karty ewidencji wojewódzkiej WKZ Toruń)

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejscowości	AZP	Nr na Arkuszu AZP	Kultura/chronologia
1	Anieliny	1	37-33	69	OR, WSR
2	Anieliny	2	37-33	70	EK, KŁ, WSR, NOW
3	Anieliny	3	37-33	71	WSR, PSR
4	Anieliny	4	37-33	72	KŁ
5	Anieliny	5	37-33	73	KPL, OR, WSR
6	Anieliny	6	37-33	74	EK
7	Anieliny	7	37-33	75	KŁ, OR, WSR
8	Anieliny	8	37-33	76	KPL, KŁ, OR
9	Anieliny	9	37-33	77	OR
10	Anieliny	10	37-33	78	KŁ, OR, PSR
11	Bnin	1	37-32	101	KP
12	Bnin	2	37-32	102	HA-LA
13	Bnin	3	37-32	103	NOW
14	Bnin	4	37-32	104	PSR
15	Bnin	5	37-32	105	HALA, OR, NOW
16	Bnin	6	37-32	106	PSR
19	Bnin	7	37-32	107	HA-LA, PSR
22	Bnin	8	37-32	108	HA-LA
23	Bnin	9	37-32	109	KAK, OR
24	Bnin	10	37-32	110	HA-LA
25	Bnin	11	37-32	111	WSR, PSR
26	Bnin	12	37-32	112	KAK, OR, PSR
27	Bnin	13	37-32	113	NOW
28	Broniewo	1	35-33	46	KPOM
29	Broniewo	2	35-33	48	KPOM
30	Broniewo	3	35-33	47	PSR
31	Broniewo	4	35-33	44	KPOM, PSR
32	Broniewo	9	36-33	56	NOW
33	Broniewo	10	36-33	57	KPOM, PSR, NOW

34	Broniewo	11	36-33	58	NOW
35	Broniewo	12	36-33	67	NOW
36	Broniewo	13	36-33	68	NOW
37	Broniewo	14	36-33	69	NOW
38	Broniewo	15	36-33	70	NOW
39	Broniewo	16	36-33	106	NE
40	Broniewo	17	36-33	107	KPOM
41	Broniewo	18	36-33	108	EPOKA ŻELAZA
42	Dębionek	1	36-32	95	NOW
43	Dębionek	2	36-32	96	OR, PSR
44	Dębionek	3	36-32	97	WSR, NOW
45	Dębionek	4	36-32	98	KPOM, NOW
46	Dębionek	5	36-32	99	NOW
47	Dębionek	6	36-32	100	OR, NOW
48	Dębionek	7	35-32	24	NOW
49	Dębionek	8	35-32	25	HA-LA
50	Dębionek	9	35-32	26	HA-LA, NOW
51	Dębionek	10	35-32	27	PSR, NOW
52	Dębionek	11	35-32	28	HA-LA, NOW
53	Dębionek	12	35-32	29	HA-LA
54	Dębionek	13	35-32	30	NOW
55	Dębionek	14	35-32	31	PSR, NOW
56	Dębionek	15	35-32	32	NOW
57	Dębionek	16	35-32	33	PSR, NOW
58	Dębionek	17	35-32	34	HA-LA, PSR
59	Dębionek	18	35-32	35	PSR
60	Dębionek	19	35-32	36	NOW
61	Dębionek	20	35-32	37	PSR, NOW
62	Dębionek	21	35-32	38	PSR, NOW
63	Dębionek	22	35-32	39	HA-LA
64	Dębionek	23	35-32	40	WSR, PSR, NOW
65	Dębionek	24	35-32	41	PSR, NOW
66	Dębionek	25	35-32	42	OR, NOW
67	Dębionek	26	35-32	43	PSR, NOW
68	Dębionek	27	35-32	44	PRZDZIEJE, NOW
69	Dębionek	28	35-32	45	HA-LA, PSR
70	Dębionek	29	35-32	46	PSR, NOW

71	Dębionek	30	35-32	47	NOW
72	Dębionek	31	35-32	48	PSR, NOW
73	Dębionek	32	35-32	49	KPL, NOW
74	Dębionek	33	35-32	50	KPL, NOW
75	Dębionek	34	35-32	51	NOW
76	Dębionek	35	35-32	52	NOW
77	Dębionek	36	35-32	53	EB
78	Dębionek	37	35-32	54	PSR, NOW
79	Dębionek	38	35-32	55	NOW
80	Dębionek	39	35-32	56	NOW
81	Dębionek	40	35-32	57	NOW
82	Dębionek	41	35-32	58	PSR, NOW
83	Dębionek	42	35-32	59	PSR, NOW
84	Dębionek	43	35-32	60	NOW
85	Dębionek	44	35-32	61	HALA, NOW
86	Dębionek	45	35-32	62	PSR, NOW
87	Dębionek	46	35-32	63	PSR, NOW
88	Dębionek	47	35-32	64	HA-LA, NOW
89	Dębionek	48	35-32	65	NOW
90	Dębionek	49	35-32	66	PRADZIEJE, NOW
91	Dębionek	50	35-32	67	NOW
92	Dębionek	51	35-32	68	PSR, NOW
93	Dębionek	52	35-32	69	NE
94	Dębionek	53	35-32	70	EB, NOW
95	Dębionek	54	35-32	71	NOW
96	Dębionek	55	35-32	72	NOW
97	Dębionek	56	35-32	73	PSR, NOW
98	Dębionek	57	35-32	74	PSR
99	Dębionek	58	35-32	75	HA-LA
100	Dębionek	59	35-32	76	PSR, NOW
101	Dębowo	1	36-33	103	KPOM
102	Dębowo	2	36-33	104	WSR
103	Dębowo	3	36-33	105	SR
104	Dębowo	4	36-33	32	OR
105	Dębowo	5	36-33	33	NOW
106	Dębowo	6	36-33	34	PSR, NOW
107	Dębowo	7	36-33	35	NOW

108	Dębowo	8	36-33	36	PSR, NOW
109	Dębowo	9	36-33	37	PSR
110	Dębowo	10	36-33	38	NOW
111	Dębowo	11	36-33	39	NOW
112	Dębowo	12	36-33	40	NOW
113	Dębowo	13	36-33	41	NOW
114	Dębowo	14	36-33	42	PSR, NOW
115	Dębowo	15	36-33	43	NOW
116	Dębowo	16	36-33	44	PSR, NOW
117	Dębowo	17	36-33	45	NOW
118	Dębowo	18	36-33	46	NOW
119	Dębowo	19	36-33	47	NOW
120	Dębowo	20	36-33	48	NOW
121	Dębowo	21	36-33	49	NOW
122	Dębowo	22	36-33	50	NOW
123	Dębowo	23	36-33	51	NOW
124	Dębowo	24	36-33	52	KPOM, NOW
125	Dębowo	25	36-33	53	PSR, NOW
126	Dębowo	26	36-33	54	NOW
127	Dębowo	27	36-33	55	PSR, NOW
128	Dębowo	28	36-33	59	NOW
129	Dębowo	29	36-33	60	NOW
130	Dębowo	30	36-33	61	NOW
131	Dębowo	31	36-33	62	NOW
132	Dębowo	32	36-33	63	NOW
133	Dębowo	33	36-33	64	NOW
134	Dębowo	34	36-33	65	NOW
135	Dębowo	35	36-33	66	NOW
136	Dębowo	36	36-33	71	NOW
137	Dębowo	37	36-33	72	NOW
138	Dębowo	38	36-33	73	NOW
139	Dębowo	39	36-33	74	KPOM, OR, PSR
140	Dębowo	40	36-33	75	NOW
141	Dębowo	41	36-33	76	NOW
142	Dębowo	42	36-33	77	NOW
143	Dębowo	43	36-33	78	NOW
144	Dębowo	44	36-33	79	NOW

145	Dębowo	45	36-33	80	NOW
146	Dębowo	46	36-33	81	PSR, NOW
147	Dębowo	47	36-33	82	NOW
148	Dębowo	48	36-33	83	NOW
149	Dębowo	49	36-33	84	NOW
150	Dębowo	50	36-33	85	PSR
151	Dębowo	51	36-33	86	NOW
152	Dębowo	52	36-33	87	PSR
153	Dębowo	53	36-33	88	NOW
154	Dębowo	54	36-33	89	NOW
155	Dębowo	55	36-33	90	NOW
156	Dębowo	56	36-33	91	OR, NOW
157	Dębowo	57	36-33	92	NOW
158	Dębowo	58	36-33	93	PSR, NOW
159	Dębowo	59	36-33	94	NOW
160	Dębowo	60	36-33	95	NOW
161	Dębowo	61	36-33	96	PSR, NOW
162	Dębowo	62	36-33	97	NOW
163	Dębowo	63	36-33	98	PSR
164	Jadwiżyn	1	37-32	114	HA-LA, OR, NOW
165	Jadwiżyn	2	37-32	115	HA-LA
166	Jadwiżyn	3	37-32	116	OR, PSR
167	Jadwiżyn	4	37-32	117	PSR, NOW
168	Jadwiżyn	5	37-32	118	PSR
169	Jadwiżyn	6	37-32	119	HA-LA, NOW
170	Jadwiżyn	7	37-32	120	HA-LA
171	Jadwiżyn	8	37-32	121	HA-LA, PSR
172	Jadwiżyn	9	37-32	122	HA-LA, NOW
173	Jadwiżyn	10	37-32	123	HA-LA
174	Jadwiżyn	11	37-32	124	NOW
175	Jadwiżyn	12	37-32	125	OR, WSR
176	Kraczki	1	36-32	48	NOW
177	Kraczki	2	36-32	49	PSR
178	Kraczki	3	36-32	50	WSR
179	Kraczki	4	36-32	51	OR
180	Kraczki	5	36-32	52	OR, NOW
181	Kraczki	6	36-32	53	NOW

182	Kraczki	7	36-32	54	PSR, NOW
183	Kraczki	8	36-32	55	NOW
184	Kraczki	9	36-32	56	OR, NOW
185	Kraczki	10	36-32	57	OR
186	Kraczki	11	36-32	58	NOW
187	Kraczki	12	36-32	59	NOW
188	Kraczki	13	36-32	60	OR, NOW
189	Kraczki	14	36-32	61	NOW
190	Kraczki	15	36-32	62	NOW
191	Kraczki	16	36-32	63	NOW
192	Kraczki	17	36-31	8	NOW
193	Liszkówko	1	35-32	92	PSR
194	Liszkówko	2	35-32	93	NOW
196	Liszkówko	3	35-32	94	HA-LA, NOW
197	Liszkówko	4	35-32	95	PSR
198	Liszkówko	5	35-32	96	PSR
199	Liszkówko	6	35-32	97	HA-LA
200	Liszkówko	7	35-32	98	PRADZIEJE, NOW
201	Liszkówko	8	35-32	99	HA-LA
202	Liszkówko	9	35-32	100	NE, NOW
203	Liszkówko	10	35-32	101	HA-LA, NOW
204	Liszkówko	11	35-32	102	WSR
205	Liszkówko	12	35-31	1	HA/LA
206	Liszkówko	13	35-31	2	NOW
207	Liszkówko	14	35-31	3	OR
208	Liszkówko	15	35-31	4	WSR-PSR, NOW
209	Liszkówko	16	35-31	5	PSR
210	Liszkówko	17	35-31	6	EK
211	Liszkówko	18	35-31	7	PSR
212	Liszkówko	19	35-31	8	PSR
213	Liszkówko	20	35-31	9	PSR
214	Liszkówko	21	35-31	10	OR
215	Łodzia	1	37-33	79	KL, WSR, PSR
216	Łodzia	2	37-33	80	WEB, OR
217	Łodzia	3	37-33	81	NOW
218	Łodzia	4	37-33	82	KL, NOW
219	Mrozowo	1	36-32	64	KPOM, NOW

220	Mrozowo	2	36-32	65	OR
221	Mrozowo	3	37-32	1	PSR, NOW
222	Mrozowo	4	37-32	2	HA-LA, NOW
223	Mrozowo	5	37-32	3	NOW
224	Mrozowo	6	37-32	4	PSR
225	Mrozowo	7	37-32	5	HA-LA, NOW
226	Mrozowo	8	37-32	6	PSR
227	Mrozowo	9	37-32	7	NOW
228	Mrozowo	10	37-32	8	NE, PSR
229	Mrozowo	11	37-32	9	NOW
230	Mrozowo	12	37-32	10	PSR
231	Mrozowo	13	37-32	11	PSR, NOW
232	Mrozowo	14	37-32	12	NOW
233	Mrozowo	15	37-32	13	PSR
234	Mrozowo	16	37-32	14	PSR, NOW
235	Mrozowo	17	37-32	15	OR, NOW
236	Mrozowo	18	37-32	16	OR, NOW
237	Mrozowo	19	37-32	17	WSE
238	Mrozowo	20	37-32	18	NOW
239	Mrozowo	21	37-32	19	HA-LA
240	Mrozowo	22	37-32	20	PSR, NOW
241	Mrozowo	23	37-32	21	WSR, NOW
242	Mrozowo	24	37-32	22	PSR
243	Mrozowo	25	37-32	23	HA-LA, NOW
244	Mrozowo	26	37-32	24	OR, NOW
245	Mrozowo	27	37-32	25	HA-LA, NOW
246	Mrozowo	28	37-32	26	HA-LA, PSR, NOW
247	Mrozowo	29	37-32	27	HA-LA, OR, WSR, PSR, NOW
248	Mrozowo	30	37-32	28	HA-LA, PSR, NOW
249	Mrozowo	31	37-32	29	WSR, NOW
250	Mrozowo	32	37-32	30	HA-LA, NOW
251	Mrozowo	33	37-32	31	PSR
252	Mrozowo	34	37-32	32	HA-LA, NOW
253	Mrozowo	35	37-32	33	HA-LA, PSR, NOW
254	Mrozowo	36	37-32	34	HA-LA, OR, WSR, PSR, NOW
255	Mrozowo	37	37-32	35	OR

256	Mrozowo	38	37-32	36	HA-LA, PSR
257	Mrozowo	39	37-32	37	NOW
258	Mrozowo	40	37-32	38	HA-LA, PSR
259	Radzicz	1	36-32	102	KPOM
260	Radzicz	2	36-32	103	KCSZ
261	Radzicz	3	36-32	104	NE
262	Radzicz	4	36-32	66	OR, PSR
263	Radzicz	5	36-32	67	NOW
264	Radzicz	6	36-32	68	OR, NOW
265	Radzicz	7	36-32	69	OR, NOW
266	Radzicz	8	36-32	70	NOW
267	Radzicz	9	36-32	71	NOW
268	Radzicz	10	36-32	72	KPOM, PSR
269	Radzicz	11	36-32	73	KPOM
270	Radzicz	12	36-32	74	OR, NOW
271	Radzicz	13	36-32	75	OR, NOW
272	Radzicz	14	36-32	76	PSR
273	Radzicz	15	36-32	77	NOW
274	Radzicz	16	36-32	78	PSR
275	Radzicz	17	36-32	79	KPOM
276	Radzicz	18	36-32	80	OR, NOW
277	Radzicz	19	36-32	81	OR
278	Radzicz	20	36-32	82	KPOM, OR, PSR
279	Radzicz	21	36-32	83	NOW
280	Radzicz	22	36-32	84	NOW
281	Radzicz	23	36-32	85	NOW
282	Radzicz	24	36-32	86	KPOM, NOW
283	Radzicz	25	36-32	87	OR
284	Radzicz	26	36-32	88	NOW
285	Radzicz	27	36-32	89	OR, NOW
286	Radzicz	28	36-32	90	OR, PSR
287	Radzicz	29	36-31	1	PSR
288	Radzicz	30A	35-32	77	KCW
289	Radzicz	31A	35-32	78	KCSZ
290	Radzicz	32A	35-32	79	EPOKA ŻELAZA
291	Radzicz	33	35-32	80	NOW
292	Radzicz	34	35-32	81	NOW

293	Radzicz	35	35-32	82	PSR
294	Radzicz	36	35-32	83	PSR, NOW
295	Radzicz	37	35-32	84	PSR
296	Radzicz	38	35-32	85	PSR, NOW
297	Radzicz	39	35-32	86	HA-LA, NOW
298	Radzicz	40	35-32	87	PSR, NOW
299	Radzicz	41	35-32	88	HA-LA, NOW
300	Radzicz	42	35-32	89	PSR
301	Radzicz	43	35-32	90	HA-LA, NOW
302	Radzicz	44	35-32	91	PSR, NOW
303	Sadki	1	37-33	1	NOW
304	Sadki	2	37-33	2	KL
305	Sadki	3	37-33	3	NE/WEB
306	Sadki	4	37-33	4	WSR
307	Sadki	5	36-33	102	NOW
308	Sadki	6	36-33	101	NOW
309	Sadki	7	36-33	100	PSR
310	Sadki	8	36-33	99	NOW
311	Sadki	9	36-32	1	OR, NOW
312	Sadki	10	36-32	2	NOW
313	Sadki	11	36-32	3	NOW
314	Sadki	12	36-32	4	NOW
315	Sadki	13	36-32	5	PSR, NOW
316	Sadki	14	36-32	6	NOW
317	Sadki	15	36-32	7	OR, NOW
318	Sadki	16	36-32	8	NOW
319	Sadki	17	36-32	9	OR
320	Sadki	18	36-32	10	PRADZIEJE, NOW
321	Sadki	19	36-32	11	NOW
322	Sadki	20	36-32	12	NOW
323	Sadki	21	36-32	13	NOW
324	Sadki	22	36-32	14	NOW
325	Sadki	23	36-32	15	NOW
326	Sadki	24	36-32	16	NOW
327	Sadki	25	36-32	17	OR, NOW
328	Sadki	26	36-32	18	NOW
329	Sadki	27	36-32	19	EK, NOW

330	Sadki	28	36-32	20	NOW
331	Sadki	29	36-32	21	NOW
332	Sadki	30	36-32	22	NOW
333	Sadki	31	36-32	23	NOW
334	Sadki	32	36-32	24	NOW
335	Sadki	33	36-32	25	NOW
336	Sadki	34	36-32	26	NOW
337	Sadki	35	36-32	27	NOW
338	Sadki	36	36-32	28	NOW
339	Sadki	37	36-32	29	NOW
340	Sadki	38	36-32	30	NOW
341	Sadki	39	36-32	31	NOW
342	Sadki	40	36-32	32	NOW
343	Sadki	41	36-32	33	NOW
344	Sadki	42	36-32	34	NOW
345	Sadki	43	36-32	35	NOW
346	Sadki	44	36-32	36	NOW
347	Sadki	45	36-32	37	NOW
348	Sadki	46	36-32	38	NOW
349	Sadki	47	36-32	39	NOW
350	Sadki	48	36-32	40	NOW
351	Sadki	49	36-32	41	NOW
352	Sadki	50	36-32	42	NOW
353	Sadki	51	36-32	43	NOW
354	Sadki	52	36-32	44	KPOM, NOW
355	Sadki	53	36-32	45	NOW
356	Sadki	54	36-32	46	OR, NOW
357	Sadki	55	36-32	47	PSR, NOW
358	Sadki	56	36-32	91	KPOM, NOW
359	Sadki	57	36-32	92	KPOM, NOW
360	Sadki	58	36-32	93	PSR
361	Sadki	59	36-32	94	KPOM, NOW
362	Sadki	60	37-32	39	PSR
363	Sadki	61	37-32	40	HA-LA, NOW
364	Sadki	62	37-32	41	NE, HA-LA, PSR, NOW
365	Sadki	63	37-32	42	PSR
366	Sadki	64	37-32	43	HA-LA, PSR, NOW

367	Sadki	65	37-32	44	WSR, NOW
368	Sadki	66	37-32	45	HA-LA
369	Sadki	67	37-32	46	PSR, NOW
370	Sadki	68	37-32	47	HA-LA, NOW
371	Sadki	69	37-32	48	OR, NOW
372	Sadki	70	37-32	49	HA-LA, PSR, NOW
373	Sadki	71	37-32	50	NOW
374	Sadki	72	37-32	51	HA-LA, NOW
375	Sadki	73	37-32	52	PSR, NOW
376	Sadki	74	37-32	53	OR, PSR
377	Sadki	75	37-32	54	HA-LA, NOW
378	Sadki	76	37-32	55	NOW
379	Sadki	77	37-32	56	HA-LA, PSR, NOW
380	Sadki	78	37-32	57	OR, PSR
381	Sadki	79	37-32	58	NOW
382	Sadki	80	37-32	59	HA-LA
383	Sadki	81	37-32	60	PSR, NOW
384	Sadki	82	37-32	61	HA-LA
385	Sadki	83	37-32	62	PSR, NOW
386	Sadki	84	37-32	63	HA-LA
387	Samostrzel	1	37-32	64	NE
388	Samostrzel	2	37-32	65	KP
389	Samostrzel	3	37-32	66	OR
390	Samostrzel	4	37-32	67	OR, NOW
391	Samostrzel	5	37-32	68	PSR
392	Samostrzel	6	37-32	69	HA-LA, PSR, NOW
393	Samostrzel	7	37-32	70	HA-LA
394	Samostrzel	8	37-32	71	PSR, NOW
395	Samostrzel	9	37-32	72	NOW
396	Samostrzel	10	37-32	73	HA-LA, NOW
397	Samostrzel	11	37-32	74	HA-LA, PSR
399	Samostrzel	12	37-32	75	HA-LA, NOW
399	Samostrzel	13	37-32	76	PSR, NOW
400	Samostrzel	14	37-32	77	HA-LA, NOW
401	Samostrzel	15	37-32	78	PSR
402	Samostrzel	16	37-32	79	NOW
403	Samostrzel	17	37-32	80	EB

404	Samostrzel	18	37-32	81	HA-LA, PSR, NOW
405	Samostrzel	19	37-32	82	PSR, NOW
406	Samostrzel	20	37-32	83	NOW
407	Samostrzel	21	37-32	84	HA-LA, PSR
408	Samostrzel	22	37-32	85	OR
409	Samostrzel	23	37-32	86	HA-LA, PSR, NOW
410	Samostrzel	24	37-32	87	HA-LA, PSR
411	Samostrzel	25	37-32	88	NOW
412	Samostrzel	26	37-32	89	HA-LA, NOW
413	Samostrzel	27	37-32	90	HA-LA, PSR, NOW
414	Samostrzel	28	37-32	91	HA-LA, NOW
415	Samostrzel	29	37-32	92	PSR, NOW
416	Samostrzel	30	37-32	93	PSR
417	Samostrzel	31	37-32	94	PSR
418	Samostrzel	32	37-32	95	OR
419	Samostrzel	33	37-32	96	WSR, NOW
420	Samostrzel	34	37-32	97	HA-LA, NOW
421	Samostrzel	35	37-32	98	PSR
422	Samostrzel	36	37-32	99	HA-LA, PSR, NOW
423	Samostrzel	37	37-32	100	NOW
424	Śmielin	1	37-33	5	NE/WEB
425	Śmielin	2	37-33	6	KPL
426	Śmielin	3	37-33	7	WEB, PSR, NOW
427	Śmielin	4	37-33	8	NOW
428	Śmielin	5	37-33	9	NOW
429	Śmielin	6	37-33	10	NOW
430	Śmielin	7	37-33	11	NOW
431	Śmielin	8	37-33	12	EK, OR, PSR
432	Śmielin	9	37-33	13	PSR, NOW
433	Śmielin	10	37-33	14	PSR, NOW
434	Śmielin	11	37-33	15	WSR, PSR, NOW
435	Śmielin	12	37-33	16	EK, OR, PSR
436	Śmielin	13	37-33	17	WSR, NOW
437	Śmielin	14	37-33	18	NOW
438	Śmielin	15	37-33	19	NOW
439	Śmielin	16	37-33	20	KCWR, KL, NOW
440	Śmielin	17	37-33	21	NOW

441	Śmielin	18	37-33	22	NOW
442	Śmielin	19	37-33	23	WSR
443	Śmielin	20	37-33	24	WSR, PSR
444	Śmielin	21	37-33	25	KCW
445	Śmielin	22	37-33	26	WSR
446	Śmielin	23	37-33	27	WSR ?
447	Śmielin	24	37-33	28	NE?

Wykaz użytych skrótów:

k.- kultura

EK - epoka kamienia

PSCh - paleolit schyłkowy

MEZ - mezolit

NE - neolit

NESCH - neolit schyłkowy

KCW - kultura ceramiki wstęgowej

KCWR - kultura ceramiki wstęgowej rytej

KPL - kultura pucharów lejkowatych

KAK - kultura amfor kulistych

KCSZ - kultura ceramiki sznurowej

EB - epoka brązu

WEB - wczesna epoka brązu

KI - kultura iwieńska

KT - kultura trzciniecka

KŁ- kultura łżycka

KPOM - kultura pomorska

HA-LA - okres halsztacki - okres lateński

LAT - okres lateński

OR - okres rzymski

KP - kultura przeworska

WSR - wczesne średniowiecze

PSR - późne średniowiecze

SR - średniowiecze

NOW - czasy nowożytnie

**Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków WKZ
(w tabelce - nr rejestru wojewódzkiego)**

GMINA	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATA DECYZJI	NR REJESTRU
SADKI	BRONIEWO	Założenie dworsko-parkowe: - Dwór - Park	10.06.1987	A/1157
	DĘBOWO	- Założenie dworsko-parkowe: Park Stajnia Stodoła Wolarnia Chlewnia Obora Wieża ciśnień Wozownia, ob. magazyn Dom mieszkalny	15.06.1987	A/1408
	SADKI	Kościół parafialny p.w. Św. Wojciecha	14.03.1933	A/807
		- Cmentarz rzymsko-katolicki parafii p.w. Św. Wojciecha	07.03.1989	A/1138
		- Kaplica grobowa rodziny Robowskich z ok. 1915 r. na cmentarzu parafialnym	26.05.2017	A/1723
		3 nagrobki wpisane do rejestru zabytków oddzielną decyzją: - Nagrobek Florian Kmiecika - Nagrobek ks. Stanisława Lemieża - Nagrobek Małgorzaty Szulc	21.11. 2016	B/379/1-3
		- Postument z krzyżem z nagrobka Katarzyny z Lemieżów Krotofil	12.04.2017	B/386
	SAMOSTRZEL	Założenie pałacowo-parkowe: - Pałac - Park	21.07.1970	A/884

**WYKAZ ZABYTEKÓW UJĘTYCH
W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW GMINY SADKI**

ANIELINY

1. dom nr 38
2. dom nr 42 z budynkiem gospodarczym
3. dom nr 45
4. dom nr 57
5. dworzec, dom nr 65
6. dom nr 66

BNIN

7. dom nr 2
8. dom nr 14
9. dom nr 34

BRONIEWO

10. Założenie dworsko - parkowe

DĘBIONEK

11. dom nr 1
12. dwór, dom nr 9
13. dom nr 18
14. dom nr 19
15. dom nr 20 z budynkiem gospodarczym
16. dom nr 30
17. d. szkoła, dom nr 31

DĘBOWO

18. zespół kościoła par. p.w. Św. Michała Archanioła
19. założenie dworsko - parkowe w Dębowie
20. dom nr 17
21. dom nr 81
22. kapliczka

JADWIŻYN

23. dom nr 3 z budynkiem gospodarczym
24. dom nr 6
25. dom nr 9
26. d. szkoła, dom nr 24
27. dom nr 33
28. dom nr 34

KRACZKI

29. pozostałości parku
30. kaplica
31. kapliczka
32. młyn wodny, ob. dom mieszkalny nr 22

- 33. dom nr 23
- 34. dom nr 30
- 35. dom nr 34

LISZKÓWKO

- 36. dom nr 15
- 37. dom nr 16
- 38. dom nr 18

ŁODZIA

- 39. dom nr 7 z bud. gosp.
- 40. dom nr 9
- 41. dom nr 15
- 42. dom nr 27z bud. gosp.
- 43. dom nr 28 z bud. gosp.
- 44. dom nr 47
- 45. dom nr 51

MROZOWO

- 46. kaplica p.w. NMP Królowej Wszechświata
- 47. czworak, ob. dom nr 15
- 48. d. szkoła, ob. dom nr 16
- Zespół folwarczny:
- 49. rządówka
- 50. stajnia, obora

RADZICZ

- 51. kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat., par. p.w. św. Andrzeja Boboli
- 52. dom nr 28
- 53. dom nr 34
- 54. szkoła, ob. świetlica wiejska, dom nr 38
- 55. gorzelnia dworska

SADKI

- 56. kościół parafialny p.w. św. Wojciecha
- 57. cmentarz parafii p.w. św. Wojciecha
- 58. kaplica grobowa rodziny Robowskich na cmentarzu, ul. Kasztanowa
- 59. Nagrobek Floriana Kmieciaka, ul. Kasztanowa
- 60. Nagrobek z Pietą Małgorzaty Szulc, ul. Kasztanowa
- 61. Nagrobek Marianny Lewandowskiej, ul. Kasztanowa
- 62. Nagrobek Walerii Latos, ul. Kasztanowa
- 63. Nagrobek Stanisława Warchlińskiego, ul. Kasztanowa
- 64. Nagrobek Katarzyny Krotofil, ul. Kasztanowa
- 65. Nagrobek Antoniego Bembnisty, ul. Kasztanowa
- 66. Nagrobek Bartłomieja Sussali, ul. Kasztanowa
- 67. Nagrobek Konstancji Kosteckiej, ul. Kasztanowa
- 68. Nagrobek Ks. Stanisława Lemieża, ul. Kasztanowa
- 69. Pomnik ofiar II wojny światowej, ul. Kasztanowa
- 70. Dwie mogiły dziecięce, ul. Kasztanowa
- 71. Nagrobek Antoniego Szymoniaka, ul. Kasztanowa

- 72. Nagrobek Ludwika Młynarczaka, ul. Kasztanowa
- 73. Nagrobek Pawła Rafińskiego, ul. Kasztanowa
- 74. Nagrobek Wojciecha Płaczek, ul. Kasztanowa
- 75. Nagrobek Magdaleny Płaczek, ul. Kasztanowa
- 76. gorzelnia, ul. Bohaterów 1
- 77. dom, ul. Kasztanowa 1
- 78. przedszkole, ul. Kościelna 7
- 79. dwór, ul. Lipowa nr 2
- 80. plebania, ul. Strażacka 14
- 81. dwór, ul. Wyrzyska 4
- 82. dom, ul. Wyrzyska 8
- 83. dom, ul. Wyrzyska 15
- 84. dom z bud. gosp. ul. Wyrzyska 17
- 85. dom z budynkiem gospodarczym, ul. Wyrzyska 39
- 86. młyn, ul. Wyrzyska 48
- 87. dom z restauracją, ul. Wyzwolenia 1
- 88. dom, ul. Wyzwolenia 10
- 89. dom, ul. Wyzwolenia 17
- 90. dom, ul. Wyzwolenia 18
- 91. dawna kuźnia, ul. Wyzwolenia 18
- 92. dom, ul. Wyzwolenia 25
- 93. dom, ul. Wyzwolenia 39
- 94. bud. gosp., ul. Wyzwolenia 42
- 95. dom z bud. gosp., ul. Wyzwolenia 43
- 96. dom, ul. Wyzwolenia 56
- 97. dom, ul. Wyzwolenia 67
- 98. dom, ul. Wyzwolenia 71

SADKOWSKI MŁYN

- 99. dom nr 1
- 100. młyn
- 101. dwór z budynkami gospodarczym

SAMOSTRZEL

- 102. zespół pałacowy
- 103. dom nr 18
- 104. dom nr 32
- 105. dom nr 33
- 106. dom nr 35
- 107. dom nr 43
- 108. kaplica p.w. św. Stanisława Kostki
- 109. kapliczka z figurką Matki Boskiej
- 110. założenie dworsko parkowe
- 111. pozostałości ogrodzenia

ŚMIELIN

- 112. dom, ul. Leśna 5
- 113. dom, ul. Leśna 13
- 114. dom, ul. Kościelna 11
- 115. dom, ul. Kościelna 17

116. dom, ul. Działkowa 11

CMENTARZE

- 117. Anieliny – cm. ewangelicki
- 118. Bnin – cm. ewangelicki
- 119. Dębionek – cm. Ewangelicki
- 120. Dębowo – cm. rzymskokatolicki
- 121. Dębowo – cm. ewangelicki
- 122. Kraczk – cm. ewangelicki
- 123. Łódzia – cm. ewangelicki
- 124. Łódzia – cm. choleryczny
- 125. Radzicz – cm. rzymskokatolicki
- 126. Sadki – cm. rzymskokatolicki
- 127. Sadki – cm. ewangelicki
- 128. Sadki – cm. choleryczny
- 129. Samostrzel – cm. Ewangelicki
- 130. Samostrzel – cm. choleryczny

Ilość obiektów/zespołów wpisanych do rejestru zabytków: 5 zespołów (razem 19 obiektów).
Razem obiektów/zespołów: 130

Załącznik IV Zabytki wpisane do rejestru z terenu Gminy Sadki (wybrane przykłady zdjęć)

(źródło: dane Gminy Sadki, tekst: S. Łaniecki „Nadnoteckie pałace, dwory, folwarki[...], 2010r.)

Załącznik IV:

1. Dwór w Broniewie.....
2. Park w Broniewie o powierzchni ok. 1,5 ha.....
3. Park Dworski w Dębowie.....
4. Stajnia i magazyn.....
5. Żrebiętnik.....
6. Owczarnia.....
7. Stodoła.....
8. Wozownia.....
9. Stajnia.....
10. Zespół Pałacowy.....
11. Kościół rzymsko-katolicki parafii Św. Wojciecha.....
12. Cmentarz Rzymsko-katolicki parafii św. Wojciecha.....

Zestawienie (pogrupowane) zabytków nieruchomych w obrębie Gminy Sadki, wpisane do rejestru zabytków

(źródło : dane od Gminy Sadki, pozyskane i opracowane przez WKZ Toruń i przekazane autorowi)

Lp.	Obiekt	Adres	Numer w rejestrze zabytków
1	Dwór	Broniewo 30, 89-110 Sadki	A/228/1-2 z 10.06.1987r.
2	Park o powierzchni ok. 1,5 ha	Broniewo 30, 89-110 Sadki	A/228/1-2 z 10.06.1987r.
3	Stajnia i magazyn	Dębowo, ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki	A/227/1-8 z 15.06.1987r.
4	Żrebiętnik	Dębowo, ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki	A/227/1-8 z 15.06.1987r.
5	Owczarnia	Dębowo, ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki	A/227/1-8 z 15.06.1987r.
6	Stodoła	Dębowo, ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki	A/227/1-8 z 15.06.1987r.
7	Wozownia	Dębowo, ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki	A/227/1-8 z 15.06.1987r.

8	Stajnia	Dębowo, ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki	A/227/1-8 z 15.06.1987r.
9	Park Dworski	Dębowo, ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki	A/227/1-8 z 15.06.1987r.
10	Zespół Pałacowy	Samostrzel, 89-110 Sadki	38/A z 21.07.1970r.
11	Kościół Rzymsko – katolicki p.w. Św. Wojciecha	Sadki, ul. Kasztanowa 2, 89-110 Sadki	AKI 11/275
12	Cmentarz rzymsko - katolicki i 4 nagrobki wpisane do rejestr oddzielną decyzją	Sadki, ul. Kasztanowa 3, 89-110 Sadki	A/234- wpis cmentarza B/379/1-3- wpis nagrobków z 21.11.2016 r. B/386 – wpis nagrobka z 12.04.2017 r. A/1723 – wpis kaplicy z 26.05.2017

1. Dwór w Broniewie

Adres	Broniewo 30, 89-110 Sadki
Rejestr zabytków	A/228/1-2 z 10.06.1987 r.
Działka ewidencyjna	85/8
Obecna funkcja obiektu	Mieszkalna
Obiekt	dwór
Stan zachowania	Dobry
Datowanie	1800-1905 r.

Dwór w Broniewie jest pozostałością po dawnym Broniewskim majątku.

Dwór powstały na planie prostokąta usytuowany został na południowo – wschodnim skraju wsi, kilkadziesiąt metrów od drogi Nakło – Witosław. Od szosy oddziela go pas zieleni parku dworskiego. Dawniej całe założenie dworsko – parkowe otoczone było murem ceglany na kamiennej podmurówce. W innej części parku, wzdłuż drogi, widoczne są kamienie z dolnej partii dawnego muru. W parku liczącym obecnie ponad 2 ha widoczne są graby, klony i jesiony. Występuje w nim również kilka wyjątkowych i bardzo starych okazów drzew, będących jednocześnie pomnikami przyrody. Do najciekawszych zaliczyć można liczący ponad 400 cm dąb szypułkowy, kasztanowce, topole czarne, dwa okazy głogu jednoszyjkowego i kilkanaście sztuk tak zwanego grochodrzewa.

Od wschodu, w pobliżu dworu, stały kiedyś zabudowania gospodarcze, które do naszych czasów nie zachowały się. Z tej strony przetrwały tylko budynki powstałe po 1945 roku. Również we wsi nie ma już starych zabudowań gospodarczych, natomiast przetrwały do naszych czasów budynki mieszkalne dawnej kolonii folwarcznej, które poprzez przebudowę i remonty zatraciły swoje pierwotne walory architektoniczne. Do pierwotnego, jednokondygnacyjnego dworu z biegiem lat dobudowano od wschodu i zachodu przylegające tarasy, natomiast od zachodu i południa ganki, po których nic nie pozostało. Po dobudowaniu od północy dwukondygnacyjnego skrzydła, dwór przyjął wygląd litery “T”. Frontem budynek zwrócony został w kierunku zachodnim, w stronę dawnego podjazdu. Postawiono na

fundamentach i podmurówce kamiennej, ze ścianami piwnic kamienno – ceglany, na zaprawie wapiennej. Strop piwniczny jest ceglany. Również piwniczna posadzka zrobiona została z cegły. Ściany budynku są ceglane.

W starszej części budynku na elewacji użyto tynku glinianego ze słomą, natomiast północna przybudówka była już otynkowana zaprawą wapienną.

Wewnątrz dworu podłogi są głównie drewniane lub tak jak w przedsionku skrzydła - ceramiczne. Stropy między kondygnacjami przybudówki i między częścią jednokondygnacyjną a występującym nad nim obecnie użytkowym poddaszem, są drewniane z narzutą wapienną. Zachowało się także nieliczne zdobnictwo wewnątrz pomieszczeń. Są to dekoracje stiukowe. Tworzą je fasety z motywami kwiatów i zwiniętych liści kwiatu akantu oraz niewielkie okrągłe wypuklenia wypełnione wieńcami owoców. Zachowała się również część oryginalnej stolarki okiennej w postaci okien podwójnych, krzyżowych, dwudzielnych i dwuskrzydłowych oraz stolarki drzwiowej. Całość budynku pokryto dachem dwuspadowym z dachówką ceramiczną o prostopadłych kalenicach. W starszej części dworu w dachu widnieją dwie wystawki z oknami, które są dodatkowym, tworzącym prześwit elementem użytkowego, mieszkalnego poddasza.

W skrzydle cokół i kondygnacje na zewnątrz dodatkowo podkreślają wydatne gzymsy. Innym elementem zdobiącym budynek, jest widniejący na osi partii szczytowej zachodniej elewacji okulus z opaską wyrobioną w tynku. Ponadto otwory okienne elewacji północnej ujęte są w dodające ogólnego uroku architektonicznego tej części dworu opaski profilowane w tynku. Jednakże dotychczasowym mankamentem dwukondygnacyjnego skrzydła dworu jest fakt, że nie został on jeszcze poddany kapitalnemu remontowi, tak ja to uczyniono z najstarszą częścią budowli. Już obecnie budynek i jego najbliższe, parkowe otoczenie zwraca uwagę swoją estetyką i porządkiem.

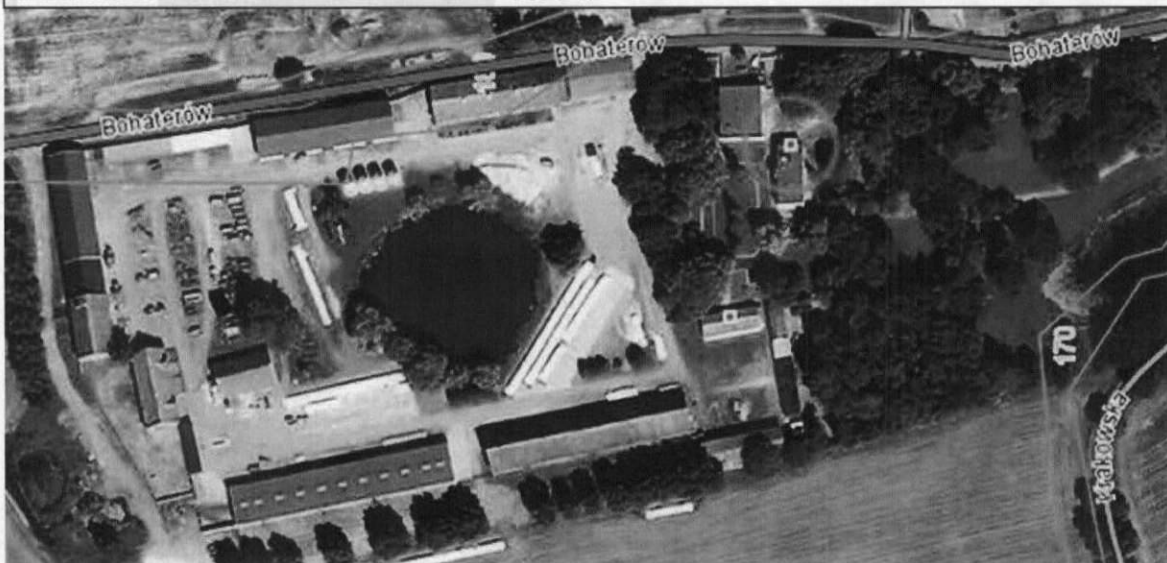
2. Park w Broniewie o powierzchni ok. 1,5 ha

Adres	Broniewo 30, 89-110 Sadki
Rejestr zabytków	A/228/1-2 z 10.06.1987 r.
Działka ewidencyjna	85/8
Obecna funkcja obiektu	Rekreacja
Stan zachowania	Dobry
Datowanie	1800-1905 r.

3. Park Dworski w Dębowie

Adres	Dębowo ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki
Rejestr zabytków	A/227/1-8 z 15.06.1987 r.
Działka ewidencyjna	169
Obecna funkcja obiektu	Park
Stan zachowania	Dobry
Datowanie	1895 r.

Nazwa miejscowości po raz pierwszy w źródłach wzmiankowana była w XIII wieku.

W 1864 roku pobudowano murowaną oborę oraz istniejący do dzisiaj magazyn. Również w tym mniej więcej czasie wybudowano murowany piętrowy dwór, wzniesiony w północnym skraju parku, który w początkach 1945 roku dwukrotnie podpalony przez Rosjan, spłonął niemal doszczętnie i został ostatecznie w 1946 roku rozebrany. W pobliżu miejsca gdzie stał dawniej, obecnie znajduje się owalny klomb i budynek mieszkalno-administracyjny Spółki Rolnej. Niedaleko zlokalizowano dawniej osobny magazyn pochodzący z początków XX wieku oraz domek ogrodnika z dobudowanym magazynem.

Dworek otaczał liczący ponad 4 ha park ze starym drzewostanem, założony na planie nieregularnym i otoczony ceglany murem, z którego zdecydowana większość zachowała się do dzisiejszych czasów. W jego południowej części zlokalizowano staw, który istnieje do dzisiaj. Interesującym fragmentem parku jest stojąca jeszcze stara lodownia ze znacznym nasypem ziemnym w dawniejszych czasach służąca, jako spichlerz a przede wszystkim naturalna lodówka. Zbudowana została w 1895 roku. Od środka wymoszczona była słomą oraz wyłożona taflami lodu, który zimą wyrąbano z zamrożonego stawu. Tuż obok zlokalizowany był cmentarzyk rodzinny właścicieli majątku, po którym zachowały się jeszcze nieliczne fragmenty dawnego ceglano-ogrodzenia. Po północnej stronie parku usytuowane zostało podwórze gospodarcze, założone na planie prostokąta do osi północ – południe, liczące podobnie jak park około 4 ha. Jego środkową część zajmował zbiornik wodny z własnym źródłem, po wojnie przerobiony na gnojownicę, by w ostatnich latach, po oczyszczeniu znów stać się niewielkim stawem. Od strony południowej podwórze zamykał mur oddzielający od założenia parkowego. Obecnie przy murze, przy głównym wjeździe na podwórze od strony szosy, znajduje się współczesna portiernia oraz waga. Ścianę wschodnią podwórza tworzą dwa połączone ze sobą budynki – dawniej stajni i magazynu zbożowego. W przypadku stajni, umieszczony na nim dachownik sugeruje, że powstał on w 1869 roku i przypuszczać możemy, że z podobnego okresu pochodzi drugi budynek.

We wschodniej pierzei znajdują się także współczesne garaże. Od strony północnej podwórze gospodarcze zamykają trzy inne budynki: współczesne warsztaty, magazyn z II połowy XIX wieku oraz obora (owczarnia). Pierzeję zachodnią zamyka współczesna chlewnia i pochodząca z 1895 roku stodoła. Stodoła stanowi ciekawy typ architektoniczny, gdyż jej ściany zostały wymieszane kamieniem polnym i cegłą czerwoną pełną. Między tymi budynkami znajduje się boczna brama wjazdowa na podwórze gospodarcze. Ponadto w północnej części podwórza usytuowana jest dawna, pochodząca z II połowy XIX wieku wozownia, a obecnie kolejny z magazynów oraz stacja transformatorowa zbudowana w 1870

roku.

Oprócz tego założenia folwarcznego, w Dębowie zachowało się jeszcze kilka bardzo ciekawych elementów architektonicznych pochodzących z czasów przedwojennych. Najbliżej podwórza folwarcznego stoi pochodzący z 1902 roku budynek gorzelni z górującym nad całością kominem, budynek gospodarczy i dawny żrebiętnik spełniający obecnie rolę magazynu środków chemicznych, a także remizy strażackiej. Te ostatnie wybudowane zostały około 1886 roku. Gorzelnia zbudowana została z cegły czerwonej pełnej palonej. Jej ściany dochodzą do 50 cm grubości i nie zostały otynkowane, natomiast wyraźnie zaznacza się podmurówka z polnego kamienia w stylu zwanym murem cyklopowym, gdzie kamień polny wzięto prosto z pola i nie poddano żadnej obróbce. Na elewacjach widoczne są gzymsowe zdobienia. Wewnątrz budynek posiadał własną kotłownię, magazyn spirytusu, słodownię, zbiornik melasy, kartoflarz i płuczkę, halę fermentacyjną, zalewnię, drożdżownię, halę aparatury i pomieszczenia odprawy spirytusu. Niestety do dzisiaj nie zachowały się żadne zabytkowe elementy dawnego wyposażenia. Około 200 metrów na wschód od gorzelni usytuowane są, połączone ze sobą, trzy budynki mieszkalne, w których pierwotnie znajdowała się leśniczówka należąca do folwarku. Budynki te również zbudowane zostały w II połowie XIX wieku.

4. Stajnia i magazyn

Adres	Dębowo ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki
Rejestr zabytków	A/227/1-8 z 15.06.1987 r.
Działka ewidencyjna	169
Obecna funkcja obiektu	Magazyn
Stan zachowania	Dobry
Datowanie	1895 r.

5. Żrebiętnik

Adres	Dębowo ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki
Rejestr zabytków	A/227/1-8 z 15.06.1987 r.
Działka ewidencyjna	169
Obecna funkcja obiektu	Remiza
Stan zachowania	Dobry
Datowanie	1895 r.

6. Owczarnia

Adres	Dębowo ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki
Rejestr zabytków	A/227/1-8 z 15.06.1987 r.
Działka ewidencyjna	169
Obecna funkcja obiektu	owczarnia
Stan zachowania	Dobry
Datowanie	1895 r.

7. Stodoła

Adres	Dębowo ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki
Rejestr zabytków	A/227/1-8 z 15.06.1987 r.
Działka ewidencyjna	169
Obecna funkcja obiektu	Stodoła
Stan zachowania	Dobry
Datowanie	1895 r.

8. Wozownia

Adres	Dębowo ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki
Rejestr zabytków	A/227/1-8 z 15.06.1987 r.
Działka ewidencyjna	
Obecna funkcja obiektu	Magazyn
Stan zachowania	Dobry
Datowanie	1895 r.

9. Stajnia

Adres	Dębowo ul. Bohaterów 4, 89-110 Sadki
Rejestr zabytków	A/227/1-8 z 15.06.1987 r.
Działka ewidencyjna	169
Obecna funkcja obiektu	Magazyn
Stan zachowania	Dobry
Datowanie	1895 r.

10. Zespół pałacowy

Adres	Samostrzel, 89-110 Sadki
Rejestr zabytków	38/A z 21.07.1970 r.
Działka ewidencyjna	3/3 5/3
Obecna funkcja obiektu	Pałac i Park
Stan zachowania	Zaniedbany
Datowanie	XVII 1880r

W roku 1429 właścicielem Samostrzela był Grzymisław, przez historyków uznawany za

protoplastę rodu Samostrzelskich. Ostatnim z rodu Samostrzelskich był Paweł, fundator drewnianego kościoła w Sadkach, zmarły prawdopodobnie w 1587 roku. Wymarcie rodu Samostrzelskich spowodowało, iż wieś wraz z przynależnymi do niej osadami była kolejno we władaniu rodzin: Orzelskich, Grudzińskich, Opalińskich i Łąckich, a w roku 1698 cały klucz samostrzelski z wsiami: Mrozowo, Kraczk, Żelazno kupił Piotr z Bnina Bniński. W tej rodzinie majątek pozostawał do II wojny światowej.

Zewnętrznym miernikiem świetności rodu Bnińskich miał się stać pałac, który traktowano, jako rodowe gniazdo. Budowę pałacu rozpoczął Piotr Bniński, a kontynuował jego syn Wojciech. Pałac powstał w latach 1740-1749, a jego architektem był Merkier ze Szczecinka. Pałac zlokalizowano na północ od wsi i zabudowy folwarcznej w malowniczej, krętej dolinie Rokitki. Wcześniej istniał w tym miejscu dwór, zniszczony w czasie najazdu szwedzkiego w XVII wieku.

Budynek pałacowy powstał na rzucie litery "E", elewacją frontową zwrócony na południe. Z pierwotnego wyglądu budynku, elewacja ta zachowała się najlepiej. Tu też, w ryzalicie środkowym, umieszczono główne wejście do pałacu. Inaczej natomiast rozwiązano elewację ogrodową. W partii centralnej umieszczono owalny ryzalit, występujący nieco przed budynek, a z obu jego stron dodano boczne, prostokątne ryzality, również wychodzące nieco poza boczne ściany pałacu. Budynek miał obszerne piwnice przykryte sklepieniami kolebkowymi z lunetami, a centralnie usytuowana sień przecinała jego korpus na przestrzał. Z obu stron sieni mieściły się pomieszczenia w układzie amfiladowym (prześciowym). Na piętrze, nad sienią, znajdował się reprezentacyjny salon.

Przebudowa przeprowadzona około 1830 roku według projektu Karola Fryderyka Schinkla, nadała obiektowi charakter klasycystyczny. Z obu stron pałacu powstały przybudówki, cofnięte nieco w stosunku do elewacji frontowej pałacu. W przybudówce na piętrze od strony wschodniej powstała loggia, pełniąca funkcję widokową, a na piętrze ryzalitu - balkon widokowy z wejściem z salonu. Ostatecznie amfiladowy układ pałacu został zlikwidowany na rzecz obszernych holów i korytarzy, koncertowej sali rotundowej, dużych salonów czy mniejszych pokoi wypoczynkowych. Wszystko przyozdobione było marmurami, drogocenną boazerią i dziełami sztuki. Eliptyczną salę na parterze powiązano z parkiem, wybijając w owalnym ryzalicie środkowym trzy otwory wyjściowe, przekształcając salę w pomieszczenie typu sala terrena, zapewniające powiązanie wnętrza rezydencji z parkiem. Prace budowlane objęły także pomieszczenia piwnicy, które pod wschodnią częścią budynku uległy całkowitemu przekształceniu.

Największe zmiany w pałacu i jego otoczeniu nastąpiły około 1880 r. za czasów Ignacego Bnińskiego i jego żony Emilii z Korzbok-Łąckich. Kolejnej przebudowy pałacu podjął się wybitny cesarski architekt Franz Schwechten, natomiast otoczenia, jeden z najlepszych europejskich architektów od parków i ogrodów - Francuz Edward André oraz dendrolog - Belg Beisenso de Kolono. Zmianom uległ dach i elewacje pałacu, łącznie z wykończeniem otworów wejściowych i okien. Ryzalit ogrodowy oraz przybudówki boczne pałacu otrzymały attykę balustradową. Przy ryzalicie zachodnim dodano parterową pergolę. Znaczne prace objęły wnętrza pałacu: sień podzielono na dwie - nierównej wysokości - części, połączone schodami. Zachowane fragmenty świadczą, że w wystroju wprowadzono elementy neorenesansowe jak np. sufity kasetonowe. Powiększono i przekomponowano założenie parkowe - mianowicie założono ogród tarasowy, usytuowany na stoku wzgórza, na którym wzniesiono pałac. Do 1939 r. zespół pałacowo-parkowy w Samostrzelu uważany był za jedną z najwspanialszych rezydencji rodowych Polski północnej.

W obecnym kształcie główna, trzynastoosiowa fasada pałacu, zwrócona na południe, poprzedzona jest okazałym gankiem z czterema kolumnami doryckimi, podtrzymującymi taras pierwszego piętra. Po żeliwnej balustradzie tarasu - utrzymanej w konwencji klasycyzmu, nie ma już śladu. Kondygnację przyziemia ozdobiono boniowaniem. Ryzalit środkowy, podobnie jak dwa ryzality boczne, otrzymał zwieńczenie w postaci trójkątnych tympanonów. Odnajdujemy w nich wizerunek Orła Białego - pośrodku, zaś w tympanonach bocznych motywy heraldyczne z herbami Łódzia-Bnińskich i Korzbok-Łąckich. Z kolei trzy zamknięte arkadowo reliefy nadokienne ryzalitu środkowego wypełnia roślinna dekoracja stiukowa. Wszystkie ryzality elewacji południowej ujęte są w narożnikach pilastrami.

W okresie zaborów Samostrzel stał się ostoją polskości - organizowano tu regularnie zebrania patriotyczne, których symbolem mogą być takie postacie, jak Chłapowscy,

S. Garczyński i A. Mickiewicz. W 1921 roku przebywał tu Józef Piłsudski (co upamiętnia zachowana fotografia). W pałacowych wnętrzach rozbrzmiewał głos goszczącego Jana Kiepury. Pod patronatem hrabiny Bnińskiej działała placówka PCK, Stowarzyszenie Młodych Polek oraz parafialny "Caritas". Właściciel Samostrzelaw latach międzywojennych, Ignacy Bniński, posiadał bezcenną kolekcję obrazów, porcelany, starodruków itp. Szczycił się zwłaszcza oryginalnym portretem ostatniego króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Niestety zbiory w czasie II wojny światowej uległy rozproszeniu: część zagarnęli Niemcy, a resztę Rosjanie. W samym pałacu w latach 1940-1943 przeprowadzono remont, przeznaczając go na szpital wojskowy. Ta decyzja przyczyniła się do

dewastacji samego obiektu i jego otoczenia.

Ogród tarasowy w Samostrzelu zaliczany był do najbogatszych i najwspanialszych tego typu kompozycji na ziemiach polskich, naśladujący włoskie ogrody renesansowe i nawiązujący do słynnych ogrodów tarasowych z XVI wieku w Tivoli nieopodal Rzymu.

Do dzisiaj z ciekawego, wiekowego drzewostanu zachowało się na powierzchni 26 ha parku około 500 drzew, określonych na wiek około 180-190 lat. Są to głównie lipy, jesiony, klony, buki oraz dęby. Z iglaków znajdziemy sosnę pospolitą, choinę kanadyjską, cis pospolity, kosodrzewinę, modrzew europejski, oraz świerki pospolite i kłujące. Miano pomników przyrody uzyskały rosnące tu cztery białe topole, trzy jesiony wyniosłe, pięć dębów szypułkowych, dwa buki pospolite, wiąz szypułkowy, klon pospolity, dąb szypułkowy - piramidalny, klon jawor, kasztanowiec biały oraz lipa drobnolistna.

Po wojnie, w latach 1947-1982 funkcjonowała tu szkoła rolnicza, a w 1985 roku rozpoczął się remont, który przerwano w 1990 roku i od tego czasu zabytkowy pałac pozostawał bez właściciela. Przez lata opiekował się nim społecznie Tadeusz Przyborowski, mieszkaniec Samostrzela. W 2004 r. zespół pałacowo-parkowy przejęła Agencja Mienia Wojskowego i Ministerstwo Obrony Narodowej. W 2014 roku zespół został sprzedany w ręce prywatne.

11. Kościół rzymsko-katolicki parafii Św. Wojciecha

Adres	Sadki, ul. Kasztanowa 2, 89-110 Sadki
Rejestr zabytków	AKI 11/275
Działka ewidencyjna	3/3 5/3
Właściciel	Parafia Rzymsko-Katolicka p.w. św. Wojciecha
Obecna funkcja obiektu	Kultowa
Stan zachowania	Dobry
Datowanie	Okolo XVII w.

Historia tej budowli sięga czasów panowania Bolesława Chrobrego w Polsce. Legenda głosi, że za rządów Bolesława Chrobrego podążał z Polski ku pogańskim Prusom misjonarz biskup Wojciech i z ich rąk - za naruszenie miejsca kultu - zginął. Wysłani przez Bolesława Chrobrego posłowie wykupili ciało męczennika na wagę złota. Tradycja przekazuje nam wiadomości jakoby kondukt żałobny z ciałem biskupa Wojciecha, podążający z Prus do Gniezna, zatrzymał się w Sadkach. Na miejsce postoju Bolesław Chrobry wybrał najwyższy punkt miejscowości. Nakazał także swym sługom, aby w miejscu odpoczynku orszaku pobudowali świątynię, której jako patrona nadano biskupa Wojciecha.

Pierwsze fakty historyczne o miejscowości Sadki, jako wsi królewskiej zostały przekazane przez księcia wielkopolskiego Przemysła II w Kodeksie Wielkopolskim pod datą 1288 rok. Natomiast pierwszą historyczną wzmiankę o kościele znajdujemy w dokumentach z XV wieku (1411 r.). Polską rządził wtedy Władysław Jagiełło. W owym czasie w Sadkach znajdował się drewniany kościół, który w 1547 roku uległ spaleni. W tym samym roku w miejscu pogorzeliska zbudowano kościół, którego fundatorem był Paweł Samostrzelski. Przez 163 lata kościół ten służył wiernym. W 1711 roku decyzją archidjakona Jezierskiego, oficjała kamieńskiego, świątynię rozebrano ponieważ groziła zawaleniem. Z inicjatywy Piotra

Bnińskiego, właściciela dóbr Samostrzelskich podjęto budowę nowej świątyni, która przetrwała 38 lat.

Nową kartę historii kościoła pod wezwaniem Świętego Wojciecha w Sadkach zapisał ksiądz Wawrzyniec Brzeziński, który otrzymał "prezentę na beneficjum Sadkowskie od króla polskiego Augusta III". Od dnia przybycia do Sadek (06 lipca 1740 r.) proboszcz Wawrzyniec Brzeziński dążył do wybudowania nowego murowanego kościoła. Prośby kierowane do króla Augusta III Sasa nie zostały pozytywnie rozpatrzone. Pomocy proboszczowi Sadkowskiemu odmówił także starosta nakielski Jakub Działyński, mimo że formalnie odpowiadał za stan techniczny kościołów w swoim starostwie. Fundatorem murowanego kościoła został dziedzic dóbr Samostrzelskich Wojciech Bniński. Prace rozpoczęto po żniwach w 1748 roku. Dnia 18 października 1748 roku o godzinie dziewiątej rano przy starym kościele i znajdującym się nieopodal cmentarzu pojawiły się pierwsze wozy zwożące kamienie pod fundamenty. Jak prastary obyczaj nakazywał, pierwszy do pracy przystąpił fundator Wojciech Bniński. Prace przygotowawcze trwały do 20 lipca 1749 roku. Tego dnia, bowiem architekt Merkier ze Szczecinka wyznaczył fundamenty kościoła. W miesiąc później 21 sierpnia 1749 roku odbyło się uroczyste poświęcenie i wmurowanie kamienia węgielnego. Po uroczystym nabożeństwie fundator Wojciech Bniński i ksiądz Stefan Chrzastowski, opat cystersów w Koronowie umieścili kamień "prosto za wielkim ołtarzem".

Sadkowski kościół wznosiło pięciu architektów: Merkier ze Szczecinka, Paweł Pilgram pochodzący z Czech (skończył sklepienie kościoła), Dawid Fecell, magister Gottfried Obereich z Chojnic (dokończył budowę wieży, kaplicę świętego Krzyża, w której wystawił murowany ołtarz), Andrzej Sztychel z Bydgoszczy (w 1773 roku podpisał kontrakt na dokończenie budowy). Prace ciesielskie zlecone Janowi Bullerz z Sempolna, ukończono w 1755 roku. Wnętrze świątyni w całości wykonano w stylu barokowym. Większość elementów wewnątrz kościoła wykonał snycerz Efreim Gerlach z Chełmna. Jego dziełem jest: ołtarz główny, kratki przy głównym ołtarzu, ambona z 1765 roku, chrzcielnica i arkus, ołtarze boczne: Najświętszej Marii Panny i świętego Jana Nepomucena. W 1765 roku zamontowano organy będące dziełem Wojciecha Olszyńskiego z Bydgoszczy. Figura ukrzyżowanego Pana Jezusa w ołtarzu bocznym pochodzić ma z klasztoru cystersów w Koronowie. Opat zakonu cystersów Stefan Chrzastowski miał w 18 października 1752 roku podarować tę figurę budującemu się kościołowi w Sadkach, na prośbę Anny Bnińskiej córki Wojciecha. Jednak datowanie obecnego krzyża w kościele Św. Wojciecha (na podstawie decyzji o wpisie krzyża do rejestru zabytków ruchomych z 10.05.2010 roku) nie potwierdza tej informacji. Krzyż obecny

pochodzi z XVII/XVIII wieku.¹² Koszty budowy i wystroju wnętrza kościoła pokrywał fundator Wojciech Bniński, jego syn Konstanty, mieszkańcy Krajny i Wielkopolski. Oprócz datków pieniężnych na rzecz kościoła przekazywano wota. W 1798 roku wota te przekazano złotnikowi chojnickiemu Felszowi, który wykonał z nich monstrancję.

W latach 1772 - 1918 kiedy Rzeczpospolita była pod zaborami, kościół w Sadkach pełnił ważną funkcję w podtrzymywaniu tożsamości narodowej Polaków. Wśród zasłużonych na tym polu byli: ksiądz Stanisław Lemieź, uczestnik powstania 1848 roku, zwany "starym kosynierem" oraz ksiądz Ludwik Robowski, organizator biblioteki parafialnej i kółek rolniczych. W 1918 roku, kiedy Polska odzyskała niepodległość, pracę duszpasterską w kościele pod wezwaniem świętego Wojciecha w Sadkach pełnili: ksiądz Ludwik Robowski, będący jednocześnie dziekanem nakielskim oraz ksiądz Leon Kaja, który w latach 1934 - 1939 był wydawcą Rocznika Parafialnego Parafii Sadkowskiej. W okresie dwudziestolecia międzywojennego kościół parafialny w Sadkach pełnił ważną rolę kulturotwórczą. Wokół niego powstawały i funkcjonowały organizacje, m. in. Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej, Stowarzyszenie Młodych Polek. Nowy okres w dziejach kościoła rozpoczął dzień 01 września 1939 roku, kiedy to hitlerowskie Niemcy dokonały agresji na Polskę. Niemcy przystąpili do likwidowania "polskiego elementu przywódczego". Wśród skazanych na śmierć znalazł się proboszcz parafii ksiądz Leon Kaja. Według informacji mieszkańców, hitlerowcy w okresie okupacji skradli dwa dzwony oraz zniszczyli większość akt parafialnych.

Okupacja hitlerowska zakończyła się w Sadkach z chwilą ich wyzwolenia 26 stycznia 1945 roku. Z nastaniem niepodległości pracę duszpasterską w parafii Sadki pełnili: ksiądz Wiktor Kasprzak, ksiądz Ludwik Wzięch, ksiądz Józef Mecha, ksiądz Alojzy Święciochowski. Od dnia 30 września 1980 roku proboszczem był ksiądz Jan Nowak. Od zakończenia II wojny światowej dokonano w kościele i jego otoczeniu wielu zmian: wieżę i dach pokryto cynkową blachą, zainstalowano ogrzewanie, przeprowadzono gruntowne malowanie świątyni, położono posadzkę.

Spośród wielu uroczystości religijnych, które odbyły się w kościele p.w. Świętego Wojciecha w Sadkach, najważniejszymi były: nawiedzenie parafii przez kopię obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej (w dniach 18 - 19 październik 1978 r.) oraz nawiedzenie przez relikwie świętego Wojciecha.

¹²Szczegółowe informacje nt. krzyża w kościele znajdują się w dalszej części opracowania, s. 108 i 109.

Na uwagę zasługuje fakt, że podziemia kościoła stały się miejscem pochówku rodziny Bninskih, których losy były związane z historią świątyni.

12. Cmentarz Rzymsko-katolicki parafii św. Wojciecha

Adres	Sadki ul. Kasztanowa 3, 89-110 Sadki
Rejestr zabytków	A/234
Działka ewidencyjna	269
Właściciel	Parafia Rzymsko-Katolicka p.w. Św. Wojciecha
Obecna funkcja obiektu	Cmentarz
Stan zachowania	Dobry
Datowanie	Pierwsza połowa XIX wieku

Na cmentarzu parafialnym w Sdkach znajduje się zbiorowa mogiła pomordowanych przez Niemców mieszkańców gminy Sadki w listopadzie 1939 r. i grób powstańca wielkopolskiego Floriana Kmeciaka - bestialsko zamordowanego przez Grenzschutz 6 maja 1919 r. pod Ostrówcem. Ponadto na uwagę zasługują takie pomniki jak:

- Nagrobek Małgorzaty Szulcowej zm. 1934 r.;
- Płyta nagrobna Ks. Stanisława Lemieża zm. 1902 r.;
- Krzyż nagrobny Bartłomieja Susały zm. 1883 r.;
- Krzyż nagrobny Konstancji Kosteckiej zm. 1881 r.;
- Nagrobek Stanisława Warchlińskiego zm. 1903 r. ;
- Mauzoleum rodziny Rabowskich początek XX wieku - (wpisany do rejestru zabytków)
- Postument z krzyżem nagrobka Katarzyny z Lemieżów Krotofil- (wpisany do rejestru zabytków)

Nagrobek Rodziny Robowskich - wpisany do rejestru zabytków

Nagrobek Floriana Kmieciaka - wpisany do rejestru zabytków

Nagrobek Małgorzaty Szulc - wpisany do rejestru zabytków

Nagrobek ks. Stanisława Lemieźa - wpisany do rejestru zabytków

Załącznik V Zabytki ruchome Gminy Sadki

(źródło : dane od Gminy Sadki, pozyskane i opracowane przez WKZ Toruń i przekazane autorowi)

Załącznik stanowi integralną część decyzji Kujawsko - Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu z 10 maja 2010 r., znak: WUOZ/T/RZNR.4154-11/2010, (WUOZ/T/DKI-IB-8/1986/2009) w sprawie wpisania do rejestru zabytków wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Wojciecha w miejscowości Sadki, gm. Sadki, pow. nakielski -nr rejestru zabytków województwa kujawsko - pomorskiego B/251/1-91

1. Ołtarz główny - po 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, ołtarz typu architektonicznego, z sarkofagową mensą, płaskorzeźbionym antependium zdobionym ornamentem rocaillowym; na osi mensy tron na monstrancję z paludamentem i koroną ;jednokondygnacyjne retabulum, w części środkowej płaska wnęka zamknięta łukiem wklęsło-wypukłym w której obraz św. Wojciech adorujący Matkę Bożą z Dzieciątkiem; partie boczne z ustawionymi po linii diagonalnej kolumnami i półkolumnami (po dwie z każdej strony) o kapitelach pseudokorynckich, posadowione na wysokich dwustopniowych cokołach zdobionych płycinami i ornamentem rocaillowym; od strony zewnętrznej pełnoplastyczne figury św. Stanisława (?) Biskupa (po lewej) i Wojciecha (?) Biskupa (po prawej), wsparte na wolutowych konsolach; na kolumnach szerokie, profilowane belkowanie; na belkowaniu, ponad kolumnami, pełnoplastyczne figury półleżących aniołów, wsparte na łukach gzymsu; na belkowaniu, ponad obrazem, pełnoplastyczne figury putt w pozycjach półkłęzących; w partii zwieńczenia chrystogram IHS otoczony wiązkami prostych promieni; wokół główki anielskie na skrzydłach wśród obłoków; powyżej ażurowa konstrukcja z udrapowaną materią; materiał i technika:

drewno, snycerka, polichromie, złocenie; wymiary: 910x5 80 x 150 cm

2. Obraz św. Wojciech adorujący Matkę Bożą z Dzieciątkiem - 1881 r., neobarok, autor: T. Szpetkowski, Poznań, umieszczony w ołtarzu głównym, w środkowej partii retabulum;

materiał i technika: olej, płótno; wymiary: 385 x 190 cm

3. Rzeźba św. Stanisław (?) Biskup - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, ; Chełmno, umieszczona w retabulum ołtarza głównego w partii środkowej, po lewej stronie, na tle pary kolumn; materiał i technika: drewno, polichromia;

wymiary: 200 x 64 x 40 cm, podstawa- 30 x 33 cm

4. Rzeźba św. Wojciech (?) Biskup - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno; umieszczona w retabulum ołtarza głównego w partii środkowej, po prawej stronie, na tle pary

kolumn;

materiał i technika: drewno, polichromia; wymiary: 200 x 60 x 40 cm, podstawa - 29 x 32 cm

6. Rzeźba Anioł - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno; dwie figury aniołów umieszczone w partii zwieńczenia ołtarza głównego, po obu stronach płaskorzeźbionej tablicy z chrystogramem IHS;

materiał i technika: drewno, polichromia, złocenie; wymiary: dł. ok. 120 cm, szt.: 2

7. Rzeźba Putto - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno; dwie figury ». . putt umieszczone w partii zwieńczenia ołtarza głównego, po obu stronach płaskorzeźbionej tablicy z chrystogramem IHS;

materiał i technika: drewno, polichromia, złocenie; wymiary: wys. 65 cm , szt.: 2

8. Ołtarz boczny lewy p.w. Najświętszej Panny Marii Niepokalanie Poczętej - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno; ołtarz typu architektonicznego, z sarkofagową mensą, płaskorzeźbionym antependium zdobionym ornamentem rocaillowym; na osi mensy czworoboczne tabernakulum z wypukłą ścianką frontową, zdobioną reliefowym motywem - kielich z hostią; jednokondygnacyjne retabulum, w części środkowej płaska wnęka zamknięta łukiem wklęsło-wypukłym, w której obraz Najświętszej Panny Marii Niepokalanie Poczętej; partie boczne z ustawionymi po linii diagonalnej kolumnami i półkolumnami (po dwie z każdej strony) o kapitelach pseudokorynckich, posadowione na wysokich dwustopniowych cokołach zdobionych płycinami i ornamentem rocaillowym; od strony zewnętrznej pełnoplastyczne figury św. Jana (po lewej) i św. Judy Tadeusza (po prawej), wsparte na wolutowych konsolach; część środkową retabulum flankują ażurowe uszaki z główkami anielskimi; na kolumnach szerokie, profilowane belkowanie; na belkowaniu, ponad kolumnami, pełnoplastyczne figury aniołów; w partii zwieńczenia płaskorzeźbiona scena - Komunia św. Pustelnika (Onufrego?); powyżej ażurowa, dekoracyjna rama z półpostacią anioła;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromie, złocenie; wymiary: 660 x 320 x 94 cm

9. Obraz Najświętsza Panna Maria Niepokalanie Poczęta - 1742 (?) r., rokoko, autor:

malarz Heflik z Poznania, sukienka - złotnik toruński, umieszczony w ołtarzu bocznym lewym, w środkowej partii retabulum;

materiał i technika: olej, deska; sukienka - srebrna, trybowana, częściowo złocona;

wymiary: 117 x 72 cm

10. Rzeźba św. Jan Ewangelista - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, umieszczona w retabulum ołtarza bocznego lewego po lewej stronie, po zewnętrznej linii

kolumn, na tle uszaka; materiał i technika: drewno, polichromia;

wymiary: 160 x 54 x 38 cm, podstawa - 25 x 20 cm

11. Rzeźba św. Juda Tadeusz - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, umieszczona w retabulum ołtarza bocznego lewego po prawej stronie, po zewnętrznej linii kolumn, na tle uszaka;

materiał i technika: drewno, polichromia; wymiary: 158 x 50 x 31 cm

12. Rzeźba Anioł - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, dwie figury ' aniołów umieszczone w partii zwieńczenia ołtarza bocznego lewego, po obu stronach płaskorzeźbionej sceny - Komunii św. Pustelnika (Onufrego?);

materiał i technika: drewno, polichromia, złocenia; wymiary: wys. ok. 100 cm, szt.: 2

13. Płaskorzeźba ze sceną Komunii św. Pustelnika (Onufrego?) - 1758-1767 r., rokoko, - autor: Efraim Gerlach, Chełmno, umieszczona w zwieńczeniu ołtarza bocznego lewego;

materiał i technika: drewno, polichromia, złocenie; wymiary: 120 x 86 cm

14. Ołtarz boczny prawy p.w. św. Jana Nepomucena - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, ołtarz typu architektonicznego, z sarkofagową mensą, płaskorzeźbionym antependium zdobionym ornamentem rocaillowym; bliźniaczy ołtarz do ołtarza prawego p.w. Najświętszej Panny Marii Niepokalanie Poczętej; w polu środkowym wnęki obraz św. Jan Nepomucen, flankowany ustawionymi na wysokim cokole, w skrajnych osiach pełnoplastycznymi figurami św. Walentego (po lewej) i św. Szczepana (po prawej); w partii zwieńczenia płaskorzeźbiona scena - św. Wawrzyniec;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromie, złocenie; wymiary: 660 x 280 x 140 cm

14. Obraz św. Jan Nepomucen - 2. poł. XVIII w., rokoko, autor: warsztat nieznany, umieszczony w ołtarzu bocznym prawym, w środkowej partii retabulum;

materiał i technika: olej, płótno; wymiary: 110 x 72 cm

15. Rzeźba św. Walenty - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, »5 umieszczona w retabulum ołtarza bocznego prawego po lewej stronie, po zewnętrznej linii kolumn, na tle uszaka;

materiał i technika: drewno, polichromia, złocenie; wymiary: 120 x 46 x 44 cm, podstawa - 24 x 21 cm

16. Rzeźba św. Szczepan - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, f", umieszczona w retabulum ołtarza bocznego prawego po prawej stronie, po zewnętrznej linii

kolumn, na tle uszaka;

materiał i technika: drewno, polichromia; wymiary: 122 x 50 x 28 cm, podstawa - 22 x 24 cm

17. Rzeźba Anioł - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, dwie figury aniołów umieszczone w partii zwieńczenia ołtarza bocznego prawego, po obu stronach płaskorzeźbionej sceny z wizerunkiem św. Wawrzyńca;

materiał i technika: drewno, polichromia, złocenia; wymiary: wys. 92 cm, szt.: 2

18. Rzeźba św. Wawrzyniec - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, umieszczona w zwieńczeniu ołtarza bocznego prawego;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia, złocenie; wymiary: 132 x 92 cm

19. Ołtarz w kaplicy p.w. św. Krzyża - 1760 r., rokoko, autor: Gotfryd Oberreich, Chojnice, oraz Efraim Gerlach, Chełmno (wyk.), ołtarz architektoniczny, z sarkofagową mensą, której frontową ściankę zdoł stylizowany, symetryczny ornament roślinny; w środkowej części retabulum, płaska wnęka zamknięta łukiem wklęsło-wypukłym w której krucyfiks z figurą Ukrzyżowanego Chrystusa; po bokach po trzy pełnoplastyczne kolumny o kapitelach pseudokorynckich, posadowione na wysokich dwustopniowych cokołach zdobionych płycinami z ornamentem rocaillowym; na kolumnach szerokie, profilowane belkowanie; na belkowaniu, ponad kolumnami, pełnoplastyczne figury putt; krawędź zwieńczenia o profilu wklęsło wypukłym, zamknięte łukiem koszowym; w partii zwieńczenia serce z koroną cierniową w otoczeniu glorii z wiązek prostych promieni, między którymi dwie główki anielskie na skrzydłach;

materiał i technika: kamień, drewno, snycerka, polichromie, złocenie; wymiary:

605 x 420 x 106 cm

20. Rzeźba krucyfiks - 2. poł. XVII w.(istnieją wątpliwości w datowaniu; z niektórych, niesprawdzonych źródeł, ma wynikać ,ze krzyż jest starszy o około 300 lat[...]) , barok, autor: nieznany; umieszczony we wnęcie w środkowej części retabulum ołtarza w kaplicy p.w. św. Krzyża; materiał i technika: drewno, polichromia; wymiary: 230 x 176 x 42 cm

Rocznik Parafialny podaje: "Figura ukrzyżowanego Pana Jezusa (...) w ołtarzu wystawiona, pochodzi z kościoła Ojców Cystersów, konwentu koronowskiego. Według opisu X. Brzezińskiego figura ta była najpierw w wielkim ołtarzu w klasztorze w Koronowie umieszczona już więcej niż od 500 lat (...). Roku 1752 figura ta na usilną prośbę panny Anny Bnińskiej (...) została подарowana przez opata X. Stefana Chrzastowskiego kościołowi w Sadkach za wyraźną zgodą całego zgromadzenia zakonnego, wprowadzie trochę niechętnie, ponieważ tenże Chrystus ukrzyżowany tyle już wieków był ozdobą klasztoru w Koronowie. Dnia 18 października 1752 r.

figura ta w uroczystej procesji wielkiej radości ludu wiernego do kościoła w Sadkach została wprowadzona" (Rocznik Parafialny Parafii Sadkowskiej, nr 4, Wydawca: X. Proboszcz Leon Kaja w Sadkach). Jednak datowanie obecnego krzyża w kościele św. Wojciecha nie potwierdza tej informacji. Decyzja w sprawie wpisania do rejestru zabytków elementów wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Wojciecha w Sadkach z dn. 10 maja 2010 roku, karta krucyfiksu przygotowana przez mgr Barbarę Chojnicką oraz „Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. XI: Dawne woj. bydgoskie, z. 20: Wyrzyska, Nakło i okolice", oprac. T. Chrzanowski i M. Kornecki, Warszawa 1980, s.39 datują krucyfiks na XVII w.

21. Rzeźba Putto - 1758-1767 r., rokoko, autor: Gotfryd Oberreich Chojnice (proj.), Efraim Gerlach, Chełmno (wyk.), dwie figury putt umieszczone w partii zwieńczenia ołtarza w kaplicy p.w. św. Krzyża, po obu jego stronach;

materiał i technika: drewno, polichromia, złocenia; wymiary: wys. 70 cm, szt. 2

22. Ambona - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno; ambona przyścienna, typu kosзовego, ze schodami, z rozbudowanymi zapiekiem i baldachimem; ustawiona przy łuku tęczowym, przy północnej ścianie prezbiterium; kosz ambony czworoboczny z szerokim, profilowanym parapetem, u dołu przybierający formę baniastą; schody kosza osłonięte barierą; kosz i balustrada wypełnione płycinami z dekoracją rocaillową; zapiecek wysoki w formie tablicy, której ściankę wypełnia płaskorzeźbiona figura Chrystusa Salvatora w szerokim rocaillowym obramieniu, flankowanym paludamentem; w górnej partii zapiecka po obu stronach, pełnoplastyczne figury aniołów; baldachim ambony ośmioboczny, wzbogacony materiały z lambrekinami; w partii zwieńczenia pełnoplastyczne figury Personifikacji kontynentów; powyżej figura pełnoplastyczna przedstawiająca anioła siedzącego na globie kosmosu; w podniebieniu baldachim Gołębica Ducha Świętego;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia, złocenia; wymiary: 600 x 190 x 180 cm

23. Płaskorzeźba Chrystus Salvator - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, płaskorzeźba z figurą Chrystusa umieszczona na zapieku ambony, usytuowana na wolutowej konsoli, zdobionej motywem rozłożonych liści;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia, złocenie; wymiary: rzeźba- 96 x 37 x 16 cm; zapiecek- 145 x 87 cm

24. Rzeźba Anioł - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, dwie figury aniołów umieszczone pod baldachimem ambony, po zewnętrznych stronach zapiecka;

materiał i technika: drewno, polichromia, złocenie; wymiary: 80 x 70 x 50 cm, szt.: 2

25. Rzeźba Personifikacja Kontynentów - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach,

Chełmno, cztery figury uosabiające Personifikacje kontynentów (Europa, Azja, Afryka i Ameryka) umieszczone na baldachimie ambony, ustawione na wolutowe zwiniętych gzymsach; materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia; wymiary: wys. 70 cm, szt.: 4

26. Rzeźba Anioł siedzący na globie kosmosu - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno; umieszczona w zwieńczeniu baldachimu ambony;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia, złocenie; wymiary: wys. 96 cm

27. Chrzcielnica - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, chrzcielnica typu kielichowego, przyścienna, z rozbudowanymi zapieckiem i baldachimem; ustawiona przy łuku tęczowym od strony południowej; chrzcielnica o sześciobocznym przekroju - czaszy z pokrywą, trzonu i podstawy; czasza wybrzuszona ze ściankami zdobionymi ornamentem rocaillowym; trzon zdobiony wolutami połączonymi z liśćmi akantu i lambrekinami; zapiecek chrzcielnicy wysoki w formie płaskiej tablicy, którą wypełnia płaskorzeźbiona scena „Chrztu w Jordanie” otoczona szerokim obramieniem, flankowana paludamentem; w górnej partii zapiecka, po obu jego stronach, pełnoplastyczne figury aniołów; baldachim ośmioboczny, u podstawy zdobiony szerokim, profilowanym belkowaniem, wzbogaconym ułożoną materią z lambrekinami; w zwieńczeniu pełnoplastyczne figury aniołów oraz Personifikacje kontynentu; powyżej pełnoplastyczna figura „Anioł siedzący na globie kosmosu”; w podniebieniu pełnoplastyczna sylweta Gołębicy Ducha Świętego w wiążkach prostych promieni;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia, złocenie; wymiary: chrzcielnica - wys. 184 cm, 0 czaszy 68 cm, 0 podstawy 50 cm, zapiecek: 600 x 190 cm

28. Płaskorzeźba ze sceną Chrztu w Jordanie - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, płaskorzeźba ze sceną Chrztu w Jordanie umieszczona na zapiecku chrzcielnicy; w dolnej partii, obejmującej około połowę pola sylwetka Chrystusa i św. Jana Chrzciciela, zwrócone ku sobie; po lewej postać Chrystusa, pochylona, ręce skrzyżowane na piersiach; po prawej sylwetka Jana Chrzciciela w ujęciu en trois quarts w lewo z rękoma wzniesionymi nad głową Jezusa, w prawej dłoni naczynie na wodę, złożone; w górnej partii sylwetka Boga Ojca wyłaniająca się zza skłębionych obłoków z dwiema główkami anielskimi na skrzydłach; materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia, złocenie; wymiary: 200 x 90 cm

29. Rzeźba Anioł - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, dwie figury aniołów umieszczone pod baldachimem chrzcielnicy, po zewnętrznych stronach zapiecka;

materiał i technika: drewno, polichromia, złocenie; wymiary: 90 x 50 x 30 cm, szt.: 2

30. Rzeźba Anioł - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, cztery figury

/aniołów umieszczone na baldachimie chrzcielnicy; sylwetki ustawione na wolutowe zawiniętych gzymsach; materiał i technika: drewno, polichromia, złocenie; wymiary: wys. 90 cm, szt.: 4

31. Rzeźba Anioł siedzący na globie kosmosu - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno; umieszczona na zwieńczeniu baldachimu chrzcielnicy; pełnoplastyczna sylwetka usadowiona bezpośrednio na kuli;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia, złocenie; wymiary: wys. 105 cm

32. Prospekt organowy wraz z instrumentem - 1765 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach (?), Chełmno, instrument: firma Bracia Walter z Guhrau, 1889 r., **prospekt organowy** ustawiony samodzielnie na chórze, cofnięty od balustrady balkonu; fasada prospektu architektoniczna, dwukondygnacyjna, dolna partia fasady siedmioosiowa, płaska, podzielona na siedem części, w każdej po dwie płyciny o kształcie prostokąta w układzie wertykalnym, górna partia elewacji wyższa, pięcioosiowa; część środkowa najwyższa, trójdzielna, na osi wysunięta do przodu wieżyczka piszczałkowa, w zwieńczeniu na osi figura pełnoplastyczna króla Dawida; po bokach niższe płaskie wieżyczki od góry zamknięte łukiem wklęsło-wypukłym, w zwieńczeniu figury muzykujących aniołów; po obu stronach partii środkowej niższe, płaskie wieżyczki piszczałkowe, przedzielone pilastrem, zamknięte gierowanym belkowaniem; zewnętrzne wieżyczki, wyższe, występujące do przodu, na wielobocznym belkowaniu figury muzykujących aniołków; wieżyczka środkowa i skrajne na wielobocznych konsolkach, z podobnymi gzymsami; wieżyczki w górnej części przekryte dekoracją rocaillową; górną partię fasady flankują ażurowe uszaki z motywem rocaillowym i kratką regencyjną. Instrument dwunastogłosowy, o trakturze mechanicznej i wiatrownicy stożkowej, napęd miechów nożny i elektryczny; na stole gry plakietka firmowa: „No 191. Gebriider Walter Guhrau”;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia, złocenia, wymiary prospektu: 600 x 420 x 210 cm, wymiary instrumentu: 270x125 cm

33. Rzeźba Muzykujące Anioły - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, cztery figury aniołów umieszczone na zwieńczeniu prospektu organowego;

materiał i technika: drewno, polichromia, złocenie; wymiary: wys. 77 cm, szt.: 4

34. Rzeźba Król Dawid - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, umieszczona w zwieńczeniu prospektu organowego, na osi; materiał i technika: drewno, polichromia; wymiary: 80 x 46 cm

35. Zespół rzeźb usytuowanych na belce tęczowej - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, belka tęczowa z Grupą Ukrzyżowania i aniołami rozpięta w łuku tęczowym;

belka w formie zbliżonej do łuku wklęsło-wypukłego; Grupa Ukrzyżowania na osi belki; pośrodku drewniany krzyż, na którym rozpięte ciało Chrystusa; po obu stronach krzyża figury Matki Bożej (po lewej) i św. Jana Ewangelisty (po prawej) ustawione na zdwojonych cokółkach; na krańcach belki figury aniołów z Anna Christi;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia, złocenie; wymiary: 300 x 645 x 40 cm

36. Rzeźba Chrystus Ukrzyżowany - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, figura umieszczona na osi belki tęczowej;

materiał i technika: drewno, polichromia, złocenia; wymiary: 150 x 105 cm

37. Rzeźba Matka Boża Bolesna - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, figura umieszczona na belce tęczowej, po lewej stronie Ukrzyżowanego Chrystusa, wsparta na dwudzielnym, kwadratowym cokole;

materiał i technika: drewno, polichromia; wymiary: wys. 100 cm

38. Rzeźba św. Jan Ewangelista - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, ^ figura umieszczona na belce tęczowej, po prawej stronie Ukrzyżowanego Chrystusa, wsparta na dwudzielnym, kwadratowym cokole;

materiał i technika: drewno, polichromia; wymiary: wys. 100 cm

39. Rzeźba Anioł z Arma Christi - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, „, , Chełmno, figura anioła z narzędziami męki umieszczona na belce tęczowej, po lewej : stronie Grupy Ukrzyżowania;

materiał i technika: drewno, polichromia, złocenie; wymiary: wys. 75 cm, szt.: 2

40. Konfesjonał - poł. XVIII w., barok, autor/warsztat nieznane, umieszczony na ścianie pn. : nawy; konfesjonał o rozbudowanej formie architektonicznej, typu zamkniętego, zdobiony bogatą dekoracją ornamentalną; partia środkowa wysunięta nieco ku przodowi, obudowana ze wszystkich stron, z niskimi drzwiczkami w dolnej części, zdobionymi motywem rocaillowym oraz tablicami Dziesięciu Przykazań; drzwiczki flankowano listwami z ornamentem roślinnym; powyżej otwór flankowany szerokimi listwami, zdobionymi lambrekinami i wolutowe zwiniętymi liśćmi akantu; od strony frontowej konfesjonał zamknięty łukiem wklęsło-wypukłym; części boczne dla wiernych z klęcznikami, obudowane od frontu i od tyłu ściankami o linii wklęsło-wypukłej; ścianki w dolnych partiach pełne z reliefową dekoracją rocaillową; w górnych - ażurowe, wypełnione kratą z kwiatami z nałożoną dekoracją stylizowanego liścia akantu; konfesjonał na szerokim, profilowanym cokole;

materiał i technika: drewno, snycerka, politura, wymiary: 224 x 188 x 110 cm

41. Balustrada - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, balustrada

o rozbudowanej formie architektonicznej i dekoracji ornamentalnej, oddziela przestrzeń prezbiterium od nawy kościoła; balustrada o linii wklęsło-wypukłej, złożona z ośmiu analogicznych pól w formie prostokąta leżącego, oddzielonych szerokim słupkiem z prostokątną płyciną; w każdym z pól profilowana wnęka, w której ażurowa dekoracja -kratka regencyjna w układzie romboidalnym, zdobiona na zewnątrz szerokim obramieniem ze złożonych, reliefowych motywów rocaillowych; pośrodku kratka podzielona analogicznym ornamentem; dwa pola środkowe, wysunięte do przodu, stanowią drzwiczki; gzyms i parapet balustrady szerokie, profilowane; materiał i technika:

drewno, snycerka, polichromia, złozenie, wymiary: 77 x 920 x 20 - 40 cm

42. Tron dla celebransa - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, tron złożony z tapicerowanego fotela, połączonego z wysokim zapiekiem zwieńczonym koroną podtrzymywaną przez dwa pełnoplastyczne rzeźby putt; stanowi komplet z dwoma taboretami i klęcznikiem;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia, złozenie, wymiary: fotel 142 x 86 x 64 cm, zapiecek 273 x 113 x 8 cm

43. Taboret - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia, złozenie, wymiary: 50 x 53,5 x 53,5 cm, szt: 2

44. Klęcznik - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach, Chełmno, materiał i technika:

drewno, snycerka, polichromia, złozenie, wymiary: 85 x 55 x 50 cm

45. Rzeźba św. Wojciech Biskup - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach (?), Chełmno, figura umieszczona w portalu do zakrystii, po lewej stronie;

materiał i technika: drewno, polichromia; wymiary: 88 x 50 x 30 cm, podstawa 16x16 cm

46. Rzeźba św. Stanisław Biskup - 1758-1767 r., rokoko, autor: Efraim Gerlach (?), Chełmno, umieszczona w portalu do zakrystii, po prawej stronie;

materiał i technika: drewno, polichromia; wymiary: 82 x 40 x 21 cm, podstawa 18 x 13,5 cm

47. Fere tron - 1758-1767 r., rokoko, autor/warsztat nieznany; fere tron z dwustronnym obrazem, w bogatej reliefowej ramie zwieńczonej krzyżem, wspartej na niskiej, czworobocznej podstawie; **obraz - Najświętsza Panna Maria Niepokalanie Poczęta** - Matka Boża ukazana w pozycji stojącej, w zwrocie en trois quarts; w lewej dłoni trzyma gałązkę białych lilii; **obraz - św. Anna Samotrzcę** - postać Marii, ze schyloną głową, trzymająca białą draperię; na prawo postać św. Anny, w pozycji siedzącej, trzymającej nagie Dzieciątko Jezus;

materiał i technika: obramienie - drewno, snycerka, polichromia, złozenie; obrazy - olej, płótno na desce; wymiary: 165 x 113 x 26 cm

48. Płyta nagrobna Pawła Samostrzelskiego - ok. 1560-1580 r., renesans, autor nieznany, [,-g płyta nagrobna właściciela dóbr samostrzelskich, fundatora pierwszego, drewnianego kościoła w Sadkach, zbudowanego w 1547 r., płyta o kształcie prostokąta stojącego, wmurowana w ścianę prezbiterium od strony wschodniej;

materiał i technika: wapień, kamieniarka; wymiary: 215 x 139 cm

49. Epitafium Wojciecha z Bnina Bnińskiego zm. w 1755 r. - po 1755 r., barok, autor sft, nieznany; płyta o kształcie stojącego prostokąta z inskrypcją, wmurowana w ścianę prezbiterium od strony wschodniej;

materiał i technika: wapień, kamieniarka; wymiary: 177 x 115 cm

50. Epitafium Konstantego Bnińskiego zm. w 1810 r. - po 1810 r., klasycyzm, autor <^> nieznany; płyta o kształcie prostokąta leżącego z inskrypcją, wmurowana w północną ścianę kościoła, nad wejściem do zakrystii; materiał i technika: czarny marmur, kamieniarka; wymiary: 24 x 36 cm

51. Epitafium Jadwigi Anny Bnińskiej zm. 1837 r. - po 1837 r., klasycyzm, autor nieznany;

i tablica o kształcie wydłużonego prostokąta leżącego z inskrypcją, wmurowana w południową ścianę kościoła, w partii pod chórem;

materiał i technika: czarny marmur, kamieniarka; obramienie - zaprawa i polichromia; wymiary: 42 x 106 cm

52. Epitafium Witolda Władysława Bnińskiego zm. 1839 r. - po 1839 r., klasycyzm, autor nieznany; tablica o kształcie wydłużonego prostokąta leżącego z inskrypcją, wmurowana / w południową ścianę kościoła, w partii pod chórem;

materiał i technika: czarny marmur, kamieniarka; obramienie - zaprawa i polichromia; wymiary: 38 x 104,5 cm

53. Epitafium Marianny Anieli z Gąsiorowskich Bnińskiej zm. 1840 r. - po 1840 r., "";; klasycyzm, autor nieznany; tablica o kształcie wydłużonego prostokąta leżącego z inskrypcją, wmurowana w południową ścianę kościoła pod chórem; materiał i technika:

czarny marmur, kamieniarka; obramienie - zaprawa i polichromia; wymiary: 41 x 106 cm

54. Epitafium Józefa Januarego Bnińskiego zm. 1846 r. - po 1846 r., klasycyzm, autor: C. r ' Stovelandt, Berlin; tablica o kształcie prostokąta stojącego z inskrypcją, wmurowana w północną ścianę kościoła, nad portalem zakrystii;

materiał i technika: czarny marmur, kamieniarka; wymiary: 96 x 77 cm

55. Epitafium Ignacego Bnińskiego zm. 1893 r., - po 1893 r., formy historyzujące, autor b nieznany; tablica o kształcie wydłużonego prostokąta leżącego z inskrypcją, wmurowana

w ścianę tęczową od strony północnej;

materiał i technika: czarny marmur, kamieniarka; wymiary: 56 x 112 cm

56. Epitafium Katarzyny z Taczanowskich Bnińskiej zm. 1894 r., - po 1894 r., formy, f historyzujące, autor nieznany; tablica o kształcie wydłużonego prostokąta leżącego, wmurowana w ścianę tęczową od strony południowej z inskrypcją;

materiał i technika: czarny marmur, kamieniarka; wymiary: 55 x 110 cm

57. Epitafium Emilii z Łąckich Bnińskiej zm. 1907 r., - po 1907 r., formy historyzujące, autor nieznany; tablica o kształcie wydłużonego prostokąta leżącego z inskrypcją, wmurowana w ścianę tęczową od strony północnej;

materiał i technika: czarny marmur, kamieniarka; wymiary: 55 x 111 cm

58. Epitafium Wojciecha Bolesława Bnińskiego zm. 1912 r. - po 1912 r., formy •? historyzujące, autor nieznany; tablica o kształcie wydłużonego prostokąta leżącego z inskrypcją, wmurowana w ścianę tęczową od strony południowej;

materiał i technika: czarny marmur, kamieniarka; wymiary: 54 x 110 cm

59. Epitafium Leona Gąsiorowskiego i Marianny z Borysławskich - po 1818 r., klasycyzm, g r- autor nieznany; płyta o kształcie prostokąta leżącego z inskrypcją, wmurowana w "" południową ścianę kościoła, w partii pod chórem;

materiał i technika: czarny marmur, kamieniarka; obramienie - zaprawa i polichromia; wymiary: 53 x 70 cm

60. Epitafium Julianny ze Szczepańskich Szyperskiej zm. 1823 r. - po 1823 r., klasycyzm, (^ e i autor nieznany; tablica o kształcie prostokąta stojącego z inskrypcją, wmurowana w zewnętrzną, południową ścianę kościoła;

materiał i technika: piaskowiec, kamieniarka; wymiary: 62 x 50 cm

61. Epitafium Weroniki z Łąckich Dąbrowskiej zm. 1897 r., - po 1897 r., formy r historyzujące, autor nieznany; tablica o kształcie wydłużonego prostokąta leżącego z inskrypcją, wmurowana w ścianę tęczową od strony północnej;

materiał i technika: czarny marmur, kamieniarka; wymiary: 55 x 111 cm

62. Krucyfiks ołtarzowy - pół. XVIII w., rokoko, autor nieznany;

materiał i technika: drewno, snycerka, stop metalu, repusowanie; wymiary: 75x37x13cm

63. Krucyfiks ołtarzowy - 1935 (?) r., neorokoko, autor nieznany;

materiał i technika: drewno, snycerka, polichromia, figura - odlew metalowy; wymiary: 39,5 x 24 x 9 cm)

64. Monstrancja - k. XIX w., neobarok, autor nieznany; monstrancja z promienistą glorią

zbliżoną do owalu; w centrum owalne reservaculum ujęte na zewnątrz wiązkami krótszych promieni, na których ażurowa dekoracja z trójliści; pomiędzy kręgami wiązek (o barwie złotej), dekoracja z kłosów i form stożkowych (o barwie srebrnej); w dolnej partii plakieta z wyobrażeniem Gołębicy Ducha Świętego; po bokach pełnoplastyczne figury klęczących aniołów; w zwieńczeniu pełnoplastyczna postać Boga Ojca siedzącego na obłokach; nad nim niewielki krzyżyk o trój Ustnych zakończeniach ramion; gloria rewersu bez dekoracji; trzon monstrancji dość wysoki, rozbudowany; pod glorią forma kielichowa, utworzona z czterech liści akantu; poniżej spłaszczony nodus z dekoracją roślinną; poniżej spłaszczona kula; tuleja niska, rozszerzająca się ku dołowi, przechodząca w kolistą, profilowaną stopę; płaszcz stopy z czterema owalnymi plakietkami reliefowymi z półpostaciowymi wizerunkami czterech Ewangelistów (w barwie srebrnej); w dolnej partii stylizowany ornament roślinny oraz kamienie w kolorze błękitnym i czerwonym;

materiał i technika: stop metalu, złocenie; wymiary: wys. 67 cm, stopa - 25 x 19,8 cm, gloria-35 x 32 cm

65. *Pacy fikał* - 1 pół. XIX w., klasycyzm, autor nieznany;

materiał i technika: srebro, stop i Q metalu, złocenie; wymiary: wys. 34, 5 cm, 0 14, 5 cm

66. *Puszka* - XVIII w., barok, autor nieznany;

materiał i technika: stop metalu, złocenie; wymiary: wys. 31 cm, 0 13, 5 cm

67. *Lichtarz* - pocz. XX w., neobarok, autor nieznany; materiał i technika: mosiądz, odlew; wymiary: wys. 60 cm; podstawa- 10 x 15 cm, szt.; 4

68. *Krucyfiks procesyjny* - 1. pół. XVIII w., późny barok, autor nieznany;

materiał i technika: drewno, polichromia; wymiary: 72 x 61 x 13 cm

69. *Krucyfiks* - pół. XVIII w., rokoko, autor nieznany;

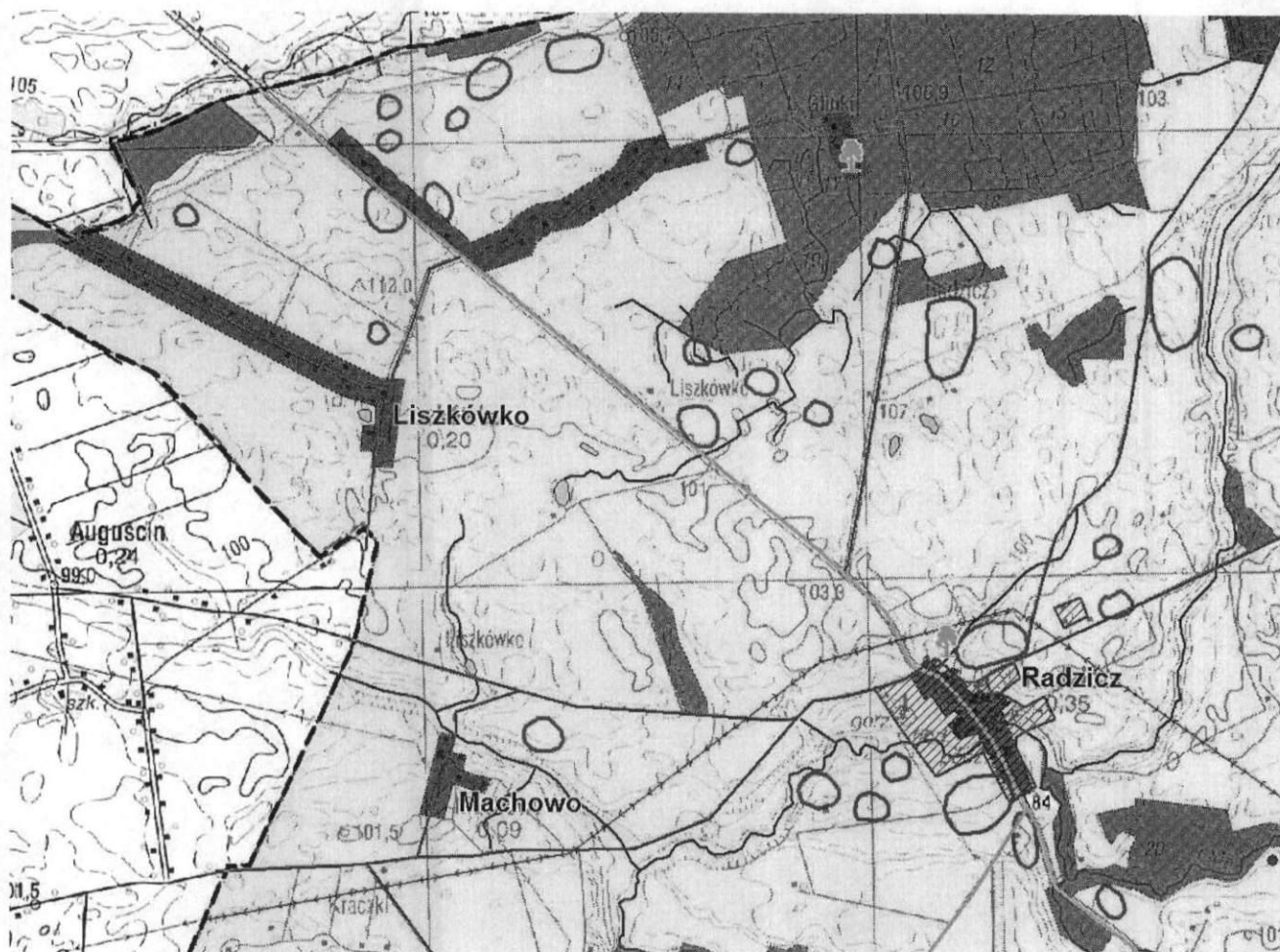
materiał i technika: drewno, polichromia; wymiary: figura -55 x 43,5 x 10 cm; krzyż - 110 x 60 cm

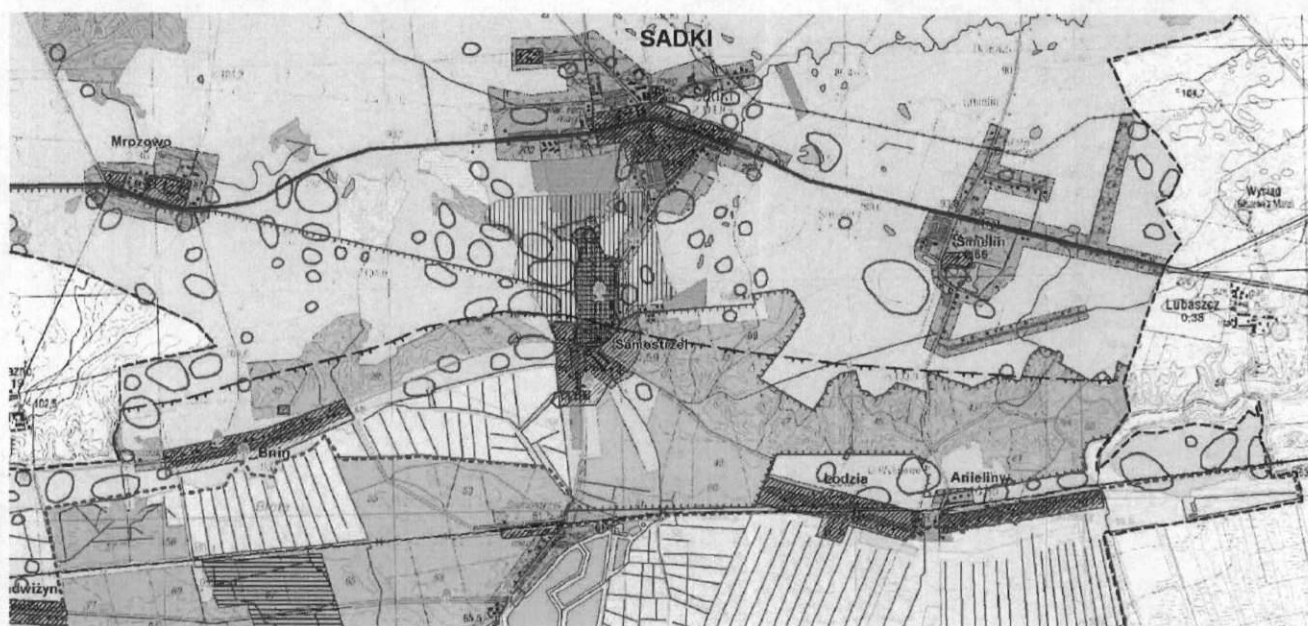
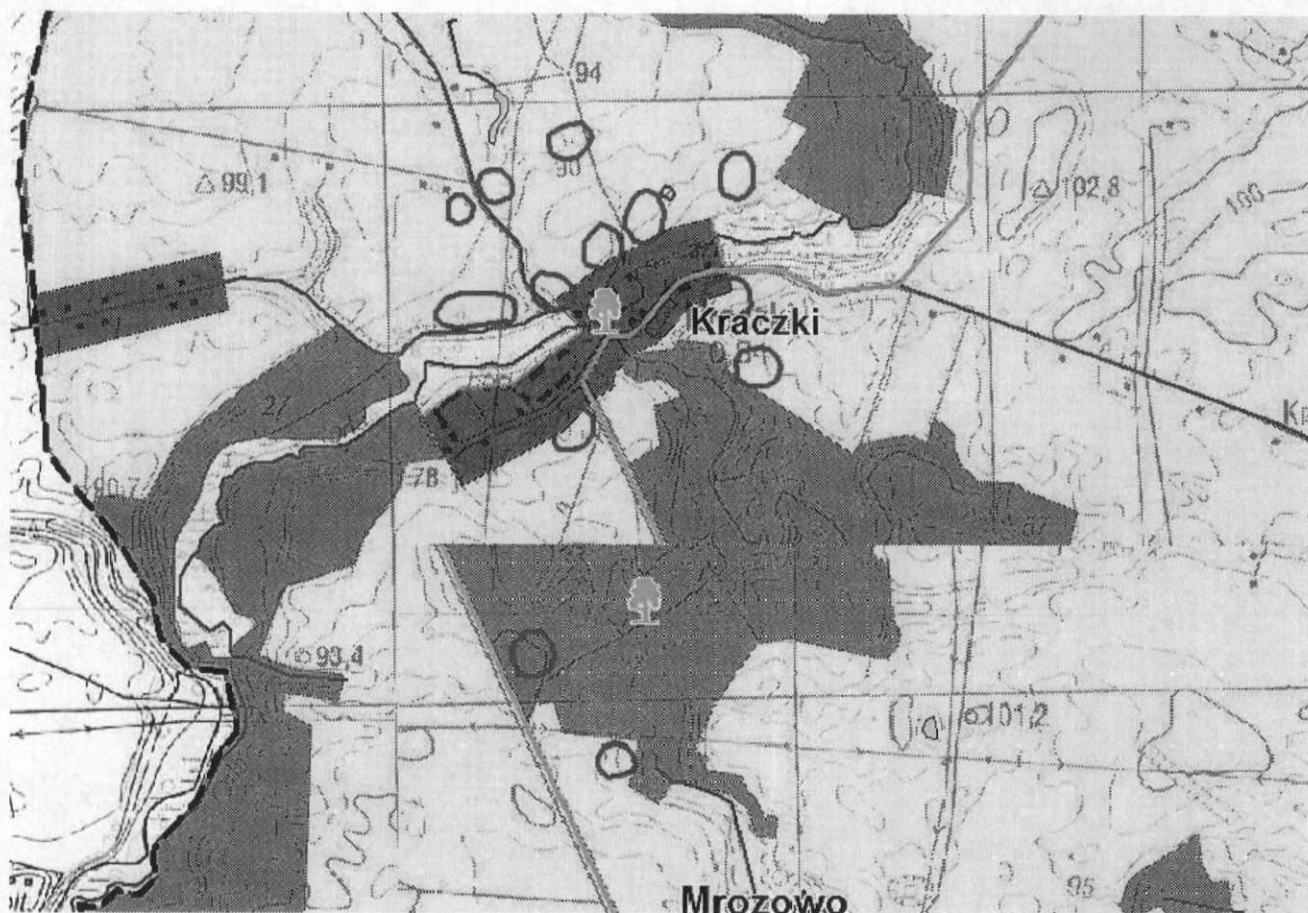
70. *Sukienka z obrazu - Najświętsza Panna Maria Niepokalanie Poczęta* - 1742 (?) r., barok, autor nieznany; na obrazie umieszczonym w ołtarzu bocznym lewym; sukienka i płaszcz Matki Bożej, nimb z dwunastoma gwiazdami wokół jej głowy, sierp księżycy pod stopami; zdobione akantem; materiał i technika:- srebro, trybowanie, częściowo złoczone.

Jak również Postument z krzyżem z nagrobka Katarzyny z Lemieżów Krotofil – obiekt wpisany do rejestru zabytków nr B/386 z dnia 12.04.2016 r.

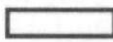
Załącznik VI Wybrane obszary ochrony konserwatorskiej

(źródło : Studium uwarunkowań kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sadki)

LEGENDA:

	Tereny zurbanizowane		Strefy ochrony konserwatorskiej A
	Rola		Strefy ochrony konserwatorskiej B
	Lasy		Strefy ochrony konserwatorskiej K
	Łąki		Strefa ochrony archeologicznej W
	Sady i ogrody zielkowe		Granica Gminy
	Wody		Drogi krajowe
	Rezerваты przyrody "Borek"		Drogi powiatowe
	Nadnotecki obszar chronionego krajobrazu		Drogi gminne
	Obszar Natura 2000 - PLH 300004 Dolina Noteci		Linia kolejowa
	Obszar Natura 2000 - PLB 300001 Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego		Pozostałe drogi i dojazdy
	Obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią		Linia elektroenergetyczna 110 kV
	Obszar chroniony przed zalewami		Tereny eksploatacji złóż kopalin
			Granica głównego zbiornika wód podziemnych
			Pomnik przyrody
			Składowisko odpadów

A.M.-2017